DE EMENDATIONE RERVM HVMANARVM,

CONSULTATIONIS CATHOLICAE

PANEGERSIA,

EXCITATORIVM VNIVERSALE.

In quo
Quid RES HVMANAE ſint, & quam corruptae, quamque de EMENDATIONE ſemper in coelo & terra conſultatum ſit, conſultandumq; nouo modo reſtet, explicato; ad ſuſcipiendum pro re tam communi communia conſilia OMNIVM HOMINVM ſit INVITATIO.

Digitized by Google

TABELLA SYNOPTICA.

Ad conſultandum de generis humani ſalute *Excitatio* quid? Cap. I. Eſtque trina

- *Sui ipſius* -- -- -- -- -- -- -- -- Cap. II.
- *Aliorum hominum.* Id autem
  - proponendo, quid & quantum ſit quod ſuſcipitur. III.
  - Exponendo plenius
    1. Quid res humanae ſint. IV.
    2. Quam corruptae. V.
    3. Quanta corruptelarum turpitudo & noxa. VI.
    4. De Emendatione ſemper fuiſſe conſultatum in coelo & in terra. VII.
    5. Nec ceſſandum eſſe. VIII.
    6. Tentandumque nunc denuo, ſed viis nondum tentatis, prorſus catholicis. IX.
    7. Idque ad leges conſultationis legitimae. X.
  - inuitando omnes ad conſultandum. XI.
- *Dei miſeratoris*, ardentibus ſuſpiriis. XII.

Digitized by Google

Capvt I.

Quid ſit quod agendum ſuſcipimus: & cur hic excitato ſenſu opus: & quomodo hic excitari conueniat.

INSTITVTVM noſtrum eſt, *impetrata a Deo gratia, oſtendere humano generi OMNE SVVM BONVM: & quomodo huius limites transgreſſi, euagati ſimus per inania modis infinitis, commonſtrare; redeundique tandem ad antiquam ſimplicitatem, tranquillitatem, felicitatem, indicare vias veras, planas, amoenas.* Suſcepti negotii ſcopus.

2. Negotium itaque aggredimur, quo maius ſub coelo non datur: concernens *omnes homines, & omnium hominum, & ob fines ac vſus omnimodos*, ad hanc & ad futuram vitam. Quae res cum tanta ſit,

2. Quantam rem aggredi cum non liceat, niſi excitato ſenſu, & impetrato humani generis conſenſu, exoratoque diuinae gratiae aſſenſu; eia incipiamus ante omnia *excitare, primum noſmet ipſos; deinde nobiſcum omnes, quos poſſumus, alios; tandem DEVM ipſum, ad miſericordiam & opem.* Suſcipi non debet niſi excitato ſenſu, &c.

4. *Nos ipſos*, qui haec aliis offerimus, excitari oportet: quia excitare non poterimus alios; ſi dormitemus ipſi; & ne tantis de rebus ſomnia concipiamus, narremusque aliis. Excitandi cur ſimus, ipſi nos primum?

5. Alios inde excitare quaeremus: vt nos excitare iuuent ad miſericordiam DEI, inuigilareque nobiſcum communi ſaluti. At *quos? & quomodo?* Cur alii?

Digitized by Google

Excitari a ſomno cur ſoleant homines, cauſae tres. 1.2.

6. *Excitari ſolent homines, quos aut intempeſtiuus premit ſomnus,* cum negotia vrgenda ſunt; *aut ſi periculum ingruat ab hoſte*, vel incendio orto, vel tempeſtate: *aut ſi ſopor nimius ſit valetudini noxius*, vel etiam letalis, vitaeque peremptorius, vti fit in lethargo, aliisque ſoporoſis affectibus. *Atqui huiusmodi cauſſae hic conueniunt omnes*, nosque humanum genus a ſopore ſuo, quibus vsque poſſumus modis, expergefacere cogunt.

Quarum ſimillimae in praeſenti negotio obueniunt.

7. Nobiliſſima namque creatura DEI, HOMO, ob fines nobiliſſimos in mundum miſſa, potiore parte ſui oblita, nihil minus quam id cur huc miſſa eſt, facit. Plerique caecutiunt prorſus, hebeſcuntque & bruteſcunt. *Ingrediuntur mundum, & neſciunt VNDE: viuunt in mundo & neſciunt QVARE. Exeunt mundo & neſciunt QVO. Nec, dum hic ſunt, ſeriis ſe occupant: vitam putant rem ludicram.* Cogitant vana, agunt vana, gaudent vanis, inflantur ſpebus vanis, veluti ſomniis: perpetuoque ab vna vanitate ruunt in aliam, donec euaneſcant ipſi quoque. *Interim hoſtes, Satan & mors, circumeunt:* deuorare quaerentes, deuorantesque, alios poſt alios. *Interim nos vndique circumdant horrendae irae Dei tempeſtas: appropinquat denique incendium, quo conflagrabit mundus,* crapula mundana ſepulti: perituri in aeternum, ni eripiantur adhuc. *Excitandi igitur vt eripiantur, qui poſſunt, omnes.*

Excitatio quibus modis fiat.

8. *At quomodo?* Expergefieri ſolent homines lenius dormientes *vocatione* aut *contrectatione*; profundius, *clamitatione, vellicatione, concuſſione*; profundiſſime (vt lethargici) *frictionibus* aſperis, *punctionibus, vſtionibus.* Imitabimur haec omnia. *Primumque alloquemur & prenſabimus nos ipſos & alios, hac prima operis parte, hoc ipſo excitatorio ſermone. Mox concutere incipiemus omnes ſenſus demonſtrationibus apertis, per omnia deductis, libris ſequentibus quinque. Tandem & vremus caritatis igne, ſub operis finem.*

Caput II.

Digitized by Google

Caput II.

Excitatio prima, ſui ipſius; DEO in intentionum puritatis teſtem, tantorumque auſorum opitulatorem, inuocato.

EVigila mea mens, expergiſcere cor, ſoporem excutite ſenſus omnes mei! tum ne quid oſcitantius in rebus fiat, tum ne forte nocturnae cogitationes obrepant pro diurnis, & ſomnia ſeſe ingerant pro rebus.

2. *Quid enim agis, tu vermicule? quorſum te proripis? de orbis ſalute curas ſuſcipere tuumne eſt? quo moriture ruis, maioraque viribus audes? Cur te nihil profuturo maceras dolore? aut temeritatis notandus crimine riſum prouocas & cachinnos?*

3. TE NVMEN aeternum, a quo nihil omnium quae vsquam fiunt eſſe poteſt abſconditum, inuoco teſtem, anguſtatum fuiſſe multis retro annis varia trepidatione cor meum, & adhuc, quid his rebus, quas mihi occultis inſtinctibus, manifeſtisque vndique ſuggeſtionibus, maiori ſemper lucis acceſſione, inſtillari ſenſi, & ſentio, faciam: premamne iſta intra me an emittam? eloquar an ſileam? praeualet tamen interior illa tua vis, quae nolentem etiam rapit, trahit, trudit.

4. Ah non ſomnia eſſe, ſed realiſſimam rem, quod mortales admonitum venio, tu ipſe Deus Deorum teſtimonium dabis! operaturus potenter ea, quae nos votis concipere, viisque praeſignatis vt poſſibilia prehendere poſſe, dediſti.

5. Scis tu o Domine, creator omnium, miſerator autem eorum qui agnita ſua extra TE miſeria, refugium quaerunt apud TE miſericordiae fontem, quam infinitis quotidie cum ſuſpiriis, imo clamoribus coelos fatigantibus, ad TE confugiam, plenus terrorum, quibus me compleuerunt furores ſaeuientis aduerſus ſemetipſum mundi! plenus tamen ſimul ſolatiorum tuorum, quibus tu iam quoque impleuiſti animam meam, ſeruuli tui.

6. Et plenus caliginis, in quam me coniecit inſpectio abyſſi confuſionum humanarum: plenusque iam etiam lucis, qua me circumfulſiſti deſuper, oſtenſa regione lucis amoena, aeternante

Digitized by Google

in conſpectu tuo; tibi laus & benedictio ſit in ſecula ſeculorum, Amen.

7. Et mihi quidem, in quantum mihi, ſatis eſt Domine: quod ſub coelo anhelem amplius nihil eſt, niſi vt me transferas ad TE.

8. Sed angor eorum cauſſa, qui nondum participes facti ſunt lucis Tuae. Quibus o quam vellem, vitae etiam meae impendio, prodeſſe!

9. Triſtitia enim mihi eſt magna, & dolor continuus cordi meo, quod tam enormiter a Te, creatore ſuo, aberret creatura Tua.

10. Interitus pereuntium a Te horrore & dolore implet viſcera mea: qui tanquam ignis, incluſus oſſibus meis, depaſcit me.

Exod. XXXII. 32. 11. Ah quam vellem cum Moſe deleri de libro vitae, ſi modo permutatione hac impetrare queam populo meo, generi humano, miſericordiae gratiam!

Rom. IX. 3. 12. Quam optem cum Paulo fieri anathema a Chriſto pro fratribus meis, ex eoden ſanguine prognatis, habitantibus ſuper vniuerſam faciem terrae!

13. Scio Domine a neutro illorum acceptaſſe Te oblatam victimam, qui perfectiore victima, eaque vnica, redimi voluiſti totum genus noſtrum: nec tamen flammans ſeruorum tuorum caritatis ardor diſplicuit tibi.

14. Quippe Moyſi populum, iuſto rigore interitui *deſtinatum* propitius donaſti; Paulum vero ſpe rediturae ſuper totum Iſrael, ſuo tempore ſaluandum, gratiae, erexiſti.

15. Nunc ergo nobis ſeruis tuis, pro introitu plenitudinis gentium, & ſalutis Iſraelis, humillime tibi ſupplicantibus (multi enim iam ſumus Pauli tui) quid reſponſi dabis?

16. Repellesne a facie tua quaerentes faciem tuam? non id permittet miſericordia tua!

17. Solatus es Paulum, venturum eſſe tempus gratiae tuae, pleniſſimo fulgore omnibus gentibus, totique Iſrael, exoriturae: ſolari dignare nos, iam veniſſe illud a ſeculis deſideratum tempus.

18. Placebat tibi vtriusque illius in proximos, tametſi tortores ſuos, dilectio: o ne diſpliceat noſtrum pro ſalute illorum deſiderium, qui nos quoque pro nomine tuo oderunt, perſequuntur, occidunt: Nam certo ſcimus, eos neſcire quid faciant. Ideoq; Luc. XXIII. 34. cum filio tuo clamamus, *pater ignoſce illis, neſciunt enim quid faciant.*

19.

19. Ah Domine quam atrocia fiunt ſuper totum terrarum orbem, & iis quos tu imaginem tuam eſſe, aeternaeque tecum cohabitationi praeparari iuſſiſti.

20. Quod vident oculi tui, & auerſantur: vident angeli tui, & triſtantur: vident hoſtes tui, diaboli, & exſultant, quod omnia tendant in interitum: & tu haec toleras?

21. Vident & homines pii, quorum aperuiſti oculos, abominationes: ſed vident tantum, & gemunt, & anguntur, expertes conſilii, quomodo videre & horrere interitum ſuum faciant eos, qui intereunt: quia in tumultu omnes & omnia quum ſint, nemo neminem audit.

22. Sed etſi audiat hic & ille, non attendunt tamen, nec expendunt exitium ſuum, vertigine ſua rotati indeſinenter.

23. An vero tu, data filiis hominum terra, te intra coelos coelorum tuorum occluſiſti, vt perplexitates noſtras ne reſpicias quidem? cur non voce maieſtatis perterres, & ab erroribus reuocas, miſeros mortales?

24. Cur non angelorum aliquem cum fulgore aliquo mittis, Apoc.X.1. &
illuminaturum terram? & liberaturum e tenebrarum poteſtate, XVIII.1.
tam terra & multiplici caligine obſeſſos?

25. Cur non a mortuis mittis aliquem, ad teſtandum his qui Luc.XVI.27.
viuunt, ne ſic ruant, quomodo ruunt, in mortem? negatum id ſemel nouimus: nec profuturum tametſi Sodomam ad nos mittas, aut Aegyptum, vel euerſam Babylonem, aut Niniue, aut Ieruſalem, vel priorem illum diluuio deletum mundum &c. Ludibria enim interpretarentur, ne reſipiſcerent.

26. Ad Moſen & Prophetas audiendum amandas omnes, qui ibid. vi.29.
mortalem adhuc viuunt vitam: at hos quis audit? quis aeſtimat? quis nouit etiam?

27. Miſerere Domine, & oſtende porro etiam patentem aliquam viam inclamandi, & a lethargo ſuo expergefaciendi, oppreſſos ſecuritate ſua mortales?

28. Commoue denuo coelum & terram, ac mare & aridam, Hagg.II.7.8.
vt veniant gentes, & repleatur domus tua gloria! antequam veniat dies illa furoris, quae incendio ignis abſumet coelum & terram!

29. Facies, quia promiſiſti. At quando? & quomodo? *conſilium tuum quis nouerit, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum tuum de altis ad corrigendum ſemitas eorum, qui ſunt in terra, vt quae tibi placent, edocti, ſapientia ſeruentur.* Sap.IX.17.18.19.

30.

Digitized by Google

30. Domine Dominus noſter, videone, te monſtrante, turrim praecelſam, e qua vt e Pharo altiſſima, a profunda ſuper abyſſos erratione procellis mille iactatis, lamentabilibusque naufragiis pereuntibus, oſtendi poſſit ſecuriſſimi portus refugium? aſcendamne? Faces in tenebris accendamne? tubae clangorem eleuaborne? vt proſpiciant, ſi poſſunt, caeci? vt audiant, ſi poſſunt, ſurdi?

31. Reſponde propitius ſeruis tuis, miſerator noſter! nosne inſonat etiamnum vox tua olim ad ſeruum tuum prophetam emiſſa? *quaſi tuba exalta vocem tuam! ſuper montem altum aſcende, vocemque tuam potenter attolle!*

Ieſ. LVIII. & XL. 9.

32. Audio vocem mandati Domine! verbum enim tuum eſt; & quidem aeternum, ſicuti tu ipſe aeternus es: qui ex aeternitate tua curſum ſeculorum proſpectans, ſimilibus ſimilia loqueris ſemper.

33. Parere audebo Domine: non me, aut mortalium vllo, ſed te vno, cuius agitur cauſſa, fretus dicam cum Moſe: *ſi nobiscum ibis ibo:* & cum apoſtolo, *ſi cooperaberis, operabor.*

Exod. XXXIV. 9. 1. Cor. XV. 10. Sap. IX. 14.

34. Ego alioqui per meipſum puluis ſum, difflabit me mundus: ratiocinationes meae, aeque vt cuiusquam mortalium, timidae ſunt, elidet eas ſophiſticatio: zelum meum & ſuſpiria mea, lacrymasque meas, excipient improborum cachinni.

35. Eſto igitur tu mihi ſol & ſcutum, Iehoua Deus! gratiam da & gloriam! neq; cohibe bonum ab ambulantibus in integritate.

Pſ. LXXXIV. 12. 13.

36. Domine virtutum, exerce virtutem tuam per imbecilla organa tua! & quae videre dediſti ſeruulo tuo da oſtendere poſſe multis, multi autem omnibus! vt accendatur feliciter ignis ille, quem mittere decreuiſti in terram!

Luc. XII. 49.

37. Non ignis furoris, vt hactenus, conſumens nos iuſtis iudiciis tuis: ſed ignis gratiae, illuminans nos, & reducens ad te.

38. Nam conſultare aggredimur de viis redeundi ad te! nos qui aberrauimus a te! a ſcopo tam ſancto permitteresne aberrare conſilia noſtra! prohibe, propter adorandum nomen tuum! conſilia potius noſtra dirige, & *conſilio tuo, quod ſolum ſtabit in aeternum, ſtabili!* Amen, Amen, Amen.

Pſ. XXXIII. 11.

CAPUT

Caput III.

Ad conſultandum de rerum humanarum emendatione cur inuitemur omnes: & an omnes conuocari huc poſſibile: quam denique facilis & amoena conſultationis haec via futura ſit.

AD vos me conuerto naturae humanae, & quibus ea premitur calamitatum, conſortes. Mundi vndique in peius hucusque ruentis ſtatum quaeſo ſimul intueamur, ſimul horreamus, ſimul ob tot perpetuo redeuntes, imo continuas, terribiles rerum ſtrages contabeſcamus: aut potius de ferenda, ſi vllo modo poteſt, ope conſultemus!

2. *Iuſtum eſt quod petitur*, vt incipiente agitari cauſa quae concernit omnes, intereſſe libeat omnibus. Nam adeone quenquam ſui eſſe oſorem, vt ei de ſeipſo, rebusque ſuis, aut loqui, aut loquentes alios audire, volupe non ſit? haud veriſimile eſt. Quippe ſe & ſua amare, & pro meliorandis rebus ſuis nihil non tentare, innatum eſt omni creaturae.

De ſe, rebusque ſuis, conſultare, vel audire, naturaliter hominibus gratum.

3. Quisquis igitur haec legere incipis, excita te: vt hic de te quoque deliberatum iri certus, aduertas aurem, mentem, linguam: tamque prompte aliorum de te cogitata excipias, quam libenter expromas tua: eoque ipſo cum caeteris conſulere incipias in commune.

Omnes itaque huc veniant, quia id requirit,

4. Quicunque enim in humanam venimus ſocietatem, ſocietatis leges ſeruare tenemur. Nemo ſibi ſoli, quisque toti ſocietati vt bene ſit, quaerat. *Inſaniae ſit ſpecies, malle ſanari membrum, quam corpus totum.*

(1) Communis ſocietas.

5. *Communia bona*, quae nobis primum oſtendemus, *commune ſunt gaudium: communia ergo pericula*, quae mox ſpectabimus, *communes ſint curae*, communes autem curae, ad commune conſilium ſtimulus.

(2) Communia pericula.

6. *Tum demum enim melius eſſe poterit omnibus, ſi omnes*, vbi & quomodo haereant res noſtrae liquide perſpecto, *iunctim adhibeamus*,

(3) Communis demum feliciter impendendae operae ſpes.

Digitized by Google

amus, inuocato DEO, *manus*; ad liberandum nos, ope ipſius, ex tot infelicibus tricis noſtris.

(4) Communis naturae maieſtas.

7. Nemo igitur tam vilis & deſpectus videatur ſibi ipſi, vt his ipſis de communi ſalute conſultationibus intereiſſe indignum ſe credat; nec tam ſuperbe deſperatus, vt conſilia vel audire aliena, vel addere ſua, dedignetur.

(5) Communis omnium miſerator DEVS.

8. Quam communis eſt DEVS, omnium noſtrum miſerator: quam communis miſeriarum participatio, & enaſcentes inde ſcrupuli & angores: tam communis ſit communium miſeriarum commiſeratio, & illas, ſi vlla parte datur, ſubleuandi ſtudium.

Mundum in communia conſilia conuocari an poſſibile?

9. Tanta certe ſunt quae nos premunt, exitumque aliquem circumſpectare cogunt: *vt merito in conſilia haec mundus conuocari, DEVSq; de coelo vt opem ferat omnium hominum iunctis ſuſpiriis ac gemitibus deuocari, debeat.*

(1) Per internuntias chartas.

10. Prius iſtud ex impoſſibilibus videatur, nec tamen eſt. *Licet enim conuenire non poſſimus corporibus* (nec opus eſt) *poſſumus animo*, charitatis internuntiis, & ſole hoc, quotidie ab aliis ad alios per totum terrarum orbem transcurrente, occaſioneſque res vtiles agendi omnibus ex aequo ſubminiſtrante.

(2) Per congregationes minores.

11. *Eia igitur, mortales, occaſionibus noſtris vtamur! & quod non datur coram, communicando tamen nobis inuicem expediamus*; vt linguae nobis vicem praeſtent calami. Atque tum nihil prohibebit, quo minus coram quoque agamus, per minores congregationes de his ipſis rebus ad inuicem verba faciendo, DEVM inuocando, manum denique admouendo.

(3) r concilia orbis.

12. Tandem forte dabit DEVS, vt in concilio aliquo Oecumenico congrediantur orbis capita, & de his ſic in anteceſſum praemiſſis in commune deliberent.

(Nunc initium fit ſcripto conſultorio.)

13. *Nos ecce facimus initium!* de rebus his tam populariter diſſertaturi, vt nullus non populus (aut aliqui certe ex omni populo) haec ipſa clare intelligere, ac de illis rationabiliter iudicare, valeant.

14. *Sequemur enim ſapienter conſultantium leges*: *QVID, PER QVID, ET QVOMODO, aliquid fieri neceſſe ſit, plane exponendo: iudiciumque de omnibus & ſingulis hisce, hominum omnibus & ſingulis, liberum relinquendo.* Ita vera erit, pleniſſimaque & vtiliſſima, conſultatio.

Conſultoris boni partes,

15. Si namque tu amico, conſilium de re quapiam exquirenti tuum, oſtendas, *primum*, *quid* ſibi pro ſcopo ea in re refigere, & quare iſthuc collimare, debeat? *tum per quae media* ad iſtum ſuum

ſuum ſcopum certo venire poſſit? & cur media haec aliis, quae forte ſe offerant, praeferenda? *quomodo denique* datis mediis prudenter debeat vti, vt deſtinatus finis non obtineri non poſſit; & cur potius hoc, quam alio, agendum illi fuerit modo? haec inquam *tria ſi recte expedieris, omnes conſultoris boni partes expleueris, & de amico meritus fueris optime*: cui omnia iam erunt plana, nec reſtabit, niſi vt voto potiturus ſuo rem aggrediatur ipſam.

16. *Hoc idem nos planiſſime in noſtris conſultationibus imitabimur*, cum DEO: propoſituri *primum*, quid optandum putemus, & quare; *tum* per quam viam, non autem aliam, vota obtineri poſſe ſperemus: *tandem* quomodo datis mediis videatur vtendum, & quare ita? Conſultationis huius ſeries perpetua.

17. *Verum enim vero quia de rebus ignotis, aut parum notis, iudicare nemo poteſt: aut ſi id praeſumit, temerarius eſt*. ſeque ipſum, & alios, & res ipſas, periculo inuoluit: *ante omnia dabimus operam, vt res de quibus diſſertaturi ſumus tam plane prius fiant, vt nemo non eas intelligat.* Quia de ignotis alicui rebus loqui, eſt ſurdo narrare fabulam. Cur de rerum emendatione conſultationi rerum deſcriptio praemittatur.

18. Tu igitur, quisquis es, memento *tibi in his conſultationibus ante omnia hoc vnum, vt ſenſum recte percipias, eſſe viuendum. Tum vero demum tria haec expendenda* (1) *vtrum ſic pro communi ſalute vota recte figantur.* (2) *Vtrum media vera*, per quae obtineri vota certo poſſint, oſtendantur? (3) *verum denique media illa ſic, vti ſuadetur, recte adhibitum iri ſpes ſit*, an vero tibi videatur aliter? Et quae hic attendenda lectoribus. I. II. III.

19. Si omnia haec nobis deliberata eſſe recte, & ſuaderi ſic recte, agnoſcant omnes: aſſenſum vtique rebus his dabunt omnes. Et tum *felices nos tandem aliquando, in rebus tantis tum concordes!* Si vero quid melius aliis oſtendet DEVS, hic, illic, iſtic: cedemus nos, emendabunturque conſilia: atque *tum iterum felices nos!* Accurabitur autem quantum per nos licebit, vt ſcopus *nunquam ponatur alius, quam omnino omnibus deſiderabilis*: ad quem ſcilicet collimandum eſſe, ipſe communis naturae *inſtinctus* vnumquemque doceat. *Media vero ad finem tam poſſibilia, vt in manu noſtra illa eſſe, ſeipſo teſte quisque agnoſcat, ex facultatibus ſibi diuinitus conceſſis*, id ipſum certus. *Tandem*, mediis illis vtendis modos oſtendemus tales: quos eſſe veros & faciles ipſum rationis, ſeu *communium notitiarum lumen*, cuique dictabit. Ita nos omnia demonſtrando, proponemus tantum ſemper, aſſumemusque, concludemus autem nihil, niſi quod aeque videatur omnibus: aut hac ratione in conſenſum venturi aliquando vniuerſalem, aut certe vix aliam reſtare patebit viam. Quomodo in his quaerendus conſenſus. 1. 2. 3. 4.

Digitized by Google

20. *Adeſte igitur omnes ad quos penetrare poſſunt hae voces noſtrae!* & ad res tam communis deſiderii, tam certi vſus, tamque amoenae facilitatis (qualem hic promitti auditis, ipſaque mox ſemetipſum oſtentare incipiet) mentis afferte attentionem, alacritatem, fidem, qualem ad res tantas conuenit.

CAPUT IV.

Res humanae quid ſint? nempe ERVDITIO, RELIGIO, ET POLITIA.

De quaeſtionis ſenſu quare primo agendum?

ANte omnia, quid ſit illud, quod RES HVMANAS vocamus, videndum: vt ne in ipſo limine, ſi alius hoc alius illud intelligat, diſſidere, hoc eſt non intelligere nos, incipiamus.

Humanarum rerum nomine multa veniunt.

2. *Multa quippe ſunt, & quaſi infinita, quibus in mundo circumdamur; & quae ſibi nos vendicant, aut nos ea nobis.* Quorum tamen quaedam *appendices tantum noſtri eſſe*, vt corporis vmbram; alia vero impedimenta magis, quam adiumenta, quae abeſſe ſalutis noſtrae foret (quae tamen incauti nos ſaepe, tanquam pars noſtri eſſent, reſpectando, & in deliciis habendo, decipimur) norunt ſapientes

Proprie tamen quod ad ſublimitatem naturae ſpectat.

3. Exiſtimamus itaque, *res humanas proprie dicendas eſſe illas ſolum, ſed omnes, quae ad ſublimitatem naturae humanae ſpectant.* Caetera enim quae cum brutis habemus communia, eo ipſo non propria noſtra ſunt, quia communia cum illis. Ergo bona licet, inferiora tamen bona; ſublimioribus noſtris omnino ſubordinanda. Nempe illis per quae a brutis differrimus, imo per quae ſuper bruta eleuamur, & ad ſublimitatem DEI attollimur.

Finis cuiusque rei ex vltima ab aliis omnibus differentia cognoſcitur.

4. *Iudicium enim de qualibet re vltimum & diſtinctiſſimum ab ea tantum parte deſumi poteſt, qua illa ab aliis differt, non qua cum aliis conuenit.* Exemplo ſit *horologium ferreum*: quod ſi quis vnquam ſibi viſum inſpiciat, non inde finem & vſum eius examinabit, quod ſit ferreum: nam & ſecuris, & culter, & clauis &c. ferrea ſunt. Nec ſimpliciter quod rotulis conſtet; nam & molendina, & currus, & alia, rotis conſtant. Sed quod eo modo ſubordinati ſibi inuicem ſunt orbiculi, vt moto vno moueantur caetera: motuque

Digitized by Google

tuque illo temporis intervalla, maiora & minora, deſignent. Ex eo demum *temporis menſurandi eſſe inſtrumentum* concludet, quidq; eo pertineat eſſentialiter facile deprehendet.

5. Similiter igitur, qui ex collatione hominis cum aliis creaturis finem eius, & ad finem media, deprehendere volet: non ea primario, quibus homo metallis & lapidibus, ſtirpibusue & brutis, ſimilis eſt; (nempe quod generatur, creſcit, nutritur, mouetur, ſentit:) ſed quibus illis omnibus praecellit, conſiderabit: demumque praerogatiuam eius in conſpectu habere poterit. Ita & hominis.

6. *Praerogatiua igitur noſtra prae brutis non in maiori aliqua corporis concinnitate, aut meliore paſtu, deliciisue, conſiſtit: ſed animae praeeminentia.* Corporis quippe elegantia, agilitate, robore, viuacitate, ventriſque & ſenſuum oblectamentis. Animantes nonnullae hominem longe ſuperant: homo autem etiam corpore monſtroſo, tardo, debili, valetudinario, moribundo, commodis demq; & deliciis corporeis omnibꝯ deſtitutus, homo eſſe non deſinit. Cuius prae brutis excellentia non in corpore, rebusque corporeis eſt.

7. *Sed animae ineſt*, quod nulli alii viſibili creaturae, *imago viuaiui DEI: quae intellectu rerum, ſeu ratione; conſtat; & arbitrio rerum, ſeu voluntate; exſequutoria denique in rei poteſtate, ſeu facultatibus operatiuis, ad quiduis ſe ſe extendentibus.* Quicquid enim eſt, intellectui humano ſubiicitur: & quicquid bonum eſt, electioni eius ſubordinatur: & quicquid poſſibile eſt, facultatibus eius ſubproportionatur. ſed in animae.

(8) Ita id eſſe, quis non in ſeipſo experitur? quis non in aliis animaduertit? quantum ad rationis vim, omnis certe homo, natura ſcire deſiderat. *Et quidem ſcire quam plurima; imo ſi poſſet, omnia. Et denique ſcire vere, ne fallatur.* Deceptionem ſiquidem intellectus ſui, quantum poteſt, praecauet; nec errat, niſi inſcius & inuitus. Atque ſi errare ſe ſuſpicatur, aut ab aliis erroris inſimulatur, aegre ſibi eſſe ſentit. *Tam conſcius ſibi eſt humanus animus, ignorantiam & errorem ſublimitati naturae ſuae non conuenire.* Intellectus itaque noſter, naturae inſtinctu, rerum notitiam & veritatem ambit. Argumento ſunt. (1) Intellectus, veritatis indagator perpetuus.

9. *Voluntas vero ad quid nobis data eſt? quid quaerit? bonum. Bene enim ſibi eſſe optat omnis homo*: male habere, dolere, angi, trepidat, & qua poteſt refugit. Contra autem quicquid bonum eſt, & vlla parte blande afficere poteſt, ſuum eſſe optat; ſubtrahi ſibi aliquid aegerrime permittit. Et quidem *optat vera bona, fucatis deludi iniuriam interpretatur. Et optat ſine fine eſſe bene; ideoque mortem & interi-* (2) Voluntas boni venatrix perpetua.

Digitized by Google

teritum horret, infinitum quiddam anhelans. Ita varia bona, vera bona, ſine fine duratura bona, humanae voluntatis proprium ſunt obiectum.

(3) Facultates operum exſequutrices perpetuae.

10. *Poteſtas denique in res, eamque exſequendi voluptas, quanta nobis inſit, opera humana, magna, mira, perpetua, teſtantur. Mundum etenim artificioſis inuentis noſtris impleuimus, nos creatoris noſtri aemuli vermiculi*: nec adhuc finis eſt, praeſertim in viuidioribus naturis, tantum non nouos orbes ſemper machinantibus. *Prorſus torpere, non conuenire ſibi credit humana induſtria.* Ideoque ſemper aliud ex alio ſtruit: nec finem reperit, hic etiam infinitae cuiusdam delectationis irretita illecebris. *Ita res praeſentes regere, nouas ſibi ad placitum fingere ac refingere; verbo, rebus potenter dominari, humanae naturae inſatiabile ſtudium eſt.*

Tria igitur hominem conſtituunt. Intellectus voluntas, Resque agendi Facultates.

11. Putamus ergo conſentiendum nobis hic ante omnia eſſe omnibus: *ſublimitatis humanae RADICES eſſe tria illa, animo humano propria; intellectum, res veſtigantem; & voluntatem, rerum bona venantem: impetum denique in opera, facultatibus vndique armatum & normatum.* Videamus autem, *quinam ex hiſce radicibus ſurgant RAMI, qui proueniant FRVCTVS?*

E quibus tribus prouenit *Philoſophia, Religio*, & *Politia.*

12. *Ex auiditate veri prouenit PHILOSOPHIA*; quae eſt ſapientiae ſtudium; *Ex deſiderio boni, naſcitur RELIGIO*; quae eſt ſummi boni cultus fruitioque. *Ex cupiditate res ad arbitrium potenter diſponendi, vltimo conatu prouenit POLITIA*; quae eſt hominum, perpetuo varia machinantium, in ordinem talem, quo ſe in operibus ſuis non impediant, ſed adiuuent, reductio.

Tria haec ſunt totius humanae vitae ἔργα.

13. *Tria haec (Philoſophiam, Religionem, Politiam) eſſe tria ſumma hominum ἔργα, reliqua omnia prae his duntaxat πάρεργα, ſatis oſtendi poſſe ſpero; vt dubitari opus non ſit quenquam.*

(1) Quia in his tribus imago Dei conſiſtit.

14. *Primum* enim conſtat, hominem viſibilium creaturarum primariam eſſe ideo, *quia ad imaginem DEI conditus.* Similis ergo DEO, virtutumque eius viuum quoddam ſimulacrum. *Quis autem neſcit eminentes in DEO virtutes celebrari tres? Poenitentiam,* qua condidit & conſeruat omnia: & *ſapientiam*, qua ſcit, videt, prouidet, gubernat, omnia: & *bonitatem*, qua ſanctus eſt in ſeipſo, iuſtitiamque & miſericordiam exercet erga opera ſua omnia. *Harum ergo virtutum characteres viuos imagini DEI viui eſſe impreſſos, neceſſe eſt: atque ſi ſunt, exſtare quoque.* Nempe vt quemadmodum Devs omnia videt, ſcit, intelligit: ita imago Dei homo, in ſpeculo intellectus ſui rerum circumferens imagines, tam vnde veniant, quam quo & qua

Digitized by Google

qua tendant omnia, perſpiciat. Et ſicut DEVS bonus & ſanctus eſt, purusque ab iniquitate omni: ita imago eius, homo, bonitatis diuinae exiſtens aemulus, ſeque ipſum vndique ſeruans purum, vt virtutes annuntiet eius, quem inter creaturas viſibiles repraeſentat viſibiliter. Denique ſicut DEVS potentia ſua ad beneplacitum ſuum regit omnia: ita homo iis, quae ſub ſe habet, dominari ſciat potenter: aliter imago DEI dici nullatenus meretur.

15. *Eadem tria inuenies, ſi omnia illa, cum quibus homini commercium eſt, aut eſſe poteſt, conſideres. Quae illa omnia? omnia quae infra ſe, circa ſe, ſupra ſe, habet. Infra ſe* habet creaturas viſibiles omnes, quippe ſublimior factus omnibus. *Circa ſe* homines, eiusdem dignitatis ſocios. *Supra ſe* DEVM, creatorem omnium. *Cum inferioribus creaturis quale eſt homini commercium? dominii & vſus:* vt omnia ſibi ſeruire cogat. Quod fieri, niſi omnium & ſingulorum fines ad quos ſunt; & rationes per quas ſunt; & modos quibus domari, & ad obſequium adigi poſſunt, intelligat, non poteſt. *Hic ergo ſapientia opus*, & quae ſapientiam venatur *Philoſophia. Cum coaequalibus ſibi hominibus quale eſt homini commercium? ſocietatis*; vt cum omnibus hominibus rationabiliter, placide, iuſte, conuerſari ſciat; conſilii, auxilii, ſolatii mutui cauſa. *Hic ergo politia opus. Cum ſuperiore illo, DEO creatore, quid homini (vtpote creaturae) commercii eſſe poteſt? ſubiectionis, reuerentiae, fiduciaeque intimae*; vt illi perpetuo iunctus, ſuauiter bonitate eius perfrui queat, hic, & in aeternum. *Ad quod religione opus.*

(2) Quia omnia, cum quibus homini hic verſandum ad tria illa referuntur.

16. *Et annon homini a primo ſtatim ortu haec tria demandata fuiſſe videmus?* creatus enim pater noſter, Adam, iuſſus eſt creaturas ſpeculari, nomina ſingulis indere, dominarique: *quod philoſophandi initium fuit.* Mox illi additum de latere adiutorium, Eua, cum mandato multiplicandi ſeſe, donec implerent terram: *vbi humana ſocietas fundata eſt*; Tandem datum de abſtinendo certo fructu mandatum, vt dependere ſe ſciret a DEO: *quod religionis eſt fundamentum.*

(3) Quod oſtenſum fuit homini ſtatim in paradiſo.

17. *Et hactenus certum eſſe putamus, nullam ſub coelo reperiri gentem, ciuitatem, domum: nullam quoque repertam mundi aetatem, vbi non ſapientiae, politiae, religionis aliquod viaere ſit ſtudium:* tenue ſane nonnullibi, & confuſum valde, non tamen ideo nullum. *Quid hic cogitandum? niſi ſentire humanum animum ad illa ſe naſci, in illis excellentiam ſuam fundari, ideoque illis occupari debere?*

(4) Et videre eſt hactenus in omnibus gentibus.

18. Iam

Digitized by Google

(5) Et in animo cuiusque hominis.

18. Iam ſi animos hominum ſigillatim detur inſpicere (poteſt certe ſuum quisque) tres hi diuinitatis characteres, *velle ſcire*, *velle dominari*, *velle beatitate frui aeterna*, indelebiliter naturae humanae impreſſos eſſe patebit. *Monſtrum hominis ſit oportet, aut truncus, non homo: qui neſcire malit, quam ſcire; & ſeruiat libentius, quam imperet: & religionem potius colat nullam, quam aliquam; h. e. fauore numinis & beatitudine perpetua carere velit, quam frui.* Nam tametſi quandoque monſtra eiusmodi reperiuntur, poenam tamen ſuam mox ſecum trahunt; dum tanquam abortiui & degeneres odio habentur, tum aliis, tum ſibi ipſis tandem.

(6) Imo in ipſis quoque qui hic deficiunt.

19. Quin & illi omnes, quos ſeu naſcendi ſorte, ſeu educationis defectu, nihil didiciſſe, ſeruos & mancipia factos eſſe, nullaque virtute vera ornari, contingit, quid inſeparabiliter humanae naturae conueniat teſtimonio ſunt, dum eos ſui pudet: *ignorare enim, ſeruire, vitiis foedari, apud DEVM vel homines male audire, omnis humana natura erubeſcit.* Ideoque inſcitiam ſuam, imbecillitatem ſuam, vitia ſua, occultat ſi poteſt; ſi non poteſt, excuſat; culpam a ſe in alios, aut infelicem ſuam ſortem, transferens. Si ne hoc quidem datur, quibuscunque (etiam falſis) coloribus excuſare, quam aperte aliquid a ſublimitate naturae humanae alienum agnoſcere, mauult.

(7) Multo magis vero in iis qui hic excellunt.

20. *Quia autem prae aliis paulo plus de eruditione, potentia, religione, participant, bone DEVS, quam ſibi eo nomine placent!* quam ſibi non tantum dii videntur! tam blande afficit humanam naturam, *pollere potentia*, *pollere ſapientia*, *pollere ſanctitate*; (ſeu vere, ſeu falſo: mauult enim circa haec errare potius humanus animus, quam diuinitatis illos in ſe abnegare characteres:) vt aequiparari voluptas alia nulla poſſit.

(8) Praeſertim generoſioribus naturis.

21. *Quibus vero generoſior obtigit ſpiritus, vt plus caeteris de humana participent natura: tam auide hi potentiae, illi ſcientiae, alii ſanctitati inhiant, vt modum finemque reperire haud poſſint.* Quod exemplis infinitorum, pro adipiſcenda potentia, eruditione, ſanctitate, nullis curis, impenſis, laboribus, vigiliis, vitae ipſi, parcentium (mortes enim etiam, pro libertate vel gloria, pro religione, imo & pro ſcientia, ſeſe emaciando, & vitam illuc impendendo, alacriter ſubire non trepidant) ſatis conſtat.

(9) Et in aemulationibus circa haec tria aeternis.

22. *Accedit, quod ſuper iisdem tribus humanae naturae eminentiis, tantae ſint in genere humano aemulationes, quantas in rebus aliis videre nusquam eſt.* Quis enim pro rebus quas cum brutis habemus communes

Digitized by Google

munes, (vita, forma, cibo, potu, voluptatibus &c.) integras concurrere nationes vidit? at aemulationum *de imperio*, *de ſcientia*, *de religione*, plenus eſt mundus. Vtri aliis praeeſſe debeant, vtri melius res intelligant, vtri gratius DEO ſeruiant, ab exordio rerum humanarum concertationes fuerunt inter ſocietates politicas, philoſophicas, religioſas: nec aliter hucusque videmus. Ecquid hic obſecro cogitandum nobis relinquitur, quam *radices ſibi aeternas in nobis poſuiſſe, potentiam magnam, ſapientiam ſummam, bonitatem aeternam?* vitio quidem noſtro tam periculoſe politias, philoſophias, religionesque collidi, certum eſt: ipſae tamen perpetuae illae, coërceri tam impotentes colliſiones, quo nos coeleſtis impetus trahat ac rapiat, attendere; tamque delicata illa & dilecta noſtra bona, *Dominium*, *religionem*, *ſenſusque proprios*, vere, & per excellentiam noſtra eſſe; concludere nos cogunt. Tres hae arbores humanae vitae quos ferant fructus. Nempe:

23. *Ita vidimus ex imo animae noſtrae pullulare tres illas veluti arbores magnas: ſub quarum vmbra totum humanum genus apricatur, philoſophiam, religionem, politiam.* Videamus iam, quos *fructus* arbores hae parturiant?

24. *Vt diuerſae arbores ſunt, ſic ad diuerſos ferendos fructus deſtinatae*: omnes tamen bonos, ſuaues, ſalubres, vitae humanae prorſus neceſſarios, ſi in ſua ſpectentur idea. *Nam philoſophia mentis lumen quaerit, ſapientiam*: cuius beneficio inter omnia, quae vsquam occurrere poſſunt, oculati incedamus. *Politia ſocietatis humanae concordiam intendit*: vt quotquot habitamus in vuum, benigne ac placide habitemus; nullo alii alios afficientes damno, omnes auxilio & ſolatio mutuo. *Religio denique Numinis fauorem ambit*: ſatagitque deuincire homines DEO, & DEVM hominibus, aeterno foedere, pro impetranda interna, conſcientiarum pace, participandaque (poſt decurſum vitae huius) aeterna cum DEO beatitudine,

Philoſophia *ſapientiam*; Politia *pacem*; Religio *numinis fauorem*.

25. *Ita haec eſſe, trinoque illo ſtudio trinos illos vſus quaeri, non puto eſſe qui ambigere poſſit: res enim nimis aperta eſt.* Nec igitur ambigat id, quod rerum humanarum nomine potiſſimum indigitari dignum ſit, conſiderandumque nobis in tota hac conſultatione maxime veniat, *eruditionem*, *religionem*, *politiam eſſe*: *vtpote quae omni homini, ſemper & vbique, ita conueniunt, vt ſeparari nequeant, niſi ex homine facere velis non hominem. Et ad quae tria, omnia hominum reliqua ita referenda ſunt, vt partes minores ſolent ad maiores: illisque ſubordinanda ſic, vt media ſolent finibus ſuis.* *Concluditur haec ergo tria vere eſſe hominibus τὸ πᾶν.*

Poſtulatum; ſi quis aliud quid oſtendere poteſt, vt oſtendat.

26. *Iam vero inter nos, quid RES HVMANAE ſint conſtabit; nempe: SAPIENTIA mentis, PIETAS cordis, & TRANQVILLITAS vitae: quaeque has quaerunt, tuentur, propagant, PHILOSOPHIA, RELIGIO, POLITIA.* Si cui aliter videtur, resque humanas aliter, accuratiusue, definire aut diſterminare nouit, oſtendat in commune bonum.

Caput V.

Res humanas eſſe corruptas, & quae corruptelarum occaſiones?

Emendatio ſupponit corruptionem.

E*Mendari non ſolet, niſi quod corruptum eſt.* Dum igitur nos de rerum humanarum emendatione conſultandum ſuademus, eo ipſo corruptas eſſe praeſupponimus. Quae res forte operoſa demonſtratione non egeat: quum nihil loco ſuo eſſe, vbique a recti tramite declinari, (hinc ad dextram inde ad ſiniſtram) publicae ſint querelae. Vident enim qui aliquid vident, *ſapientiae* loco regnare vel *ignorantiam*, vel *ſophiſticem*: *religionis* loco vel *atheiſmum*, vel *ſuperſtitionem*: *politiae* loco vel *ἀναρχίαν* & confuſionem, vel *tyrannidem* & oppreſſionem. Quia tamen nos omnia veſtigare a radice prima decreuimus: eia videamus ante omnia, *quid hoc ſit, aut dicatur, corruptum eſſe.*

Corruptio quid?

2. *Corruptum dicitur, quod ſic a ſeipſo mutatum eſt, vt ideae ſuae non amplius conforme, nec fini ſuo idoneum ſit.* Rerum autem noſtrarum fines quinam ſunt?

Mundi ſtatus, in idea ſua conſideratus, qualis eſſe debuit?

3. *Ex intentione DEI mundus hic*, in quem naſcendo immittimur, *ſchola DEI plena lucis; & templum DEI plenum deuotionis; regnumq; DEI plenum ordinis & iuſtitiae, eſſe debuit. Et quidem ſchola vna*; quia vnum habemus omnes magiſtrum, ſimiliaque ſub illo exercitia. *Templum vnum*; quia vnum habemus DEVM qui omnes nos condidit, extra quem non eſt alius DEVS. *Regnum vnum;* vnus enim populus ſumus omnes, vna procreati ſtirpe, habentes vna eademque iura & ſtatuta cordibus noſtris ſimiliter inſcripta, nemine excepto.

Et quales nos in illo?

4. *Haec ſi recte obſeruarentur ab omnibus*, fieret neceſſario, vt omnes ſub ſapientiſſimi magiſterio ac diſciplina euaderemus docti & ſapientes; ſub optimi & ſanctiſſimi informatione ac ductu, boni & ſancti; ſub iuſtiſſimi moderatione ac regimine, iuſti ac pruden-

tes

Digitized by Google

tes: eoque pacem haberemus cum rebus, & hominibus, ac DEO.

5. Quia enim mens noſtra in omnia fertur, vt cognitione omnium ſeſe oblectet; delectuque facto eorum quae ſibi maxime profutura videt, iucunde iis perfruatur: hinc *finis cognitionis rerum eſt, pax mentis cum rebus.* Et quia homo circumdari ſe aliis hominibus videt, quorum quisque ſua quoque agit, ſuis intentus commodis; vtque ne turbetur ab illis, vel etiam eos turbet ipſe, cauendum exiſtimat: eo ipſo in omni conuerſatione prudentia certa vtitur, quam politiam vocant. *Politiae itaque proprius finis eſt pax animorum inter homines.* At vero cum rerum & hominum omnium ſuam quoque a ſupremo numine dependentiam eſſe animaduertit; ne ſupremus ille vlla ratione laeſus nobis iraſcatur, nosque puniat, potius benedicat, religionis ſtudio ſibi fauorem eius conciliandum exiſtimat. *Religionis igitur finis proprius eſt, pax conſcientiae cum DEO.* Philoſophiae, politiae, religionisq; finis, PAX.

6. *Ad quam normam ſi intellectus noſtri notitias, voluntatis inſtinctus, facultatumque vires, tanquam ſublimitatis noſtrae radices:* (de quib. Cap. IV. §. 7. ad 11.) *indeque ſapientiam, religionem, politiamque illam noſtram, tanquam arbores & ramos;* (de quib. ibid. §. 12. ad 23.) *tum denique fructus, qui emergere hinc debebant,* (de quibus ibid. §. 24.) *contulerimus, nemo non corruptionem multifariam agnoſcere neceſſe habebit.* Quem ſi requiramus in nobis deeſſe patebit.

7. *Intellectus certe plerorumque hominum pro notitiis tenebras habet: voluntas pro inſtinctu ad bonum, ſtimulos ad malum: facultates ipſae in hominum plurimis languent & torpent, eosque inutilia terrae pondera eſſe faciunt.* Id ſi quis non videt, neget ſe vidiſſe vllos in mundo ſtultos, impios, otioſos. Quod ſi dixerit, ſine oculis & mente ſe in mundo verſari oſtendet, numerumque ineptorum augebit. Corrupta igitur omnia ſunt in nobis.

8. *Nimis etiam notorie permulti mente, ingenio, ſenſibus, torpent:* ignorantiaeque ſuae tenebras ſcientiae loco amant. *Aſellorum, omnia neſcientium, plenus eſt mundus:* quanquam nec deſint in contrarium exorbitantes, *nimium curioſi*, omnia ſcire (etiam quae nihil opus) auidi: vt ſe noctesque diesque affligant, macerent, exhauriant, conficiant, enecent, hepiolis perſimiles, flammas tam auide aduolantibus vt ſe comburant. Cum ergo res pleraeque humano ingenio non ſubdantur, quid mirum, ſi cum iisdem pax mentium non inſequitur? ſi indoctorum mentes tenebris obſideantur denſiſſimis, vt quo ſe vertant, dum ſerii aliquid cogitandum 1. Operatio intellectus corrupta.

Digitized by Google

eſt, neſciant. Quid mirum ſi & docti ipſi obſtacula inueniant infinita, quae penetrare non datur, nodosque quos ſoluere humana neſcit induſtria? vnde ſe angant, inquietent, ſcrupulisque vrgeantur, & alios vrgeant, infinitis? vi tandem doctiſſimorum etiam ſapientia in dubitationem deſinat, *an quidquam ſciri poſſit*? nimirum, non nos res tenemus, ſed illae nos conſtrictos tenent.

2. Voluntatis actiones corruptae.

9. *Voluntatis corruptelas, deprauatiſſimasque cupiditates, quis non videt? pudet me generis humani*, inquit Seneca, & cur pudeat explicat, epiſt. 77. Nempe *quod proprium ſuum bonum, quo bruta antecellit, DEOque ſimilitudine aequatur, rationem & virtutem, ſecure negligit; & bona tantum inferiora, cum brutis communia, ſectatur; bonoque apparenti, tranſitoria duntaxat voluptate titillanti, tam ſolida, vera, aeternum duratura bona, poſthabet.* Et mirum ſit, hominibus inter ſeipſos & cum aliis haud conuenire? perpetuaque *bella, caedes, rixas*, omnium cum omnibus; cogitationumque, voluntatum, ſermonum, manuum, colliſiones vbique gliſcere? *tota prorſus terra, omnesque humanae ſocietates, maiores & minores, nihil ſunt, niſi concertationum palaeſtra quaedam. Vnde nec cum DEO pace tranquilla frui datur*: accuſante vnumquemque ad tribunal DEI propria conſcientia, DEOque iram ſuam effundente ſuper iniquitates noſtras iudiciis ſuis, quae exercet.

3. Corruptela ſtudiorum & moliminum.

10. *Studia hominum ſolennia, quibus inſudat totus mundus, qualia ſunt? opum, honorum, voluptatum conſectatio.* In his tribus hominum vulgo felicitatis baſin figi, ad haec vndique in mundo collimari, quis eſt qui non videat? *at iſta omnia quid ſunt? opes ſolicitudo certa: honores, fumus euanidus: voluptates, dulce venenum, malorum omnium illecebra.* Nempe ſi ſic, vti vulgo fit, a rebus melioribus ſeparatim, intentioneque primaria, quaerantur. Nam ſi quis priora verioraque bona, *ſapientiam, prudentiam, pietatem*, primario quaerat; poſteriora haec, *honorem, opes, voluptates*, tam certo habebit additamento, quam corpus in luce poſitum vmbram ſolet: fierentque illa, antidoto iſta comitata, innoxia, ſuauiusque etiam afficerent. Quod dum homines non intelligunt, *vmbras ſine re captant, vanitatibusque ſuis dediti vaneſcunt ipſi quoque: h.e. a rerum legitimo vſu, & rerum fonte DEO, & a ſeipſis tandem, aberrant.*

Peruerſi hominum conatus.

11. Summa, *quaerunt homines ſe extra ſe, res ſupra ſe, DEVM infra ſe. Se extra ſe,* dum non norunt theſauros DEI in ſe, diuitiasque, ſcientiam, & voluptates, quaerunt extra ſe: cum intra ſe tamen poſſideant plura, quam mundus habet vniuerſus. *Res ſupra*

Digitized by Google

praeſe: ſubmittendo & mancipando ſe rebus quibus dominari debebant. *DEVM infra ſe*: quaerentes & fingentes DEVM, non a quo ipſi, ſed qui ab ipſis, dependeat; h. e. non cuius voluntatem faciant ipſi, ſed quem habeant ad nutum ſibi, miniſtrum affectuum ſuorum. Qui ſcilicet, quicquid illi temere fingunt, iubeat eſſe verum; & quicquid temere ambiunt, iubeat eſſe bonum; & quicquid temere occeptant, iubeat habere ſucceſſum. Annon haec euidentiſſima corruptionis rerum humanarum ſunt argumenta? quae corruptio proculdubio exinde orta eſt, quod res iſtas laceramus, factiones fouemus, genuinaque media (eruditionem, religionem, politiam in alios transplantandi) non adhibemus.

12. *Cogita quaeſo: annon tria illa* (potentia, ſcientia, religio,) *quae coniuncta eſſe in quolibet homine debebant*, quippe quae iunctim DEI imaginem abſoluunt, hominemque perficiunt) *infelix diuortium plerumque faciunt*? Potentes nimirum raro ſapientiam curant, raro religionem. Sapientes vero, ah quam multi, ſapere volunt ſine DEO! quam multi viuunt ſine rationabili regimine ſui, nedum aliorum! religioſi denique multi ita ſe religioſis ſuis exercitiis dedunt; vt nec rerum cognitioni hauriendae, neque aliis hominibus ad bonam mentem inſtituendis, aut in virtutum via dirigendis, vacare velint. Quae autem haec monſtra, *velle poſſe, velle ſcire, velle bene velle*: & tamen *neſcire velle, noſcire poſſe, neſcire ſcire*? Aeternae trigae infelix diuortium.

13. *Monſtroſum & hoc: quod eminentiam qui in vna trium iſtorum ſerio perſequendo operam ponunt, conuenire tamen nullo hactenus modo poſſunt ideoque in ſectas philoſophicas, politicas, religioſas, ſcindimur. Philoſophorum ſcholas*, ſingularumque diuerſa & contraria de rebus placita & opiniones, quis enumeret? quot capita, tot ſententiae. *Politici ne in fundamento quidem regiminis* (monarchicene ſocietates humanas gubernari praeſtet, an ariſtocratice, vel democratice) *conſentire hucusque potuerunt. Religioſarum controuerſiarum chaos, ſine horrore quis intueri poteſt?* vbi ne de DEO quidem religionis obiecto, ſatis conuenit. Et cum religioſarum ſectarum quatuor per orbem primariae ſint, *iudaica, chriſtiana, mahomedana, gentilisque ſeu pagana*; quaelibet illarum in minores ſectas plures ſcinditur. *Nulla tamen aeque ſibi etiam ipſi diffidet, ac illa quae lumine maxime gaudet* (*gloriatur certe*) *chriſtiana*; *vt ſit caeteris ſcandolo, ſibi autem ipſi* (*ne ſe explicare valeat*) *vehementiſſimo abſtaculo.* Quisque pro ſe grex rurſum intra ſe diſſidet

Digitized by Google

Veritatis nemo vsquam ſatis certus poſſeſſor.

14. *In tanto diſſenſionum & contradictionum tumultu quis veritatem, num illa vsquam, aut penes quos tandem, reperiatur, videat? omnes enim eam* (in philoſophicis aeque ac politicis & religioſis controuerſiis) *iactant: interim tamen nemo ſic, vt ab aliis quoque videri & palpari poſſit, demonſtrat.* Si enim quisquam demonſtraret, controuertendi finis eſſet. Nempe quia veritatem quaerimus omnes, inuentam certo, & demonſtratam clare, reſpueret nemo. Quia id impreſſa nobis (imagini ſuae) veritas DEI non ſinit, vt intellectus quod vere verum, & voluntas quod vere bonum, agnoſcit, reſpuere poſſit. Cum intellectus deceptus etiam, ſpeciem veri; & voluntas decepta quoque, ſpeciem boni, tam ardenter proſequatur; vt ſaepe mori malit quam ab illo, quod pro vero aut bono habet, diuelli. Haec eſt primaria hominum, in erroribus & vitiis etiam, obſtinationis cauſa. *Quam ergo reuerentiam errantes errori, veritatis larua tecto & peccantes malo, ſpecie boni fucato, habent, quidni eandem potius vero vero, & vero bono haberent, ſi vere agnoſcerent?* Cur igitur deſunt, qui vera & bona quibus gaudent ipſi (ſi gaudent) tam potenter aliis commonſtrent, vt non videre, non affici, non conuinci, non trahi ac rapi, non poſſint? *ſignum ſcientis eſt poſſe docere. Signum ergo neſcientis, non poſſe ſic docere, vt perdoceas. Aut ergo veritas in tanto opinionum tumultu nemini adhuc patet ſatis, aut eam nondum quisquam habet luce armatam ſatis, cui reſiſti nequeat.* Quicquid eius ſit, defectum hic patimur horrendum.

Sapientia ſi qua eſt, libris incarceratur.

15. Tandem vero, per quae media eruditionem alii in alios transplantamus? Olim ſapientia pectoribus geſtabatur, nunc chartis includi coepta eſt. Vnde fit: vt libris bibliothecisque incarcerata raro in hominum cogitatis, dictis aut factis, reperiatur. Cuius incommodi vel ipſa librorum multitudo & varietas in cauſa eſt. Plures enim ſunt, quam vt relegendae vel mileſimae eorum parti cuiusquam mortalis vita ſufficiat: magis autem varii, quam vt vllum tam firmum cerebrum, quod non in vertiginem agi neceſſe habeat, reperiri ſit. Strues itaque librorum aut ſpectaculo ſunt magis, quam vſui, & ſic vanitas proditur; aut confuſioni certe, ſi quis per omnia volutare ſe animum obfirmat, & ſic noxa pateſcit. Inde enim indocte doctorum, aut docte delirantium, agmina. Et ſic libro docti ſunt, non nos: aut certe ſi nos quoque docti, confuſe docti: aut ſi explicate docti, coacte tamen docti; non ad rerum naturam, ſed ad aliena, quibus nos expleuimus, de rebus teſtimonia & dictamina.

16. *Sed*

Digitized by Google

16. *Sed & qui veram eruditionem colligere proponunt, raro ſibi ſcopum legitimum* (qui eſt veritatis per omnia veſtigatio propter meliorum delectum, & dehinc aliis veriorum & meliorum commonſtrationem, ad ſubſeruiendum ſic DEO, luminum patri) *proponunt; ſaepius quiduis aliud tranſitorium.* Diſcunt multi vt diſcant, h. e. curioſi ingenii pruritum expleant. Diſcunt alii vt diteſcant, h. e. ex re diuiniſſima aucupium rei vaniſſimae conſtituant, auaritiae. Alii denique vt intumeſcant, h. e. vanae ſuae ambitioni inſeruiant. Patet id, quod nimis auare eruditi, alii prae aliis, ingenii aut eruditionis famam captent; ideoque alii alios carpunt, caſtigant, oppugnant, damnant, ſibique inuicem tam impotenter inſultant, vt imperitae plebi ſpectaculo, contemptui, deriſui, aut certe ſcandalo, ſimus. *Ignis ergo quidam fatuus videatur ingeniorum illa lux, qua gloriamur.* Sapientes ſi qui ſunt, ſapientiae ſtudiis abutuntur.

17. Ad eruditionem pertinet linguarum, tanquam mentium interpretum, *ſcientia.* Non enim hominem, ſed homines, voluit eſſe in mundo DEVS. Nec eos habitare diſperſos, ferarum ritu, ſed collectos in ſocietates: non mutas illas & brutas, ſed vocales ac rationales; vt alii alios, de DEO & religione, rebusque aliis bonis, informarent. Ideoque ſocietatis addidit vinculum, linguam. At nobis, *primo; maximae ſocietatis noſtrae, ſeu maximi collegii, quod eſt genus humanum per orbem expanſum, vnum commune prorſus deeſt vinculum. Linguam enim communem, quo cum quibusuis orbis incolis colloquamur, habemus nullam:* ideoque commercium hominum cum hominibus vniuerſale nullum. Iam itaque defectum patimur ingentem: dum nos vix aliquot hominum manipuli, intra vnam aliquam Prouinciam, aut regnum (magnum aut paruum quid intereſt?) habitantes, intelligimus: cum reliquis tam numeroſis gentibus vix nobis tantum commercii, quantum eius bruta inter ſe habent, eſſe poteſt. Id autem vnde? ab initio certe non fuit ſic. *Dum enim vnus eſſet homo (ab vno autem progeniti ſumus omnes) lingua non vna eſſe non potuit. Corruptio itaque acceſſit, quae nos diuulſit*, ſocietatemque humanam valde diſturbauit, & hactenus impedit ac turbat. *De ſingulis linguarum, quam confuſae, imperfectae, obſcurae, barbarae ſint omnes, (nulla prorſus excepta) dicere hic integrum non eſt:* apparebit ſuo loco nullam earum ſufficere amplitudini rerum; nullam tamen vnquam, ne ſic quidem mutilam, a quoquam vno ſolo, quantumuis docto, totam intellectam, vel Linguae, ſocietatis humanae vinculū quam diruptum.

etiam-

Digitized by Google

etiamnum intelligi, aut teneri. Et quis ergo hic oſtentationi locus? imperfectio potius, & multiplex corruptela, deploranda.

Opera eruditorum imperfectionis arguit.

18. Tandem eruditionis partem conſtituunt *Opera docta, quibus nos rerum naturas intelligere, & actiua paſſiuis applicare poſſe, oſtendimus*: quemadmodum in quibusdam *Mathematicorum, Mechanicorum*, & quandoque *Medicorum*, admirandis effectis videre eſt. Sed omnia illa quae iam ſcimus, prae illis quae adhuc profunde ignoramus, quantilla ſint patere poterit (ſpero) operis noſtri progreſſu. *Hoc certe conſtat: opifices Mechanicas artes ſuas melius excoluiſſe, ad maioremque deduxiſſe perfectionem, quam Philoſophos, Politicos, Theologos, ſuas.* Illi enim quod promittunt praeſtant, ſpeciminaque artium ſuarum ſemper in manu habent; horum artes non procedere (tenebras nempe a mentibus humanis non pelli, neque impietates a cordibus, neque confuſiones a rebuspublicis) in euidenti eſt: quicquid ſibi hi, illi, iſti, artibus ſuis, veritate in vita, placent.

Religionis corruptae argumenta.

19. Iam ſi religionis ſeorſim conſideremus negotium, & quomodo a plerisque tractetur attendamus, horrendae pateſcet corruptionis abyſſus: quam paululum detegamus.

1. Atheismus.

20. *DEVM eſſe, communis notitia eſt*, tam profunde inſculpta cordibus omnium hominum, vt Cicero dicat: qui *DEVM neget, vix eum ſanae mentis poſſe exiſtimari:* Hebraeorumque ſanctus rex & vates, *dicere in corde ſuo, non eſt DEVS, neminem poſſe, niſi ſtultum*, ſcribat. Vnde igitur tanta illa ſtultorum noſtro aeuo agmina? vt iam in apertum prorumpere, nec in corde amplius, ſed ore & calamo blaſphemo, ſtultas voces, *non eſt DEVS*, ſonare incipiant? corruptio manifeſta, ſtupenda, deteſtanda, *inualeſcens atheiſmus.*

2. Epicureismus.

21. Credit tamen potior mundi pars eſſe DEVM, omnia vbiq; continentem: credere enim ſe id dicunt. *Et vnde igitur eſt, quod paucisſimi ſanctiſſimos eius reuerentur oculos?* plerique (praeſertim in latebris, vbi ſe ſine teſte eſſe putant) ac ſi nullus vsquam eſſet vindex oculus, ita viuunt. Corruptionis tremendae argumentum euidens, *vbique regnans actionum profanitas.*

4. Idololatria.

22. *Tertio, DEVM eſſe omnium rerum primum*, a quo, per quem, & propter quem, omnia caetera ſunt, ideoque vnum: (primum enim niſi vnum eſſe nulla ratio permittit) communis etiam notitia eſt. *Et vnde igitur tot deaſtri?* tot *idola*? tot *ficta numina*? Corruptionis certae argumentum certum, *late ſerpens, maxime vero in occulto, idolomania.*

23. *Eſt*

Digitized by Google

23. *Eſt & haec notitia cuiuis humano cordi inſcripta, DEVM eſſe mentem, ſeu ſpiritum, ſpiritu & mente colendum.* Et vnde igitur, quod pleraeque religiones externorum rituum apparatu cultum DEI metiuntur? aeternaeque menti rebus ſine mente agitatis (vt olim *Cain*) placere confidunt? *manifeſtum, pro religione religionis larvam coli.* 4. Cainiſmus

24. *Tum & hoc, ſentimus omnes animas nobis dari immortales:* & tamen ea ipſa vnde pendet aeternitas, tam negligenter curantur, vt pleriſque cum DEO, aeternitatis praeſide, nihil ſit negotii. *Quid hoc niſi corruptiſſimi ſtatus cordis noſtri indicium eſt?* eoque magis, quod homo alias natura ſua totus in futurum fertur: quemadmodum oſtendit innata illi futura quaecunque praeſciendi cupido, maior quam ſciendi praeterita. Haec enim narrantem nemo miratur: futura praenunciantes numine afflari credimus, & tantum non adoramus. Tum & illa cuiuis innata in futurum ſibi prouidendi ſolertia. Eccur igitur in illa, quae maxime futura ſunt, poſtrema, aeterna, minus ferimur? *corruptio certa*, dicente apud Moſen DEO: *o ſi ſaperent, & nouiſſima ſua prouiderent!* 5. Aeternitatis incuria.

25. Si eos in ſpecie, qui *religioni praeſunt, aut religionis (quam in ſectas diuiſi diuiſe ſequimur) auctores fuerunt, conſideramus; corruptio pateſcit non vna. Primum* enim docere aliquid nemo poteſt, niſi rei illius intime gnarus. Religionem igitur, h. e. animae cum DEO commercium, nemo idoneus eſt docere, niſi cui DEVS familiariter, per intimam cum illo coniunctionem, & colloquia, aut inſpirationem, notus. An vero tales illi omnes, qui tam diuerſas religiones introduxerunt, etiam atque etiam videndum erat, ne deciperemur. (Suſpicio enim vehemens ſubeſt, ab vno DEO tam diuerſo, imo contraria, venire non potuiſſe.) Nos autem quid? ſecure dormimus. Nemo fere, quid hic verius & melius ſit, diſpicit, omnes antecedentium gregem ſequimur, vt reuera conſuetudo pro religione ſit. 6. Deceptionum interuenientium ſecuritas.

26. *Deinde, modum propagandi ſui quaelibet res habet naturae ſuae congruentem: quidni & religio?* nempe faber docet fabrilem artem fabricando, pictor pingendo, cantor cantando; &c. Et doctrina ipſa propagatur docendo, imperium imperando: quidni igitur & *religio religioſe agendo? cur ergo paſſim in rerum diuinarum doctores ſe ingerunt, quos nihil diuinum commendat? homines ſeculo immerſi, coeleſte nihil ſperantes, plus caeteris profani?* corruptio certa, nam ſi medicorum nemo morbos praeceptis curat; Theologia vero ani- 7. Religionis irreligioſa cura.

Digitized by Google

marum medicina eſt: cur quaeſo Theologi praeceptis tantum (de rebus ſcilicet diuinis concionando, aut pietatem duntaxat aliis praecipiendo) expedire quaerunt omnia? cur non in terris coeleſtem, caeteris in exemplum, viuunt vitam? corruptio manifeſta.

8. Religionis, diuiniſſimae rei, non diuina defenſatio.

27. *Tandem, quia religio res inter humanas maxime diuina eſt, eius propagandae modus non niſi diuinus eſſe poteſt, quali vtitur ipſe, in quem religio dirigitur, DEVS.* Quid autem ille? inuitat omnes, cogit neminem, tolerat omnes, perdit neminem, iudicium ſeruans iudicio futuro. Odia itaque noſtra, quibus alii aduerſus alios religionis cauſa inardeſcimus, atrociaque illa pro religione bella, quid niſi apertam corruptionem teſtantur? quid enim religioni cum armis? Habet ſane illa quoq; ſua arma, quibus ſe aduerſus hoſtes ſuos defendit, ſed ſpiritualia; ſicut & ipſa ſpiritualis eſt tota; & DEVS, cum quo hic res eſt, ſpirituum puriſſimus, ſpirituumque pater.

Politiae corruptae argumenta.
1. Regimen ſui neglectum.

28. *Politicum videamus ſtatum!* cuius baſis ſui ipſius regimen eſt: *quia nihil regit, niſi rectum: nec alios vnquam regere poterit, niſi qui ſimul, imo ante alia, ſeipſum.* Et vero quia DEVS hominem ad eam euexit dignitatem, vt omnes inferiores illi ſubiiceret creaturas, tandemque hunc addit tantae dignitatis apicem, vt ipſe quoq; homo, rector & arbiter omnium, ſui eſſet iuris; nec alterius, ſed proprio regeretur arbitrio: *certum eſt, totius boni ordinis circa hominem, totiusque humanae felicitatis cardinem in eo verſari, ſi quis aliis regendis deſtinatur, ante omnia ſeipſum ſapienter regere velit, poſſit, ſciat:* & perditionis, ſi ſeipſum regere nolit, non poſſit, neſciat. Ideoque DEVS, vt homo ſeipſum regere velit, poſſit, ſciat, prouidere non intermiſit. Nempe, *vt velit, indidit illi libertatis amorem.* (Cuius quidem libertatis in aliis quoque creaturis rudimenta videre eſt. Equus enim excutit ſeſſorem: bos deiicit iugum: auicula caueam, & in ea paſtum, deſerit: non alio fine, niſi vt ſui iuris ſit. In homine tamen libertatis deſiderium prorſus impotens eſt. Vt multi mori malint quam ſeruire, h. e. alieno arbitrio, non ſuo, agi.) *Vt autem poſſit ſeipſum regere homo, addidit illi DEVS conſiliarios perpetuos,* ſemper adſtantes, ſemper rebus intentos, ſemper de agendis & actis commonefacientes; *rationem & conſcientiam.* *Vt denique ſciret etiam, poſuit ob oculos creaturarum, leges ſuas* (naturae inſtinctu) *obſeruantium*, eoque ſe in ſuo eſſe conſeruantium, *infinita exempla*: quarum rationabili intuitu rerum vias addiſcere, inque ſeipſo ſapienter ad fines ſuos dirigendo exercere ſeſe, poſſet. (Sed & nouas leges, monitaque varia verbo ſuo adiecit; de quo alias.)

29. *Ats*

Digitized by Google

29. *Ars itaque artium eſt, hominem, omnium rectorem, regere poſſe; etiam cum ad ſeipſum, ſolum vnum, artem hanc refert homo, nedum ad plures eiusdem eminentiae conſortes.* Cuius partis ſi obſeruaremus divinas, rebus inſculptas, cordi inſcriptas, auresque circumſonantes, regulas: in omni humana ſocietate ordo, tranquillitas, pax, conſpicua eſſent: quia praeeſſent, qui praeſunt, libere; ordinis, tranquillitatis, pacisque amore. 2. Politiae finis pax, & tranquillitas, ſunt f

30. *Quomodo autem obſeruamus, disſidia, rixae, bella, per omnes domos, vicos, vrbes, regna, loquuntur: nec aliis teſtibus, quam auribus & oculis, quereliisque & eiulatibus, omnia perſonantibus, opus eſt.* Ecce enim! poteſtates ordinatae ſunt diuinitus, communi & cum ſubditis reciproco bono: nempe vt magiſtratus ſubditis, & ſubditi magiſtratibus, ſeruiant. Quid eſt igitur, quod hi iſtis, & iſti his, tam ſaepe graves, moleſti, intolerabiles, mutuoque exitio ſunt? Subditi, cum humeris ſuis poteſtates ſuas placide geſtare deberent, vt corpus caput ſuum ſupra ſe, ſaepe deiiciunt & proculcant. Hi rurſum deiici non patientes, aut recuperatis per vim habenis, frena fortius adducunt, ſtimulosque & calcaria, & flagella, & fuſtes, & gladios, adigunt. Atque ſic violentiis implentur omnia. 3. Quarum loco nihil nobis niſi turbae.

31. Videamus horum cauſas. *Neſciunt homines regere, neſciunt regi. Neſciunt regere alios, neſciunt ſeipſos. Neſciunt regi ab aliis, neſciunt a ſeipſis.* Primum enim plerique hominum ſublimitatis ſuae immemores animo tam ſeruili ſunt, vt ſe intra viliſſimas quasque res, ventrem, gulam, caeterasque nugas, abiiciant: ab illisque ſe regi, duci, trahi, huc illuc raptari, patiantur: indigni, qui homines (rerum ſcilicet dominio deſtinata creatura) audiant. Perinde ac ſtolidus & impius nauta, qui mari tempeſtatibus aeſtuante clauum abiiciens, ſe, & quos vehit, certo vitae periculo exponit. Tam quidem ſtolidos nautas in nauibus ligneis non reperias forte; ſed in naui corporis & animae regenda plerique mortalium ſic prorſus delirant. *Cauſae turbati vbique ſtatus.* 1. Regentium ſupinitas.

32. Sunt rurſum, qui non contenti ſe & ſua regere, ad alios regendum (h. e. *pro lubitu verſandum*) *impotenter feſtinant: & vt dominari modo liceat, alios oppugnare, expugnare, ſubiugare, proculcare, volupe ſibi ducunt.* Plerumque enim qui aliis praeſunt, cur praeſint, non attendunt. Putant mundum ſua cauſa eſſe, hominibusque vt brutis, ad quicquid complacuit, abutuntur: dumque reluctantiam reperiunt (intransformabilis enim eſt humana natura, concreata ſibi libertate ſua in totum exui, coactumque aliquid velle, non 2. Regentium ferocia.

 poteſt)

Digitized by Google

poteſt) ſub obſequium ſibi tamen redigendi modos quaerunt. At quos modos? violentos, *flagra, fuſtes, compedes, carceres, funes, gladios &c. Hocne autem ordinis eſt? hac rationabilem creaturam duci oportuit?*

3. Regentium ineptitudo, inſcitia, ignauia.

33. *Corruptio igitur certa, quod paſſim regendis hominibus adhibentur, qui regere non poſſunt, neſciunt, nolunt. Non poſſunt*; imbelles, effoeminati, auctoritate non inſtructi. *Neſciunt*; inertes, artium regiminis ignari. *Nolunt*; ignaui, delicati, circa alia curioſuli, iisque occupati. Atque ſic, *quia nihil regit, niſi rectum; nihilque recte, niſi ad regulam;* nihil denique firmiter, niſi ad regulam immotam: pleraque mundi regna male habere neceſſe eſt. Quia qui regunt alios, non regunt ſeipſos: nec regunt ad regulas, detorquent illas quoque ad placitum; & (vt vocant) ad rationem ſtatus. Ita omnia plena ſunt aut *Sardanapalorum*, non regimini, ſed deliciis, vacantium: aut *Nimrodorum*, ſine lege regnantium: aut denique *Machiavelliſtarum*, legum vim aſtutiis eludentium, & ſic ad leges pictas dominantium.

Corruptelarũ euidentia.

34. *Nihil igitur in rebus humanis integrum eſt: quia ſtatus mentis, religionis, politiae, per totum genus humanum corruptus eſt.* Viuunt plerique hominum (alicubi etiam integrae gentes) DEI ignari, ſui obliti, humanitatis neſcii, veluti pecora campi, belluinam prorſus vitam. Et non eſſe illa, per quae maxime HOMINES ſumus, confuſa & corrupta, defendat aliquis?

CAPUT VI.

Corruptelarum humanarum turpitudo & noxa.

Corruptelarũ noſtrarum turpitudo oſtenditur.

VT ad peruidendum confuſionum illarum chaos vix ſatis oculorum habemus, ita ad deplorandum earundem turpitudinem & noxas vix ſatis lacrymarum. *Hinc ſapientibus omnia humana diſplicent: quia omnia vana, ſtolida, impia, violenta, ad interitum tendentia.*

Vniuerſim.

2. Dum enim non haec agimus, quorum gratia hic ſumus, ſed alia nihil ad ſcopum pertinentia: annon *vani* ſumus? Dum vero contraria ſcopo agimus (ea nimirum per quae nobis, & humanae ſocietati, non poteſt non male eſſe) annon *ſtolidi?* Et dum bonitatis fontem quibusuis viliſſimis rebus poſthabemus, imo aperte

aperte contemnimus, irritamus, blaſphemamus (quod plerique, eheu, faciunt!) annon *impii* ſumus? denique dum alii alios mille modis affligimus, diuexamus, perdimus, annon *violenti* ſumus?

3. *Sed videamus iſtas vanitates, ſtoliditates, impietates, violentiasque noſtras, quam turpes & noxiae ſint, propius: per omnes illos & ſingulos depravatae eminentiae noſtrae* (hoc eſt, eruditionis, religionis, politiae) *ſtatus.* Per ſpecies.

4. *Statum mentis*, plerisque mortalium rebus bonis vacuae, *ſi conſideramus: annon quaeſo turpe eſt, tam lucidum rerum ſpeculum, ad ſimilitudinem omniſcii DEI factum, omnes nos circumferre:* in quo tamen vt plurimum aut nihil reſplendeat, aut nihil praeter tricas & quisquilias: de rebus magnis, pulchris, ſpiritualibus, aeternis, prorſus nihil? quis haec ſine lacrymis recogitet? *nec ſcire, nec attendere, nec quaerere, quis ſis? vnde veneris? quo tandem tendant omnia tua? turpiſſima turpitudo, belluinusque prorſus ſtupor eſt.* I. *In ſtatu eruditionis.* 1. Mentis ſpeculum plerisque nihil exhibet.

5. Quid autem quod qui aliquid ſciunt, aut ſibi ſcire videntur, de quauis etiam eruditionis particella, aut vmbra, adeo ſibi placent, vt alios contemnant? progredi tamen ad ſcientiae maiorem aut veriorem lucem negligunt? *lucidam nobis creator dedit mentem: ah cur vmbris potius delectamur quam luce?* 2. Aut nihil praeter vmbras.

6. *Turpe & hoc: quod cum creator quemlibet proprio ſenſu, aliisque veritatem rerum ſcrutandi adminiculis, inſtruxit; homines tamen plerumque oculos claudere, & coecorum in morem ab aliis absque ratione duci, quam libere per res obambulare, malunt.* Tota enim vulgaris eruditio (per omnes propemodum ſectas) ſeruile quid eſt: vt quae non contemplatione rerum, qualiter in ſe ſunt: ſed traditione de rebus aliena, conſtat. Millibus e multis non facile reperias, vnum, qui propriae mentis oculis vſus, quomodo DEVS mundum gubernet, aut qua vi res fiant, aut ſint, aut conſeruentur, aut pereant, aut rurſum reparentur, & quorſum omnia iſta tendant, attendat. *Vnde fit, vt ſcientia plerorumque, etiam qui ſibi Salomones videntur, opinio ſit, non ſcientia.* 3. Oculis propriis nemo propemodum vtitur.

7. Quem tamen defectum ſi agnoſceremus, & nos intra modeſtiae contineremus terminos, ferri poſſet. *Sed dum opinionibus vt vento inflamur, alii aduerſus alios inſoleſcimus, interque nos tantas excitamus tragoedias, vt vix vsquam crebriora & acriora certamina, atque inter eruditos, videre ſit; id quo loco habendum?* Non iniucundum forſan fuerit *Andabatarum* (clauſis oculis dimicantium) *ſpectare pugnas*, ſi ioco fiant: ſi ſerio, ſtultitiae indicium euidentiſſimum; ſi ad exitum 4. Ex tamen in tenebris furioſe dimicant.

Digitized by Google

tum vsque, furoris. *At quid niſi Andabatarum greges ſumus nos miſeri: qui pro ſcientia tam inſcite, pro religione tam irreligioſe, pro rerum dominio tam ſeruiliter, depugnamus?*

5. Seque ipſum quisque idolis pro rebus ludificat.

8. *Indignum eſt humana natura, falſi aliquid fouere:* h. e. *ſpectris, non rebus, diuinam intellectus officinam replere.* Indignum igitur, nos ita opinionibus diſſidere, & pleroſque in templo mentis, pro formoſis formoſae veritatis imaginibus, monſtroſa errorum idola circumferre, quod plerique mortalium faciunt. Quia enim veritas vbique vna & ſimplex eſt, *verum plus vno eſſe non poteſt.* Quotquot igitur de vlla re diuerſae fuerint, nedum contrariae ſententiae: omnes praeter vnam (ſi tamen vna etiam!) falſas eſſe neceſſe eſt. *O beatos, quibus vera videre datur! miſeros quibus deludi contigit!* Ignorare enim verum ſuum cum rebus, & cum DEO, ſtatum circumduci autem hominum aut daemonum aſtu confictis fabellis, quid niſi turpiſſima turpitudo eſt?

6. Neque ſi quid vsquam DEVS, lux aeterna, luminis veri ſpargit, colligere laboramus.

9. Tandem ſi nos hoc loco (vbi de rerum cognitione agitur) omnes iunctim conſideremus: annon quaeſo turpe eſt, nos *nos inuicem, bonaque & mala noſtra, adeo ignorare?* Nos quidem Europaei, peregrinationibus & nauigationibus adſueti, plus de caeteris cognouimus, quam de nobis illi. Nec nos tamen omnia, aut ſaltem ea, eoque fine, quae & quo fine debuimus. Scimus enim nusquam deeſſe DEVM; ſuaque aliter & aliter per populos, & gentes, & linguas, & aetates, ſpargere dona: vt ſi nobis conferre omnia in vnum curae eſſet, poſſent, quam plena eſt omnis terra gloria eius, tam plena eſſe omnia corda luce eius. Nos tamen coniungere ſcintillas noſtras, faculasue noſtras, quam ſecure neglegimus hactenus!

II. In *ſtatu politico.*

1. Rixae de regimine perpetuae.

10. Videamus vero iam *quam indecorae, & genere noſtro indignae, ſint illae quas in conuerſatione mutua,* h. e. *politia noſtra, admittimus enormitates!* Lupi, vrſi, tygrides, dracones, aliaeque ſaeuae beſtiae, concorditer cum aliis ſui generis viuunt: impuros canes ſi excipias, quibus ſolis ſubinde rixae. Nos rationalis creatura, eheu, quam vbique diſcordes! Illis ſi quando duce opus, eum ſequuntur quem ſibi eligunt, vt grues: aut quem ſibi naſci vident, vt apes: aliae regimen non affectant. Nos igitur brutis brutiores; qui omnis paſſim ad regimen proruendo aut rurſum regimen omne declinando, rerum ordinem vbiq; turbamus: nosque difficultatibus inplicamus infinitis.

2. Inuaſiones mutuae violentae.

11. *Animalium ſpecies, quaeque ſuum ſeruant elementum, aues aërem, piſces aquam, ſerpentes terram, ferae ſiluas, pecora campos, &c. pro ordine*

Digitized by Google

ordine ſibi diuinitus aſſignato. Atqui humano quoque generi idem omnium DEVS orbem terrarum aſſignauit, regionesque alias aliis attributas ab inuicem eo modo diſterminauit, vt quaeque gens, familia, domus, perſona, ſub conſtituto loco placide ſuo ſeruiat creatori. *Quae igitur haec rabies eſt, quod vbique in nos inuicem inuolamus? vt non montes, non fluuii, non lacus, non maria, non hemiſphaeria ipſa tutos nos ab inuicem praeſtare queant?* Incurrimus enim alii in alios vel ex altero orbe: vt ſpoliemus, diſſipemus, perdamus, eiusdem naturae conſortes.

12. Inprimis enim turpis eſt illa, quae infeliciter in conſuetudinem iam abiit, bellandi voluptas. De qua recte magnus quidam vir: *Saepe admirari ſoleo,* inquit, *quae res homines huc veſaniae adigat, vt tantis ſtudiis, tantis ſumptibus, tantis periculis in mutuam perniciem ruant. Quid enim aliud in omni vita, quam belligeramur? Non belligerantur quaelibet bruta, ſed ferae duntaxat: nec hae autem inter ſe dimicant, ſed cum diuerſi generis belluis. Et ſuis armis pugnant; non vti nos, arte diabolica excogitatis machinis. Nec rurſum quibuslibet de cauſis, ſed aut pro foetu, aut pro cibo: noſtra vero bella plerumque vel ab ambitione, vel ab iracundia, vel a libidine, ſimiliue animi morbo, proficiſcuntur. Denique non tot millibus conglobatis, ſicut iam nos, in mutuum inſtruuntur exitium.* 2. Bella mundum vaſtantia.

13. *Iam turpitudines in religionis negotio tam denſe obuenientes, attingamus breuiter!* ante omnia quid tetrius obſecro cogitari poteſt illis hominum monſtris, qui vt non ſit quem metuant, nullum agnoſcunt numen, nullum reuerentur! Qui nec immortalitatem ſuam, nec immortalitatis praeſidem agnoſcentes, eoque modo ſpem immortalitatis ſibi ipſis praecidentes ſeipſos ſcientes volentes belluis annumerant: omne ſuum bonum in paſtu ventris, aut euanidae ambitionis fumo, collocantes. Quorum tametſi forſan omni aeuo, gente, ſecta, aliqui fuerint: tantus tamen eorum nunc in ipſa Chriſtianismi luce prouentus, cum turpi Chriſtiani nominis ignominia coniunctus eſt. Equidem in pulcherrima veſte naſci tineas, in formoſiſſimo corpore deformes verrucas, in media luce tenebriones, quibus caligo pro luce adamatur, non mirum: turpe tamen eſt. III. In *ſtatu religionis.* 1. Atheismus.

14. Sed & turpe quod alii plerique faciunt, non negare numen ore, negare opere: h. e. nec numen, nec ea quae ad numinis nutum, beatumque cum illo conſortium, ſpectant, curare. Neſcire enim, 2. Epicurismus.

aut

aut non attendere, quis ſit qui te condidit, ad quid condiderit? cur huc miſerit? quid de te proponat? quid tibi, vt ei placeas faciendum ſit? ſi non purus *atheiſmus, epicureiſmus* tamen certus eſt. Et tamen haec ipſa ſunt, quae vulgo omnium minime curantur, imo in quorum ignorantia & contemptu polituli quidam gloriam aucupantur,

3. Supinitas extrema domi.

15. *Quibus autem illa curantur, quomodo curantur? plerumque perfunctorie, vix vſquam ſatis pro dignitate rei.* Cum enim nihil maiori periculo tractetur atque religio, a qua ſpes & timor vitae & mortis aeternae pendet: nos tamen vix vſquam minus curioſi, plerumque ſequimur antecedentium gregem, eundo non quo eundum eſt, ſed quo itur. Quotusquisque eſt qui dicat; *tutamne ſequor viam? annon deceptionis ſubeſt aliquid? quid eſt quod hic adeo diſtamus?* Vnus mundus, vnaque in illo humana gens, nonniſi ab vno DEO venire potuit. Qui ſi vnus, vna itaque eius de ſe colendo voluntas. Cur ergo hanc non ſequimur omnes? vnde ergo tot numina? tot diuerſi & contrarii numinis colendi ritus? deceptionem nidulari vbiubi oportet: imo vbique, vno excepto. Vbi vero id? an ego beatam illam, vnam, ſolam, veram religionem teneo? ſpero ſane: ſed & ſperant alii, ſe rectam calcare viam. Videndum itaque vbi veritas, vbi error? videre autem id, & dignoſcere & diiudicare, non potero, niſi quid teneant hi, iſti, illi, cognouero. Cognoſcam igitur: paratus ſi meliora reperero, meliora ſequi; ſi melius nihil; meam tenere viam conſtantius; DEOq; ſeruire comodo, quem cognoſcere dat euidenter, feruentius. Ita ſi verum veri DEI cultum vere quærerent omnes, ope DEI vere inuenirent, triſtisq; illa diſſonantia euaneſceret. *Nunc talia nemo quaerit, ſed in quamcunque religionem quemque naſcendi ſors, aut alius aliquis caſus, detulit, ibi haeret. Ideo tam religione, quam fluviis, maribus, montibus, linguis, moribus, alii ab aliis conſtanter ſeparati manemus. Turpe certe in vnius DEI ſchola, regno, templo, tanta disſidia.*

4. Erga eos autem qui foris ſunt, furor.

16. Sed & hoc videamus, *annon quaeſo religionem, quae DEO ſimiles reddere nos debet, rem quandam mitisſimam eſſe conueniebat?* Vnde igitur eſt, quod alii alios, religione a nobis diſcrepantes, ferre nequimus? cum ille ipſe, quem religio aut placat aut irritat, eos qui ſe placant ſilentio ſuſcipiat propitius; qui autem ſe irritant, toleret patiens. Nempe, cui non deſunt fulmina (ſi ſic gloriam ſuam vindicare bonum putaret) ille non fulminat: nos quibus nulla ſunt, fulminare non ceſſamus,

17. *Tur-*

Digitized by Google

17. *Turpe inprimis, quod vix vlli acrius diffident, acerbioribusque in religione odiis certant, atque hi ipſi, qui religionem tot reuelationibus diuinis firmatam habere ſe credunt, Chriſtiani.* Non quidem ignoramus, quo lux fulgidior eſt in aliquo corpore, eo denſiorem fieri adiacentem illi vmbram? zelumque pro re adamata tanto feruidiorem, quanto maioris res ipſa aeſtimatur: ideoque zelum pro DEO, quem optimorum optimum credimus, natura ſua nec debere nec poſſe eſſe; niſi feruidiſſimum. Vnde neceſſario ſequitur, vbicunque plus cognitionis aut eſt, aut eſſe praeſumitur, ibi etiam exſurgere plus zeli, ſiue ſecundum ſcientiam; ſiue ſine ſcientia. Non tamen his rationibus exceſſus ille zeli, h. e. furor quo alii in alios vehimur, excuſari vllo modo poteſt. 5. Maxime inter Chriſtianos,

18. Ita de corruptelarum noſtrarum turpitudine, in ſtatu *eruditionis*, *politico*, *religioſo*, ſuperficietenus aliquid dictum eſto. Iam cogitet quisque: *ſi nos qui prae philautia aegre aliquid vitii agnoſcimus* (amor enim coecus eſt) *foeditates noſtras ita vt ſunt non expendimus: num etiam aeque ſurdum & coecum neceſſe ſit eum eſſe, cuius oculi millies ſole ipſo lucidiores ſunt*? Num putamus, dum eruditi noſtri tot modis diſſonant, politici tot modis diſcrepant; theologi tot modis diſcordant; aliam in auribus DEI audiri harmoniam, atque qualis auribus noſtris eſſet, quam quis ex balatu ouium, & mugitu boum, & grunnitu porcorum, & ruditu aſinorum, & ſibilatu viperarum &c. ſingulorum iſtorum gregibus in vnum coactis, efficere tentaret? Vae nobis miſeris, ſic ab aeterna harmonia prolapſis! Diſſonantiae noſtrae quales in auribus oculisque DEI.

19. Non ſola autem turpitudo, quae confuſionibus noſtris ineſt, ſed & multiplex interueniens *noxa ac pernicies*, merito nobis horrorem incutere debet. Primum enim in miſeram prorſus conconditionem praecipitamur, quicunque a veritate in errores, a libertate in ſeruitutem, a DEO lucis & vitae fonte in tenebras & mortem, prolabimur. Externe oculos habere coecos, aures ſurdas, mutam linguam, pedes claudos &c. calamitoſum eſt: ſed millies magis, ſi cui coeca mens, ſurdum cor, clauda, fracta, rupta, conquaſſata omnia. Qualia profecto ſunt maiori ex parte omnia noſtra, integrum vix quidquam. Corruptelarum noſtrarum noxa. 1. Quod nos ſenſu miſeriae noſtrae priuent.

20. *Accedit, quod plerique nec mala ſua agnoſcere, nec in melius aliquid commutare, vel, optant vel patiuntur.* Nolunt ad lucem aperire oculos, bene ſibi eſſe credunt in tenebris. Nolunt ad DEVM eleuare corda, bene ſibi eſſe putant ſine DEO. Nolunt ordini inter 2. Stuporem inducant.

Digitized by Google

inter ſe conſtituendo applicare animum: bene ſibi eſſe inter violentias & vincula imaginantur, eheu! multi horum, miſeriis preſſi, luctu & ſuſpiriis vitam vix aegre trahunt: nec tamen meliora anhelant. Plures ne ſentiunt quidem mala ſua, ideoque inter onera exſultant, cruces ſuas adorant, ſupplicia ſua rident.

3. In ſenſum peruerſum agant.

21. *Et quod peius, peruicacia & obſtinatione laborant: vt melioribus, dum offeruntur, reſiſtant etiam.* Peruerſitas quaedam, & conatus vincendi etiam in mala cauſſa, nimis euidens eſt in quibusdam naturis, ſi non integris nationibus aut ſectis. Mendacio quaerunt opprimere veritatem, hypocriſi religionem, vi innocentiam: quid illis facias?

4. Quidquid mali vsque exoritur, potenter propagent.

22. In ſumma, *quicquid in genere humano mali exoritur, inceptum a quocunque, mox radices agit, potenterque vt infelix lolium fruteſcit: nec eradicari facile, aut etiam vllo modo, patitur.* Coepit primus homo, omnium noſtrorum progenitor, *Adam*, illicita appetre, DEO non obſequi, mandata eius transgredi: punitusque fuit mox, ne malum impunitum abiret in exemplum. Nos tamen ſtrenue continuamus: plenus enim eſt ſimillima progenie mundus totus. Coepit *Cain* DEO fucum facere hypocriſi, & punitus fuit: totus tamen mundus hypocritarum & homicidarum plenus eſt. Coepit *prior mundus* commeſſari, perpotare, libidinari, DEVM non curare: puniti ſunt diluuio, perieruntque, at non periit exemplum, imitantur id mundi huius, qui nunc eſt, incolae, perſtrenue. Coepit *Noe* ingurgitare ſe vino, turpique ludibrio & ſcandalo eſſe ſuis, confuſus propterea, nec tamen deſiſtimus nos: ebrioſorum turpitudines ſuas denudantium plena omnia. Coepit *populus a diluuio* aedificare in coelum turrim, h. e. propriis cerebri ſui adinuentionibus ad DEVM quaerere vias. Confuſi ſuut & diſſipati, nos tamen ne ſic etiam per orbem disiecti, deſiimus aedificare Babel: non ſolum continuando conſpirationes contra DEVM, vel nos inuicem, varias (colonias enim inde duximus omnes, omnesque ſimul ſumti Babylon illa magna ſumus, diſpergenda in aeternum, niſi reſipuerimus adhuc) ſed & ſinguli etiam peculiares intra ſeipſos concipientes minutulas Babylones. Plenus certe confuſionum eſt mundus vniuerſus. Coepit *Nimrod* venari homines, monarchiamque ſibi ſuper gentes conſtituit, quam euertit dominus, ſicut & alius ſequentes: nos tamen non deſinimus ſcandere alii ſuper alios, ad opprimendum quos datur.

23. *An-*

Digitized by Google

23. ***Auget incommoda, quod hae corruptelae in nos recidant, nos ipſos perdant.*** Minimum quidem inter caetera res literaria genus humanum vaſtat, quantum ad externa: quoniam ſapientiae aemulatio bella & ſanguinis diluuia nulla adhucdum produxit, ſicuti ab aemulationibus religionum & politicorum fieri videmus. *Non deſunt* tamen ***eruditorum etiam confuſionibus pernicies ſuae.*** Nempe dum docti inter ſe digladiantur, indocti ſtupent: dum illi delirant, hi in vertiginem aguntur: ad nutum quippe iſtorum hi verſantur. Atque ſic dum caeci caecorum duces ſunt, quid fiet? Quid autem veritati, de qua altercantur? illam nimis altercando amitti, vetus & verum eſt dictum. Dum enim victoriam alii tantum de aliis quaerunt, ſophiſticationibus plerumque res agitur: poſthabito, quid veritati fiat, modo nos non ſuccumbamus. Sed & qui veras defendunt ſententias, plerumque acerbis in ignorantes inuectiuis rem agunt: vt non aliud quam odium ſui, & quam defendunt veritatis, reportent. Noxa in ſpecie litterariarum confuſionum.

24. *Ex confuſione linguarum venientis noxae caput hoc eſt*, quod dum commune vinculum non habemus, vt corporibus ita animis diſperſi manemus; dumque non penetramus ad inuicem vbique (vti poſſet, ſi eſſemus gens vna, labii vnius) ignoramus nos inuicem pleraeque gentes, noſtraque bona & mala. Vnde fit, vt nec mala commiſerari, & inuicem ſuccurrere, nec bona impertiri ac communicare, valeamus. Et eius quae in linguis eſt.

25. Magis autem oculos incurrunt ***ea damna, quae dominantium aemulationes generi humano attrahunt.*** Memorare alia nihil opus: *teterrima illa pernicies, bella, quantas humano generi* (bone DEVS!) *afferunt clades!* Patebit id, ſi vel praeſens hoc bellum, quo quadraginta fere annis infelix flagrauit Europa, intueamur. Quo tot exinanitae vrbes, tot vaſtatae prouinciae, exciſi populi, ſubuerſae florentiſſimae reſpublicae, integraque regna cadauer facta. Nec dum omnino furoris finis: qui ſuperſunt, vt ſe conficiant in id laborant ſtrenue. Quis modus aut finis malorum? Et politicarum.

26. ***Quid autem religioſorum aemulationes? magna furentium, & res ſine fine intricantium pars, illi ipſi ſunt, qui inter DEVM & homines pacis authores, & proxenetae, eſſe debebant.*** Calamitoſius vero eſt, quod hi ipſi *religioſi* in infinitum productis, & nodoſiſſime implicatis *controuerſiis*, & doctorum ingenia, & indoctorum conſcientias, ſine fine fatigant: eoque animas, quas deliciis paradiſi implere debebant, angoribus & tormentis implent: vt multi vitae huius Et religioſarum.

Digitized by Google

pertaeſi, futurae incerti, quo ſe vertant neſciant. Nam *quid adverſus haec omnia? vbi? apud quem? veri ac ſolidi ſolatii quaerendum? Non naſci praeſtiterat, quam naſci ad tot miſerias*: tandemque praecipitari in mortis abyſſum, nec ſcire quo vltra.

Miſeriarum finis ne quidem in vitae fine ſperandus.

27. Voluerunt in gentilitate quidam aduerſus calamitates vitae id ſolatio eſſe, *quod exitus vndique pateret.* At vero id aduerſus calamitates aeternas nihil valet: inde enim exitum quis ſperet? & quo? Lamentabilis igitur ſors noſtra, niſi aduerſus tot vitae mortisque praeſentes & futuros terrores ſolidi aliquid, quod intrepide opponamus, inueniatur. O DEVS, DEVS, DEVS, miſerere!

CAPUT VII.

De emendatione rerum humanarum conſultatum fuiſſe a corruptionis initio hucusque.

Conſultare quid ſit? & quo trino modo fiat?

CONſultare, dicuntur homines, cum de rebus nouis recte conſtituendis, aut corruptis reſtituendis, aut amiſſis recuperandis, cogitationes ſuſcipiunt: ſiue (1) apud animum ſuum quisque, (2) ſiue ſermonibus apud amicos reciprocatis, (3) aut etiam deniq; reipſa aliquid, pro euitando aliquo malo, aut obtinẽdo aliquo bono tentantes.

De RR. humanarum emendatione ſemper conſultatur, diuinitus & humanitus.

2. *Trino hoc ſenſu de rerum humanarum emendatione conſultatum ſemper fuiſſe dicimus, h. e. cogitationibus, ſermonibus, moliminibusque variis, ſeriis, indefeſſis, DEI & hominum reſpectu.* Quia nec DEVS prolapſis rebus humanis vnquam defuit, nec homines ſibi ipſis per omnia. Iis tamen quae DEVS in reparationem perditi generis hucusque egit, agitque (quam ab ipſo corruptionis initio errores noſtros viis omnibus emendare quaerat, quamque omnia diuinae prouidentiae opera vnice eo tendant) in alium locum reſeruatis: nunc, quid homines ipſi pro rerum ſuarum emendatione hucusq; tentarint, molitique ſint, perſequamur.

Hominum ſapientum ab omni aeuo molitiones, non aliae fuerunt.

3. Prorſus ſic exiſtimo: *ſi quis omnium hominum ſapientum, piorum, prudentum, qui inde ab exordio rerum humanarum vixerunt, poſſet intueri cogitationes, audire ſermones, legere ſcripta, conſiderare facta, vix aliud illa fuiſſe reperiet, quam morborum generis humani veſtigationes, &* reme-

remediorum aduerſus morbos tentamina varia : quanquam ſucceſſu eatenus ſemper votis minore, vti mox patebit.

4. *Sed nec illa, quae reliqua hominum turba vnquam egit, & hucusque agit, aliud ſunt, quam pro emendatione rerum ſuarum molimina perpetua : etiamſi quid agant non intelligunt.* Scire enim omnis homo aliquid deſiderat ; & vt ſciat, quotidie ſcientiam augere, h. e. quotidie aliquid audire, videre, tangere, agere, etiam nouum aliquid excogitare, quaerit : torpere prorſus, vix cuiquam poſſibile eſt. Tum vero pro *libertate*, ſiue comparanda, ſiue tutanda, quid non vulgo tentant? etiam qui ſeruiunt, ſeruitutis excutiendae occaſionibus quam intenti ſunt! *conſcientiae* etiam vt conſulant, nihil non agunt omnes homines. Alii nempe tenerrime eam in obſequio DEI cuſtodiendo, vt eam experiantur pacatam! alii per vim obtundendo, ne experiantur oblatrantem. *Praeterea, quid eſt, quod nemo mortalium ſua ſorte contentus viuit? quod quisque ſemper quiddam, vnde ſibi melius ſit, quaerit?* Affluat aliquis eo vsque bonis quibuscunque, vt aliorum iudicio beatus videatur, ille tamen ſibi ſemper aliquid deeſſe ſentit : ideoque de augendis, vel in melius mutandis, rebus ſuis cogitare non deſinit. Etiam qui ad naturam humanam minus pertinentia ſectantur, opes, honores, voluptates, bonum tamen ſectari ſe ſibi perſuadent, eoque ſolum fine, quia ſe rebus iſtis leuare ſperant, iſtis inhiando, melioris cuiusdam ſtatus deſiderium produnt.

Nec reliquum vulgus aliud (ignarum etiam quid agat) agit.

5. Miſſis tamen vulgaribus iſtis, quae quotidiana ſunt, & quaſi a priuatis priuatim fiunt: quid publice & a viris ſapientibus, expreſſa publicae rerum emendationis intentione, tentatum hucusque fuerit, videamus: primum in *ſapientiae ſtudio*, deinde in *religione*, tandem in *politica prudentia:* addito vbique, quid reperto vno quoque remediorum effectum, aut in melius profectum, ſit.

Catalogus rerum, quae aperto titulo, *pro RERVM EMENDATIONE*, acta ſunt.

I. *In ſapientiae ſtudiis, id eſt philoſophia.*

6. In ſapientiae ſtudio *tentamen primum* hoc fuit : quod viri quidam ingenioſiores rerum contemplationi totos ſe dabant, nihil aliud, aut nihil aeque, per totam vitam acturi, quam vt rerum naturas ſcrutando, cognitionis lumen ſibi & aliis augerent. Nomen his Φιλοσόφων, h. e. *ſapientiae amatorum*, datum : quorum opera humanum ingenium multum profecit, ſcientiaeque & artes inuentae multae

7. At cum non vbique ad rerum medullas penetrarent, aliterque multa poſterioribus obſeruarentur quam prioribus ; aut etiam coaeuis haec & illa aliter aliis viſa : enaſcebantur ſubinde nouae hypo-

1. Philoſophorum dogmata fingendi conſuetudo.

Digitized by Google

hypotheſes, tentaturis num ſic, vel ſic, aut ſic melius, procedere vellet negotium? donec ad infallibiles formas & normas reducerentur omnia, repertaque ſunt multa prioribus meliora. Sed dum ſibi alii ſua deſerere dogmata dedecori ducerent; aut quae recentioris erant inuentionis nihilo viderentur certiora, *enatae ſunt variae philoſophorum familiae, diuiſae iam in ſectas, qualibet illarum ſua defendente placida.* Quae occaſio fuit, partim in veritatem rerum acrius inquirendi, partim tamen rurſum de veritate rerum tam controuerſarum dubitandi, aut etiam tandem in errores varios prolabendi.

3. De dogmatibus diſputationes.

8. Cum ergo nusquam tam clarum, quod res eodem modo oſtenderet omnibus, appareret lumen diſſenſionesque humanas animus moleſte ferret, *ventum eſt ad concertationes de dogmatum, ſeu veritate ſeu veriſimilitudine. Quae fuit origo diſputationum, quibus per tot ſecula omnia eruditorum perſtrepunt*; nonnullo quidem ad eliciendum hic & illic veritatem profectu, minore tamen illo quam vt operae pretium ſit. *Diſputationes enim illae oſtendunt, firmiſſimoq; argumento ſunt, res non intelligi: quia ſi intelligerentur, commonſtrarentur etiam vt videri poſſent.* Et quid indicat vſitata illa diſputationum vehementia, rixae, clamores, odia? Certe non ſolemus videntes caecis iraſci, commiſeraſcere potius. *Res ergo ad propagandum cognitionis lumen non ſatis proportionatae ſunt paleſtricae illae diſputationes.*

4. Collegiatae placidae diſquiſitiones.

9. Mollius fuit inſtitutum eorum philoſophorum, qui blanda ſententiarum collatione vti maluerunt, collegiali opera. Talia enim *ſociata collegia* & apud antiquos in vſu fuerunt (collegia intellige patriarcharum, Aegyptiorum ſacerdotum, Brachmanorum, Magorum, Druidarum, Rabinorum) & ſunt hactenus: nempe *in Italia collegium Lynceorum, in Gallia Roſiorum, in Hiſpania Illuminatorum. in Germania Frugiferorum*, & ſi quae alia ſunt.

5. Profeſſiones publicae ſcholaeque.

10. Alii vt prodeſſent magis, & in publicum, *ſcholas publicas* aperiendi iniuerunt conſilium: quas frequentare, varios ſapientiam profeſſos de rebus quibusuis differentes audire, eoque animos ſcientiae lumine tingere, cuiuis liberum eſſet, adeoque ſolenne, multo multorum profectu. *Hinc Philoſophos Seneca generis humani paedagogos appellandos cenſuit.*

6. Libri in publicum ſcripti.

11. Et vt ad abſentes quoque eruditionis lumen ſpargi poſſet, *inibatur conſilium libros ſcribendi, iuque quicquid pulcrum & memorabile eſſet conſignandi*: ſiue vt in bibliothecis adſeruati quoties vſus poſceret

Digitized by Google

ſceret expromi, ſiue etiam vt transſcriptione multiplicari, & quibusuis mortalium communicari, poſſent. Quae res ſapientiae ſtudia per varias gentes & linguas ſpargendi occaſionem dedit.

12. *Quod conſilium ab inuenta arte typographica validiſſimam repetit promotionem.* Arte inquam, qua incredibili celeritate & elegantia multiplicari poſſunt; *vt ſe iis ad lubitum inſtruere, nihilque propemodum ignorare, cuiuis in promptu ſit.* Artis enim huius beneficio, quicquid ab omni antiquitate monumentorum ad nos transmiſſum fuit, in lucem protractum eſt: & quicquid noſtri aeui ingenia (antiquis haud minus foecunda) parturiunt, facillime a gente in gentem transmittitur. *Si modo ingratitudo, tantique doni DEI abuſus non vnus, non acceſſiſſet.* Nempe ambitio & auaritia: quae libros (bonos, malos) ſine neceſſitate multiplicauit, ſcholasque & ingenia diluuii cuiusdam inſtar inundat & adobruit: vt quanta prius librorum fuit fames, tantum iam inſecutum ſit faſtidium. Accedit *hominum ſocordia, libros propter indices coëmentium:* quibus dum ſe in omni caſu iuuari, & quod vſus poſcit reperire poſſe, confidunt, animum ſcientia rerum inſtruere non curant. Vnde fit, vt ſeculum hoc libros habeat doctos, viros non item: cumque antiqui ſapientiam geſtarint in pectore, nos geſtemus in chartis. 7. Libros celerrime transſcribendi ars Typographica.

13. Iſtis tamen, quantumuis variis moliminibus, nondum omnem ſapientiam ab antiquis ad nos deriuatam fuiſſe indicio porro eſſe poteſt, proximo hoc ſeculo indefeſſa tot ſcripturientium diligentia, nouosque iſtos libros legere deſiderantium ardor: qualiter nullo ante hac ſeculo contigit. Fatendumque eſt, multa in hisce recentibus libris interdum detegi, quae ignorata fuerunt ante. Nonne ergo tam ſcripturientes iſti quam lecturientes publice fateri videntur, illa quae ante hac exſtitere, haud ſufficere? omninoque melius commodiusque aliquid quaerendum reſtare? vt taceam iactantiam nonnullorum de arcana circa has vel illas artes ſcientia: quam ſeu vere habeant, ſeu vane iactent, argumentum tamen eſt vulgo nota vulgaria eſſe; nec rebus, aut humanae auiditati, ſatisfacere. 8. Libros nouos ſcribendi & legendi ardor, catenus inexplebilis, imperfectionis rei literariae teſtis.

14. Agmen tamen horum omnium claudunt, qui noſtra demum aetate numero bene multo paſſim prodiere, *didactici.* Hi ſcilicet anxio moleſtiſſimoque labore *viam excogitare, ac monſtrare, conati ſunt, quomodo inſcitia e rudiorum mentibus tolli, ſcholarum errata corrigi, ſcholaſticaeque cruces minui; contra eruditio plenior & ſolidior leuiori negotio, minorique tam docentium quam diſcentium faſtidio,* 9. Sicut & noua didacticorum molimina.

com-

Digitized by Google

comparari debeat. Pro quo obtinendo ſcopo alius hanc, alius aliam rationem, vti diſpari ingenio aut diligentia, ita diſpari quoque ſucceſſu, iniuit. Omnes quidem laude ſua digni, pro ſuo quisq; tentamine; at erratis iſtis funditus amouendis nondum pares ſufficientesque deprehenſi. *Mundus enim tenebris ac barbarie fere eadem, vti ſemper adhuc, laborat: totque ſapientiae theſauri & infundibula apud plerosque ſine vſu ſunt.*

II. *In religione quid hucusque tentatum.* 1. Coetus ſacri publici.

15. Pro emendando religionis ſtatu tentata quoque iam ſunt varia. Et *primo* obſeruatur ab omni antiquitate, *per omnes gentes receptus iam, feſtis diebus coetus ſacros cogendi mos*: vbi congreſſa multitudo de Numinis cultu deuote exhibendo, verbis & exemplis docetur. Sed & intermiſſum id rurſum eſt paſſim gentium: & vbi retinetur, vix vsquam pro aeternae Maieſtatis dignitate res tractatur.

2. Ceremoniae ſacrae variae.

16. Vt tamen decor tam ſanctae rei non deeſſet, eſſet autem vnde homines tam allicerentur ad coetus ſacros, quam detinerentur in attentione, *inſtituti ſunt diuinitus (aut etiam adinuenti humanitus) varii ritus ſacri, ſenſus captiuantes, animosque ad hoc agendum, quod agitur, excitantes.* Sed & illa omnia partim obſoleſcere, partim in ſuperſtitiones degenerare conſueuerunt: vt alii in aliis videmus, & culpamus.

3. Ordines ſacri varii.

17. Cum ne ſic quidem ad religioſam mentem traduci poſſent omnes, turbaque hominum & ceremoniarum turbaret potius quam foueret, puriorem animarum zelum: factum eſt paſſim gentium & ſeculorum, vt magis pii & deuoti in peculiares quosdam ordines, aut ſocietates, coaleſcerent, ſtrictioribus quibusdam legibus, ceremoniis, exercitiis, ad ſerio ac deuote ſeruiendum DEO inter ſe obligati, exemplisq; mutuis ſeſe inuicem excitantes.

4. Sectae variae.

18. Quin &, ſi corruptus viſus fuit, totus religionis ſtatus, nec emendandi eius ex toto ſpes eſſet, a toto eccleſiae coetu ſeſe ſeparandi, peculiaresque coetus, & peculiares religiones, conſtituendi, apud Iudaeos, Chriſtianos, Mahomedanos exempla habemus. *Vnde ſchiſmata & ſectae, hereſesque inter illos exortae.* Tam impotens eſt animis humanis, DEO quam puriſſime ſeruiendi, deſiderium: tam inſuperabilis veriora & meliora videndi, aliisque commonſtrandi, aut etiam commonſtrantibus obſequendi, cupido.

5. Religionum indifferentia.

19. Romani olim omnes omnium DEORVM dearumque religiones, quos & quas apud vllam gentem reperiſſent, in ſuam rempublicam recipiebant: aberrare ſe ſic a vero veri DEI cultu, quis-

quisquis eſſet, non poſſe rari. Ideoque *omnibus ac ſingulis aedificabant templa, tandem & vnum omnibus, πάνθειον dictum: ſicuti & Athenienſes altare, IGNOTO DEO.* Sed confuſio fuit veri DEI cum idolis, religionisque purae cum ſpuriis; cum nec DEVS verus niſi vnus; nec religio vera niſi vna, eſſe poſſit; quia verum plus vno eſſe non poteſt.

6. Religionum intolerantia.

20. Contrarium huic nonnulli inſiſtere tentarunt viam; *religionem niſi vnam, nempe ſuam, non tolerando.* Cum enim numinis colendi viam, quam ſequebantur ipſi, ſolam crederent legitimam: (id autem quis non credit?) putabant ſe DEO praeſtare cultum, ſi hanc propagarent vnam; reliquas, tanquam numini inuiſas, abolerent. Quo zelo hucusque videmus flagrare pleroſque, vt omnes a ſe diſſentientes religiones extirpari poſſe perquam optent; manus etiam, ſi occaſiones vireſque ſinunt, non illubentes operi admouentes. Sed zelus hic non eſt ſecundum ſcientiam: nec enim tali exemplo praeit DEVS, qui tolerat omnes.

7. Religionum omnium abnegatio.

21. Reperti tandem ſunt, qui ob tot tantasque in religione confuſiones horrore correpti, *conſcientiae tranquillitatem in ipſa irreligioſitate quaerere attentarunt, h. e. in Numinis abnegatione*: experiri volentes, an vel ſic meliuſcule poſſit eſſe animo, ſi amoueatur is, quem alioqui in aeternum trepidare neceſſum eſſet. Extrema quidem haec iſtorum dementia eſt, ex eodem tamen quo caetera illa fonte promanat. Numinis ſenſu: a cuius pauore liberare ſeſe quaerunt.

Quo omnia iſta profectu.

22. Ita videmus, quam nihil intentatum relinquatur pro excolendo numinis commercio, tranquillandisque conſcientiis. *Profectumque aliquid ſaltem eſſe, hoc teſtimonio ſit, quod quae adeo olim inualuerat inſania*, πολύθεια(multorum Deorum cultus) *iam DEI ope ſublata eſt.* Quotquot enim nunc orbem terrarum incolimus, vnum adoramus DEVM, coeli & terrae creatorem; vsque ad paucos adhuc ſuperſtites, qui quid adorent neſciunt. Quos o illuminet iam quoque aeterna lux! nobisque caeteris lucidiorem in dies ſui concedat conſpectum, vt videamus talem qualis eſt, & illi ſeruiamus ſic vti beneplacitum eſt ſibi.

III. *Pro cohabitationis pace quid tentatum.*

1. Societatum fundatio.

23. *Videamus iam quid pro obtinenda in genere humano pace & concordia tentatum ſit, quam varie, & quo ſucceſſu? primum medium fuit, ſocietatum fundatio; vbi plures coaleſcunt, vt in vnum corpus membra, regenda tamen a capite vno, ordinis cauſſa.* Talis ſocietatis primitus fuit domeſtica, in vna familia; deinde plurium familiarum, in v-

no vico: tum plurium vicorum in vna ciuitate: tandem plurium ciuitatum in vna regione, aut regionum in regno vno: cuiusmodi ſubordinatio fundamentum eſt omnis boni ordinis, omnibus in rebus: per ſe tamen, ſine aliis vinculis, non ſatis firmum ad cohibendum exorbitationes.

2. Legum vincula.

24. *Ventum ergo ad leges hominibus ferendas, vt quisquis ſuo loco munia ſua non ignorans, ex praeſcripto regulariter viuere conſueſceret.* Quod vt ordini externe conſeruando non inidoneum eſt medium, ita internas tollendi ataxias vim prorſus habet nullam: quia natura humana concreatae ſibi libertatis memor, nihil aegrius quam legibus conſtringi, tolerat. *Nitimur* (potius) *in vetitum ſemper, cupimusque negata*: quia noſtrae ſpontis eſſe cupimus.

3. In exorbitantes inuectiuae.

25. *Venerunt ergo poteſtatibus auxilio ſapientes, philoſophi & poetae;* exprobrantes turpitudinem, ſi animal rationale nolit duci, ſed impetu bruto agi. Hinc *Diogenes* in ipſo meridie Athenis, cum accenſa lucerna per mediam hominum turbam diſcurſans, homines ſe quaerere dictitabat: confundere ſic brutalitatem vulgi, & ad aliquam ſui cognitionem permouere, quaeritans. Hinc *Heraclitus* ſuſpiriis, lacrymis, lamentisque perpetuis humanas ſtultitias perpetuo deflebat. *Democritus* vice verſa ad cuiusuis hominis conſpectum ridens, omnes vanos & irriſione dignos eſſe teſtabatur. Aliique alia ſimili ſenſu factitarunt, praeſertim *poetae comici, tragici, & ſatyrici*: qui iam laudando, encomiaquae humanae naturae, & ideas, ſcribendo; iam vituperando & mordendo, exitusq; ſceleſtorum horrendos praemonſtrando, virtutum & vitiorum exempla, praemia ac poenas, conuocato ad publica ſpectacula populo exhibebant. Sed confuſiones querelis, aut fletu, aut riſu (ſi ad remedia non veniatur) non tolli, res ipſa docuit: plerisque hominum pro ſtoliditate ſua ſapientum illorum aeque fletum ac riſum irridentibus.

4. Philoſophia practica, ſeu moralis.

26. *Quaeſitum ergo laboranti humanae naturae conſiliis bonis ſubuenire; vnde philoſophiae ſtudium* (rerum fines veſtigans, & ad fines media diſponens) *enatum.* Quanquam autem ingentibus euecta fuerit laudibus *philoſophia*: quod eſſet *animi medicina, vitae dux, virtutum indagatrix, vitiorum expultrix, ad beatitudinem lux, & quae hominem DEO parem faceret* &c. id tamen & paucis, & parum profuit, plerisque nec voces ipſas exaudientibus, nec rem intelligentibus.

Digitized by Google

27. *Conſtitutae itaque legum transgreſſoribus poenae, irrogataeque*: quia ſine his indomita eſſet malorum licentia; neque conſiſtere poſſet vlla humana ſocietas in vlla gente. Nec tamen vel ſic etiam omnis malignitas & violentia reprimi, nedum tolli, poſſunt: quod carceres, cippi, patibula, ſimiliaque maleficos & maleficia refrenandi inſtrumenta, vix vnquam otioſa, ſatis teſtantur. 5. Transgreſſoribus conſtitutae poenae.

28. *Cum ſic etiam vacillarent omnia, tentatae ſunt variae regiminis formae: iam vni permittendo totius reipublicae arbitrium, iam pluribus ſelectis, iam omnibus promiſcue.* Sed ſingulas haſce gubernandi formas (*Monarchicam, Ariſtocraticam, Democraticam*) ſua ſecum ferre incommoda, ordiniſque ſuo modo ſoluere repagula, deprehenſum eſt. Nempe quia vbique ſe aliquid admiſcet violentiae: innatus autem menti humanae libertatis amor vſque adeo expugnari non poteſt, vt vbicunque ſe circumueniri & conſtringi (ſeu vnius ſeu plurium conceſſae poteſtatis abuſu) ſentit, non quaerere exitum, qua datur, impoſſibile ſit. 6. Regiminis tentatae diverſae formae.

29 *Etiam vt alii ab aliis tutiores eſſe poſſent, coeptum eſt foederibus ſeſe copulare, primum quidem reges cum ſubditis ſuis*, & vice verſa, legibus certis, *tum vicinae ciuitates, regiones, regna.* Si autem violari foedus altera pars ſentiret, nec emendari querelis & expoſtulationibus res poſſet; bellis vlciſci iniurias, ſeque reſtituere libertati, quaeſitum. 7. Foederum vſus.

30. Sed & aliud minus violentum diſcordiarum remedium tentatum eſt, *reductio* nempe *plurium terrarum ſub ſceptrum vnum*: vt diſſidiorum praeuenirentur occaſiones. Inde regnorum minorum coniunctiones, *vsque ad tentamen, omnia mundi regna ſub vnum reducendi caput.* At nec id ſatis feliciter ſucceſſit vnquam, a tot monarchis & nationibus toties tentatum. Nec enim vnum hominem ſufficere omnibus poſſibile: adminiſtratio, etiam in monarchico ſtatu, committenda eſt pluribus. Qui aut ambitioſi ſunt, regnareque malunt quam miniſtrare, & contra dominos ſuos inſurgentes, eos regnis exuunt (vti non ſemel factum) aut mercenariorum inſtar perfunctorie res agunt, auaritiaeque ſuae aut libidini indulgent. Vnde populorum impatientia, murmura, tandem tumultuationes, ſeditiones, bella, regnorum ruinae, & ex recollectis ruinis noua rurſum minutiora regna. 8. Reductio poteſtatum ſub caput vnum.

31. Hoc igitur iſtis regnorum & rerumpublicarum colliſionibus profectum eſt: vt tametſi mundus toties iam ſanguinis diluvio, deſolationesque horrendas, paſſus ſit, cauſae tamen bellorum per- Cauſae nihilominus tamen bellorum perſtant ſemper.

Digitized by Google

perſtent: dum alii aliorum libertati inſidiari, & hi rurſum pro libertate ſua excubare, & ſic leuiſſima occaſione ad certamina & caedes redire, non intermittunt.

Imo confuſiones in dies augeatur magis.

32. Videmus ergo, tametſi mille modis tentetur religio, mille modis politia, mille modis literatura, ſeu ſcientiarum ſtatus: nihil tamen reperiri, quod omnibus ſufficiat. Laudant quidem plerique ſua, ſibique in illis complacent: at reuera vix quiſquam eſt ſine ſcrupulis conſcientiae, aut periculo ſtatus ſui. Alii vero in aliis quid non monſtroſi videmus? Imo non ſolum nihil remediis inſigniter profectum eſt, creuerunt magis mala ſub ipſis remediis. Sectae dum ſe inuicem exſtinguere quaerunt, non exſtinctae ſunt, ſed auctae. Hoſtilitates dum ſe expugnare quaerunt, non ſublatae, ſed radicatae. Res literaria quo plures accurrunt, eo redditur intricatior. *Ita prius morbis laboratum eſt, poſt remediis, nunc vtroque. Nec enim iam vel morbos noſtros, vel remedia, ferre poſſumus.*

Oſtenditur id exemplo medicinae.

33. Exemplis pateat, quam remedia hactenus quaeſita morbos nonniſi auxerint. *Non poſtrema ſcientiae humanae pars eſt medicina: quae quomodo creuerit, & quid profecerit, videamus!* Antiquis hominibus morborum remedium vnicum fuit, *vitae frugalitas*: a qua cum paulatim ad delicias, & inde in intemperiem, deflecteretur, eruperunt morbi, hi & illi. Quaeſita his remedia, repertaque ruditer primum, ſufficienter tamen. *Cum morbis deinde creuit ars, & cum arte morbi:* vt infinitum quid factum ſit vtrumque. Morbis enim obluctatur ars, quotquot poteſt modis: artique rurſum morbi. Quia dum ars corpora humana afficit varietate infinita: infinita elicit & excitat in corporibus latitantia (alias ſeſe vix exſertura) morborum ſemina: homineſque ipſi, dum confugio medicinae freti, in omnem intemperantiam ruunt, omnem in ſe tartari vim commouent, ſtrageſque valetudinis edunt infinitas: quibus tandem omnis medicinae vis ſuccumbit. *Vt iam feliciſſimi videantur, qui medicinam ignorant, nec ea vtuntur*: ac, ne vti opus habeant, temperantia praecauent.

Et iuriſprudentiae.

34 *Similiter ſe res habet in adminiſtranda iuſtitiae ratione, vbi leges legumque interpretationes in tantum creuerunt, vt praxis facta ſit, & difficilis ſupra modum, & lubrica, & periculoſa, paſſim denique peruerſa. Quod facit, vt praeſtare videatur ignorari omnia, & ad ſolius naturalis iuris dictamen componi omnia.* Oſtendunt id exempla regiminis in gentibus minime cultis, pro barbaris licet a nobis reliquis habitis: qui dum interuenientes lites ex aequo & bono inter ſe dirimunt,

&

Digitized by Google

& minus rixarum habent, & quietius ſua poſſident.

35. *Idem iudicium de ſapientiae ſtudiis, philoſophia, obtinet:* multiplicata eſſe, & in millies millenas minutias diſſecta, de rebus quibusuis minoribus (*maiora enim rerum vulgaris philoſophia ignorat adhuc*) opinamenta, ſubtilitatibusque ſpinoſis tam intricata omnia, vt quisquis ſe iſtis immergit, vertigine non corripi, (ſeu ſenſuum, ſeu phantaſiae) vix poſſibile ſit. *Vt propemodum ignorare praeſtet omnia, quam opinionibus infinitis infinite diſtrahi: & pro ſcientiae luce opinionum tantum habere fumos.* Et philoſophiae.

36. *De religionis cultu, theologia, non aliud itidem pronuntiare veritas permittit, quam eſſe opinionum de DEO, rebusque diuinis, interminabile chaos;* ſiue quidem tot religiones, quas vbique per orbem videre eſt, cum inuicem conferamus, ſiue vnamquamque in ſeipſa conſideremus. Nam ſi velimus inſpectare omnes, quis numerare? ſi ſingulas, quis penetrare, poterit? Rudiſſimae illarum nihil ſunt niſi tenebrarum abyſſus, non tam inanitate ſua, quam monſtroſiſſimis de DEO, rebusque diuinis conceptibus, horribiles. Contra quae cultiſſimae videri volunt religiones, theologiam ſuam in tot millenas habent diſſectam quaeſtiones, dubitationes, controverſias, & ſine fine caſus & lites; vt nec vllum ingenium ſubtilitatibus omnibus comprehendendis; nec vlla conſcientia ſcrupulis omnibus (qui quo plus quis iſtis ſcrutandis ſe occupat, eo plures enaſcuntur) concoquendis, ſufficiat. Vt non immerito nonnullorum tot infinitis ſcopulis alliſae, tot infinitis angoribus excruciatae mentes, in eam veniant opinionem: *praeſtare ignorari omnes factioſas rixoſasque religiones, vnumque tacitum & occultum mentis cum numine coli commercium.* Et denique theologiae.

CAPUT VIII.

De rerum humanarum emendatione an porro conſultandum videatur? & quare id vrgendum?

A Deo inualuiſſe mala noſtra, vt remedio vix amplius videatur locus (poſtquam tentata etiam remedia in perniciem vertunt) eſt cur indoleamus omnes. Sed an & manus remittemus omnes? abſit! medicinam ceſſare Malis non cedendum: quia

 non

Digitized by Google

non conuenit, non ceſſante morbo: inſtare potius, & variare, iuxta illud Poetae,

Et quoniam variant morbi, variabimus artes:
Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.

1. Morbi etiam aetate langueſcunt.

Felix quandoque medicus in morbum declinantem incidit, qui ante validioribus remediis cedere refractarius, lenioribus poſt cedit. *Quis ergo ſcit, annon noſtris tam diuturnis malis tempus ipſum aliquod ferat auxilium?* certe quibusdam iuuenilibus morbis ipſa ſenectus remedio eſt.

2. Radices in nobis boni corruptæ licet, non tamen ſublatae ſunt.

2. *Res humanae corruptae ſint licet, ſublatae tamen non ſunt: quia etiam ſub errorum, vitiorum, confuſionumque fermento remanet diuini operis maſſa.* Adeſt deſiderium ſciendi, ſenſus numinis colendi, amor quiete agendi. Reparari haec, aut denuo creari, opus non eſt: ſed reconcinnari, & intra cancellos ſuos reduci, DEI ope, ne exorbitent. *Nec obſtat, quod inſtinctu ad bonum ſint hebetati, notitiae ad verum obſcuratae, facultates ad operandum debilitatae:* quippe omnia iſta in ipſa corruptione naturam ſuam exſerunt, aberrando etiam ſcopum petunt, praeualente operae DEI admiſta corruptione. Quid enim? admittunt homines mala? non certe, niſi ſub ſpecie alicuius boni. Amplectuntur falſa? non aliter quam ſub ſpecie veri. Declinant facienda? non profecto, niſi ſub ſpecie impoſſibilis, aut difficilis, aut inutilis. Detrahantur ergo rebus laruae, vt quid vere verum, vere bonum, vere poſſibile, facile, vtile ſit, vere videant: qui nunc non videndo decipiuntur, videndo non decipi, eoque ſingulae facultates obiecta ſua vera vere perſequi, gaudebunt.

3. Potenter adhuc in nobis aberrent licet, operantur.

3. *Nec adeſſet tantum hominibus, ſed potenter adeſſe facultatibus iſtas, hoc oſtendit: quod dum illis vti neſcimus, in infinitos errores, vitia, temeritates, & inde caſus, nos impellant potius quam vt otioſae ſint.* Malunt nempe homines errare, quam nihil opinari; & eligere mala, quam nihil ambire; & operari praua, quam torpere. Quidni ergo ſpes ſit, ſi prouideatur, vt tam auide pabula ſua quaerentibus offerantur vere: vera, bona, facilia, emendatiores proditura actiones? plane ſperandum, ſi offerantur intellectui nonniſi vera obiecta, *notiones communes* praeſto affuturas, quae adſentiantur; ſi voluntati nonniſi vera bona, *inſtinctum communem* vere affuturum, qui alliciat & rapiat: *ſi facultatibus operatiuis*, nonniſi agibilia legitima, ipſum harmoniae amorem pulchre quam monſtroſe operandum eſſe mox cuique ſuaſurum. Nam profecto tam impoten-

Digitized by Google

potentet quaerit natura humana perfici, vt ſi quid veri, boni, poſſibilis, alios videat conſequi, ſe deſperet poſſe aſſequi, inuidia ac moerore ſe conficiat. Gaudet nempe quisque ea ſcire, quae circa ſe ſunt, & ſe concernunt. Gaudet ſe & ſua regere, eoque ſibi omnia ad nutum ſuccedere. Gaudet denique Numen habere propitium, illiusque fauore beatus eſſe, hic & in aeternum. Mallet non eſſe, quam ſibi male eſſe. Dum igitur aliquando ſe iſta non adſequi, quibus fruuntur alii, videt, ringitur, dolet, triſtatur, ad deſperationem vsque.

4. *Si ergo hominibus oſtendi poſſet omne ſuum bonum: non ferri ad illud, imo non rapi, impoſſibile foret.* Nempe ſi particulare quoduis bonum homines ad ſe rapit, quidni totum bonum? (plus efficere poſſe ignem quam ſcintillam, mare quam guttam, montem quam puluiſculum, neceſſe eſt.) Nunc homines non vident omne ſuum bonum, quia non vident omnes ſuos fines, praeſertim vltimos; & quia non diſtinguunt inter vera bona, & apparenter bona: & quia in bonis etiam gradus non attendunt, vt inter bona & meliora, & optima, electionem ſciant. Et tamen quod quis videt, & quantum videt, tantum conſectatur. Spes igitur eſt: ſi videant omnia, & videant citra errorem, electuros potius meliora quam deteriora. Si modo hominibus vere oſtendatur verum ſuum bonum.

5. *Tum ſi hominibus oſtendantur ad omne bonum ſuum media prorſus certa; tot illae aberrationes, ob quas votis ſuis excidunt miſeri, abeſſe profecto poſſent. Errores quippe hominum omnes in connectionibus fere ſunt: quod media finibus applicare neſciunt.* Hinc eſt quod aut non applicant, aut male applicant, aut non conſtanter: & ſic a finibus & votis aberrant ſuis. Et vera ad illud media.

6. *Si denique hominibus ab impedimentis ſoluantur omnes ſuae facultates, vt quod volunt, & ſciunt, etiam ſe poſſe ſciant: progreſſuros ad optimos fines ſuos, ſpes eſt.* Et per conſequens, ſi inſtinctus communes, & notiones communes, in ordinatum diductae ſint (in conſpectu mentium) ſyntagma, aliam prodituram rerum faciem, optatum nempe animorum, voluntatum, & actionum conſenſum. Facultatesque mali aſſuetudine ligatae ſoluantur.

7. Id autem inde; *quia communes inſtinctus* quid omnes velle debeamus, ne diſcordemus voluntate, docerent nos. Et *communes notiones* quomodo res in fundamento intelligendae ſint, ne diſſentiamus intellectu, inſtruerent nos. Communes vero facultates quid operari omnes conueniat, ne diſſonemus ſtudiis, oſtenderent nobis. Atque ita *ſi ex communibus fontibus saperemus, amaremus* Ex iisdem fontibus iidem promanans riuuli.

Digitized by Google

mus, ageremus, omnes: haberi poſſet vna, vera, bona, catholica, omnibus ſufficiens, Philoſophia, Religio, Politia.

Demonſtratur id exemplo cuiusque haec legentis.

8. Adiuro te qui legis haec, examina teipſum: annon ſi philoſophandum tibi ſit, optes te veras per omnia rerum rationes adſequi poſſe? vt hallucineris nusquam, penetres vbique, peruideasq; omnia quae ſunt, ita vt ſunt, cauſſasq; cur ita ſint, vere? Tum *ſi religio tibi colenda eſt; annon verum numen malis quam falſum?* veroque potius quam falſo, nihil tibi profuturo, Numen potius contra te irritaturo, colere cultu? denique ſi *regnandum tibi ſit, annon optes ſecuram tibi maieſtatem, quietaq; omnia potius, quam turbata?* ſi talia in te reperis, ex teipſo genus humanum aeſtima; communeque pro communi felicitate votum certo collige. Nam quod tu optare ſcis, in bonum tibi: non optare non poteſt ſibi quisquis ſanae mentis eſt. Ex te igitur vno deſideria cognoſce omnium!

Et omnium quaerentium,

9. Sed & circumſpecta alios, *pro communi bono communia iam eſſe omnium ſtudia & conatus videbis*: tametſi, quod iam quaerunt, inuenire nondum ſciant. Emicant enim e lucidioribus animis fulgoris diuini reliquiae in nobis ſcintillulae, confuſionumque tenebras diſcutere magis magisque quaerunt. Quis ſperare prohibebit, fore vt tandem e iunctis illis, & in flammam coëuntibus ſcintillis, ipſa clara ſcientiae verae, virtutis verae, potentiaeque verae, oriatur lux?

ſeu lucidam philoſophiam,

10. *Quaerunt enim permulti lucem, accenduntque alii poſt alios variae ſcientiae lampadas: vt velut infinitas iam habeamus accenſas, ſatisque veritatis luce flammantes, faces.* Modus tantum inueniatur, quomodo faces iungantur omnes, vt ex omnibus lucibus fiat lux vna; lumen erit prorſus magnum.

ſeu perfectam religionem,

11. Quaerunt alii religionem aliquam perfectam, eoque fine excogitant etiam alias poſt alias. Si dederit DEVS, vt veram videant omnes (qua grate omnibus colatur omnium DEVS, benedictionemque ſuam ſuper omnes effundat) non acceptare eam non poterunt. Si (inquam) veram, & vnam ſolam perfectam, DEVM colendi rationem, videndo videbunt omnes.

ſeu tranquillam politiam.

12. *Quaerit denique mundus pacem & tranquillitatem, quaerendoque ſe fatigat, imo conficit.* Omnia enim bella nonniſi pro pace geruntur: dum aut pacatas ſibi monarchias, regna, dominia, quaerunt, qui alios bello ſubiugant; aut ſartam tectam libertatem, qui ſe defendunt: hi & illi vi & armis, dum aliter ſe & ſua tutari non poſſe confidunt, rem gerentes. Quid ergo ſi mollioribus viis

DEVS

Digitized by Google

DEVS veram, certam, ſecuram, omnibus communem, oſtendat pacem? non ſperandum vt eam amplexu dignentur omnes, putabimus? Sperabimus certe, fore vt omnes homines incipiant eſſe ſui reges: reges autem regum reges; ſapienter, blande, potenter, DEI loco adminiſtraturi mundum.

13. *Auget redigendi aliquando in harmoniarum mundi ſpem, illud ipſum atrox odium: quo ſeſe inuicem ſectae omnes in religionibus, philoſophiis, politiisque proſequuntur.* Vnde enim illud niſi ex amore vnitatis, veritatis, bonitatis, profluit? Vnitas nempe principium eſt omnis entis: quia partium coadunatione fit, earundemque complexu mutuo conſeruatur. Hinc eſt, quod dum vnitas vera eſt, bene ſibi eſſe ſentit omnis res. Et per conſequens a diſunione quia venit diſtractio, & inde corruptio, prouenit etiam anxietas & dolor. Vnionem ergo quia rumpere videtur, quiſquis nobiſcum non facit, odio dignus habetur. Sed quamdiu non eodem modo res intelligimus, tam diu fieri non poteſt quin quemadmodum intellectu, ita voluntate, & dehinc ſtudiis, ab inuicem abeamus: eoque metus & formidinis, odiorumque & dolorum, alii aliis cauſſa ſimus. Dolorem vero cum fugiat omnis natura, amore autem oblectetur, ſpes eſt vt detectis vnionis verae (& hinc veritatis ac pacis) fundamentis veris, aſſiliant cum gaudio, odiaque mutua in amores mutuos lubentes commutent. Nec aliud reſtat in praeſens, niſi vt impetremus a DEO placidae diſquiſitionis propoſitum, dicentes alii ad alios: *iudicium eligamus nobis, & inter nos videamus; quid ſit melius!* Iob. XXXIV. 4. Auget ſpem inter ſectas vbique vigens odium.

14. Voluntatem itaque in harmoniam redeundi (cum rebus, cum inuicem, cum DEO) ipſi humanae naturae non deeſſe videntes, *hominibus aliquando perſuaderi poſſe vt faciant, ad quod vltro propendent, cur dubitemus?* Praeſertim cum per ipſam quoque rerum naturam id ipſum, quod vt fiat ſuademus, fieri poſſit. *Mundus namque vnus eſt naturaliter; quidni & moraliter fiat?* Equidem Europa ab Aſia, Aſia ab Africa, Africa ab America; regna item & prouinciae aliae ab aliis, montibus & vallibus, fluuiis & maribus, diſterminantur: vt non omnes commeare queamus ad inuicem. Communis interim mater terra omnes geſtat & nutrit: aer & venti omnes tranſpirant & vegetant; idem coelum omnes tegit; idem ſol cum ſideribus reliquis omnes circumeunt, & per vices luſtrant: vt communi habitaculo omnes vti, communique ſpiritu foueri, palam ſit. Conciues igitur vnius mundi cum ſimus omnes, in vnam Et mundi in vnitatem ſeſe recolligendi ſtudium.

rempublicam, ſub eaſdemque leges, coire quid prohibet ? Fuit, cum per agros viuerent diſperſi mortales, a mutuis commerciis ſecluſi: faciebat quisque quod bonum viſum fuit in oculis ſuis. Cogitabat nempe quilibet figmenta ſua, loquebatur quisque idioma ſuum cum ſuis, egit cum ſuis quod voluit: hinc in tantam diuerſitatem abierunt figmenta, linguae, opera mortalium. Sed poſtquam inhabitare oppida & vrbes, colligereque ſe in ſocietates, & colligare legibus coeperunt: coeperunt quoque multa, prius varie diſcerpta, coire. Familiae in ciuitates, ciuitates in regna, regna minora in maiora. Poſtquam igitur vnus ille mundi conditor & dominator, DEVS, in dies mundum ſibi ipſi magis patentem, & vndique peruium, facere non deſiſtit: quid ſperare prohibet fore tandem, vt omnes fiamus vnus, bene ordinatus, iisdemque earundem ſcientiarum, legum, religionisque verae vinculis bene colligatus, coetus ? certe quaecunque ſparſa in numeros, & numeri quicunque ſparſi in ſummas, colligi poſſunt, etiam in ſummarum ſummam venire nihil prohibet.

Et humanae naturae identitas.

15. *Natura etiam humana vna eademque eſt omnibus, quorumcunque terrae climatum habitatoribus: ſenſuum, ratiocinationis, voluntatis & appetituum, facultatumque operatiuarum, idem apparatus omnibus: res rerumque apparentiae, actiones & paſſiones, eaedem: DEVS idem. Subeſſe & praeeſſe, ordinis cauſa, mos receptus omnibus.* In omnibus autem illis omnes optant idem, nempe optimum. Faeterent profecto omnibus errores omnes, ſi clare ſatis oſtendere ſciremus omnibus veritates omnes. Faeteret religio falſa, ſi oſtendere nouerimus veram. Faeterent tyrannis, omnisque violentia, ſi libertatis verae guſtum verum dare poſſemus omnibus. Vt plane nihil reſtet, niſi vt quod volumus & poſſumus omnes, ſciamus quoque omnes.

Et conſideratio diuinae, in bonum tandem exitum omnia diſponentis prouidentiae.

16. Tandem *melioris aliquando rerum ſtatus ſpem fulcit diuinae bonitatis conſideratio:* qui ſibi, non ſatanae, genus humanum condidit: tolerare igitur impoſturas non ſemper poterit. *Et ſapientiae:* quae gradatim opera ſua perficere, aliena deſtruere, gaudet. Perficiet itaque opus ſapientiae ſuae in nobis, deſtruet ſatanae verſutias, ne metuamus. Et quia eſt *optimus*, permittere mala nollet niſi fine optimo: nempe, vt occaſione mali ſemper emergat aliquid boni, ad ſummum vsque. Sic itaque ille moderabitur omnia, vt fabulam a creaturis ſuis male coeptam (aut certe ſapienter a ſe coeptam, a creaturis irrationabiliter agentibus interturbatam) in optimam deducat cataſtrophen. Eum igitur tam infelici

Digitized by Google

felici mundanae fabulae felicem impoſiturum cataſtrophen confidamus?

17. *Praeſertim cum ſe in magnam quandam mutationem euidenter iam diſponant omnia.* Nunquam certe ab orbe condito tantus fuit multorum in emendandis rebus feruor, bono cum ſucceſſu paſſim: quidni ſperemus reliqua? vt tandem in conſpectum veniat totum, quod a tam diuerſis, tam ſolicite, per partes elaborari curat occulta omnium architectatrix, prouidentia Dei? Non externus ſane architectus conſiliorum ſuorum rationem detegere ſolet operariis: ex partium tamen apparatu de futuri operis magnificentia iudicari ſolet. Nec igitur nos errauerimus, ſi ſapientiſſimum DEVM (qui fruſtra nihil agere poteſt) ſpiritum publicum non excitare niſi in vſum publicum, colligerimus: conatibusque piis pro eccleſiae ſalute, & incrementis gloriae DEI, obſtetricaturam ipſam DEI manum.

Et ſeculi in melius ſe iam transformantis molimina.

18. *Haec ergo ſpes ſi nos habet, eia venturi boni ſcrutemur vias!* promouendoque commune generis humani bonum, adminiſtri ſimus diuinae bonitatis! Imo vero, ſi vlla in nobis eſt numinis veneratio, ea non tam ſuadere nobis, quam cogere nos debet, vt vindicias gloriae DEI meditari, qua vsquam poſſibile, non intermittamus. Si non aliud profecturi: certe vt coelum & terram, angelos & homines, DEVMque ipſum, teſtes habeamus, dolere nobis quod ataxiis noſtris paternum eius cor tantopere contriſtemus, nos miſerae creaturae. Eamus itaque, & confringendi compedes ſatanae, nosque in libertatem ad quam conditi ſumus aſſerendi, modos viasque veſtigemus! DEVM, vt veras oſtendat, humiliter precati.

Promouendũ ergo hoc regenerandi ſeculi opus animoſe.

19. Verum enim vero tollendi videntur ſcrupuli, ſubnaſci hic quibusdam conſcientiis (noſtrae etiam antehac) ſoliti. *Tale hoc propoſitum, emendandi res humanas vniuerſaliter, annon ſupra humanum quid ſit? Annon ſic temere aliquid ab homine, quod ſoli DEO relinquendum ſit, attentetur?* Videndum id eſt: vt ſi non prohiberi nos talibus auſis conſcientiis noſtris patuerit, rem tanto confidentius aggrediamur, miniſterialem ea re operam commodaturi DEO: ſi forſan ea vti, viisque, quas videre dabit ſapientia eius, omnipotentia eius explanatis, ad finem tanti deſiderii facilius, celeriusque nos promouere bonitati ipſius placeat?

Scrupuli tamẽ prius tollendi.

I. *An talia tentare homini liceat.*

20. *Licere autem nobis ſalua conſcientia, imo per conſcientiam nos teneri, emendationis quaerere vias oſtendunt ſequentia. Primum: in res*

Reſp. Licet, (1) Quia in res ſuas cuiq; jus poteſtasq; eſt.

Digitized by Google

quae poteſtati cuiusque ſubiectae ſunt, ius ſuum vſurpare (h.e. res ſuas ad ſuos vſus accommodare, ſi quid in illis corruptum emendare, & ad quamuis neceſſitatem transformare) *iure naturae cuiuis licet.* At res noſtrae, noſtrae ſunt: non tantum inferiores illae, dominio noſtro ſubiectae: (terra, lapides, metalla, plantae, animalia:) ſed & quae nobis de ſuo liberaliter adiecit creator, *intellectus* veri, *voluntas* boni, proſequendique omnia concupita *facultas*. Omnia inquam noſtra ſunt, nobis data, noſtraeque cuſtodiae concredita. Quae ſi non cuſtodiuimus fideliter, corrumpique ſiuimus, emendare ius fasque eſt: DEO non tantum id non prohibente, ſed congratulante, ſi dona ſua non ſemper a nobis diſpergi, aliquando etiam recolligi, & reuerenter haberi, videat.

(2) Oñia deperdita ſua quaerere, prohiberi nemo poteſt.

21. *Deinde, deperdita ſua quaerere naturae iure cuiuis licet.* At nobis omnibus deperdita ſunt, *rerum ordo, animorum conſenſio, conſcientiae tranquillitas: plerique etiam DEVM, & nos ipſos, adeoque omnia, amiſimus.* An ergo quaerere amiſſa prohibere quisquam poterit? *Res* DEVS nobis creauit; *Nos* nobis ſociauit? *Se* nobis dedit. Eſt autem DEVS quem benignitatis ſuae non poenitet: quia eſſentialiter bonus cum ſit, non mutatur, neque decreta ſua mutat, neque data reuocat, neque cuiquam quidquam ſui negat, ſi ſint qui quaerant, & petant, & pulſent. Quaeramus ergo amiſſa bona! petamus rurſum nobis ob culpas noſtras ſubtracta! pulſemus vt nobis aperiantur occluſa! hac via ituri, obuium certo habebimus DEVM, ſua nobis offerentem, noſtra reddentem!

(3) Quia errorem agnoſcenti de reditu cogitare integrum eſt.

22. Cogitandum & hoc. *Quicunque de via deerrauerit, redire in viam* (nedum de redeundo cogitare) *non prohibetur, obligatur potius: quo negotium, ob quod viam ingreſſus, maius, eo magis; & quo perículoſiora ſunt illa, in quae incidit, auia.* Atqui nos omnes a rerum luce, a DEO animorum duce, ab angelorum comitatu; interque nos ipſos a concordia, enormiter aberrauimus; inque horrende periculoſa corporis & animae praecipitia prolapſi ſumus. De redeundo igitur cogitationes ſuſcipere, quomodo nos prohibere poſſit benigniſſimus ille DEVS? qui noſtri commiſeratione ipſemet nos inclamat, pericula oſtendit, reuerti iubet, reuertique tergiverſantes variis caſtigationibus ſubmonere non intermittit. (Omnes quippe calamitates vitae, nihil ſunt niſi manus DEI nos errorum admonens.) Niſi ergo erroribus addere volumus blaſphemiam, de DEO aliter quam quod velit, optet, offerat, ſalutem noſtram

ſtram, cogitare caueamus: & ad eum a quo aberrauimus, & qui nos flagellis etiam ſuis ad ſe reuocat, redire feſtinemus.

23. Porro, *Quaecunque licet optare & quaerere, eorundem ſimul rationes, quomodo fiant, intelligere, & vt intelligantur ſcrutari, licet:* quia DEVS quemadmodum irrationale nihil nobis mandat, ita irrationabiliter nos aliquid operari non poſtulat, imo non vult. Omnia vero quae vniuerſalis lucis beneficio vniuerſalem ſortitura effectum ſperantur, ea ſigillatim iam nunc nobis iniuncta eſſe, ac proinde rationes eorum nos intelligere teneri, certum eſt. Certum ergo etiam, nos iunctorum rationes intelligere non prohiberi. Exempli gratia. *Tenemur nunc iam omnes vera & bona quaeque quemque docere, falſa & praua dedocere, illiusque rei occaſiones certas noſſe. Quid ergo modum quaerere prohibet, quo omnes, omnibus, omni occaſione, vera & bona demonſtrare, a falſis & prauis potenter deterrere, valeamus? Tenemur iam nunc Chriſtiani, quisque pro ſe, regnum Chriſti ampliari, diaboli deſtruere: quidni ergo & viam quaerere, quomodo ad idem nobiscum agendum perſuadeamus omnes? Tenemur ſectari pacem cum omnibus: quidni ergo & aliis monſtrare pacis omnes, & omnibus ſi poſſumus, vias?* Atque ſi veritati e tenebris eruendae, vel a contradictionibus propugnandae, hactenus liberis ingeniis vacare libuit; quidni veritati erutae, ac defenſae, iam etiam per omnia diffundendae vacare liceat? quod ſi bona pace DEI (qui veritas eſt, & a nemine veritatem ignorari vult) licet: quidni quoque veritatem ſic omnibus in conſpectum ponendi quaerere vias? Pendent illa ab inuicem, nec diuelli poſſunt.

(4) Quia quod optare licet, ambire licet.

24. Summa: *quae extra nos ſunt & fiunt, illa ſine cura noſtra fiunt* (Iob. XXXVIII. 4. 12. 21. &c.) *Quae autem noſtrum in vſum deſtinantur, fiunt & diſponuntur non ſine nobis.* Ex. gr. Formatio noſtri prima in matris vtero ſine nobis fieri videtur: nec tamen ſine cooperatione ſpiritus noſtri a parentibus in nos transfuſi, & in maſſa ſua ſeſe agitantis, habitaculumque ſibi efformantis. Dum naſcitur infans, DEI & matris opus eſt: foetum tamen ipſum cooperari, exitumque quaerere & inuenire; obſtetricem denique & adſtantes, miniſtrando nihil non agere, oportet. Multo vero magis, quae ad vlteriorem nati formaturam, corporis & animae reſpectu, requiruntur, humana ope peragi patet. Vita enim ipſa vtut DEI donum eſt, beneficio tamen alimentorum (ad quae paranda, & reparanda, noſtra manu; & ad coctionem viſcerum noſtrorum operatione, opus eſt) continuatur. Ægro valetudinem

(5) Quia quae hominibus DEVS dat petentibus quaerentibus, pulſantibus dat.

DEVS reſtituit; ſed Medici & medicinae ope. Creato homini ſine homine parauit, quaecunque ad tuendum felicitatis ſtatum erant neceſſaria; ſed mox tueri ſibi ipſemet iuſſus fuit. Noacho interitum effugiendi commonſtrauit medium, Arcam: ſed quam ipſemet ſibi exſtruere neceſſe habuit. Traduxit Iſraelitas per mare rubrum, ſed illos feſtinare per noctem quoque ipſam oportuit. Induxit in promiſſam terram: ſed quem illi hoſtibus eripere neceſſe habuerunt. Dedit Dauidi regnum: ſed pro quo adipiſcendo eum multa prius agere ac pati neceſſe fuit. Miſit euangelium in orbem; ſed deſtinatos ad id apoſtolos, vt conuertendi gentes inſtrumentum eſſent aptum DEO, conuocari, exerceri, praeparari, & inſtrui oportuit: qui ſe ideo *cooperarios DEI* vocabant (2. Cor. III.) Ergo & vltima vniuerſalis euangelii praedicatio, gentiumq; conuerſio, cooperarios requiret. Nuptias parat magnus rex magnas, Filio ſuo: opus ergo non tantum qui exeant inuitatum populos, ſed etiam qui domi apparatum inſtruant, venturos excepturi.

(6) Quia etiam generationem noſtri non ſine cooperatione noſtra peragere ſolenne DEO eſt.

25. Ita ergo *DEVS, quanquam vltimam Eccleſiae propagationem partum ſuum appellat* (Ieſ. XLVI, 7. 8. 9.) *media tamen profecto non excludet.* Atque ſi partus, ſeu foetus ille noua ſic luce veſtiendus, nos ipſi ſumus, tempusque παλιγγενεσίας adeſſe ſentimus, connitamur DEO! ſi adminiſtri ſumus eorum qui renaſci debent, obſtetricemur gnauiter; faſcias, cunas, alimenta & fomenta, miniſtrantes alacriter. Ita implebimus voluntatem DEI, qui ſecundum abſolutam potentiam mox primo mundi ſeculo perfectam donare poterat ſapientiam, ſicut & cuiuis recens edito infanti poſſet: ſecundum tamen ordinarium ſapientiae proceſſum nec hoc nec illud fecit; quia ſapientiae eſt *gradatim ire, ſaltum non admittere.* Vnde ſequitur, ſicut hominum ſinguli, DEO quidem ſapientiam non dante, ſapientiam ſibi accipere non poſſunt; ſi tamen cum aetatis proceſſu ſapientiae augmenta volunt, laborem & prudentiam adhibere oportere, non otioſos & inertes, dum per ſomnum influat, exſpectare: ita humanum genus, ſi matura nunc iam aetate matura imbuendum eſt ſapientia, cura omni pro ea re ſolutum ſe non ſomniabit. Expectare enim miracula, quamdiu media (qualia qualia tandem) non deſunt, DEVM tentare eſt.

II. *Annon haec ſupra vires noſtras?*

26. Dixerit quis: *omnipotentiae DEI eſſe opus, non humanae imbecillitatis, omnium conuerſionem moliri?* reſp. DEVS vtique eſt qui operatur omnia in omnibus: ſine quo vt creatura omnis nihil eſt, ita

ita & nihil ſine illo poteſt niſi errare, labi, interire. At conſtat DEVM ab ipſa prima creatione nihil in creaturis per ſe immediate agere, omnia per creaturas ipſas; potiſſimum autem *creaturam quamlibet regere per ſemetipſam.* Ideo enim cuilibet amorem ſui, & ſui conſeruandi ſtudium, & eo ſpectantia quaerendi ſolertiam, indidit. Animalibus certe DEVS dat eſcam: ſed quam quaerere ipſamet neceſſe habent. Auiculis parat nidos, ſed per ipſas auiculas: vulpibus foueas, ſed per ipſam, quam vulpinae naturae indidit, ſolertiam &c. An ergo homini mente ſagaci inſtructo, ad omnia caetera curioſo, & cui circa ſalutis ſuae curam inprimis vigilanti eſſe DEVS mandauit, conueniet, vt cura ſui a ſe abiecta DEO inſultet? Atqui ordinaria DEI circa hominem prouidentia non aliter ſe exſerit, niſi vt homo DEO fiſus mediis vtatur; & mediis vſus, DEO fidat. Licet aegro orare, *Domine ſana me*: ſed & licet, adeoque neceſſe eſt, (niſi tentare velit DEVM) medicamentis vti. Licet orare, *panem noſtrum da nobis*: ſed & licet, adeoque neceſſe eſt (niſi tentas DEVM) pro acquirendo pane laborare. In ſumma, *omnia vtrumque hoc oſtendunt: & hominem nihil poſſe ſine DEO, & DEVM nihil velle ſine homine, in iis quae ad hominem*, vt paulo ante dictum. Ne igitur contemnamus conſilium DEI aduerſus nosmetipſos: ſed pro rebus ad ſalutem neceſſariis & oremus, & laboremus, gnauiter!

27. Poſſet denuo quis: *vera haec ſunt de ſalute propria, curam ſui requiri ab vnoquoque. At pro orbis ſalute ſolicitum eſſe velle non noſtrum eſt, ſuperiorem iſta requirunt curam*: quemadmodum prouerbio dicimus, *quisquis pro ſe, Deus pro omnibus.* Reſp. Si vt prouerbium hoc modeſtiae cauſſa vſurpari videatur; non tamen certe ſatis pie vſurpatur, hic autem impertinenter. Potius, ſi DEO omnium cura eſt, nobis quoque eſſe debet: quia imago DEI ſumus. Accede, qui haec legis ad ſpeculum: imaginem tui videbis talem, qualis ipſe es: & hoc idem agentem quod tu agis. Rubes tu? illa quoque. Palles? illa itidem. Auertis te? & illa a te. Rides? ridet. Lacrymaris? lacrymatur. Tractas aliquid? & illa. Ponis? illa quoque &c. Hoc tibi documento ſit, quid te viui DEI imaginem viuam deceat, o homo! vides illum eſſe bonum? eſſe quoque labora. Vides bonitatis ſuae communicatiuum? eſto idem. Vides ad communionem bonorum ſuorum inuitantem? fac ſimiliter. Vides pro auertenda a creaturis ſuis pernicie nihil non agentem? tibi idem agendum crede: aut imaginem DEI te non

III. *Annon extra ſphaeram mandatae nobis de nobis ſolicitudinis?*

non eſſe, ſed imaginis cadauer, cogita. Nihil proinde reſtat, niſi quia DEVS omnium hominum emendationem, eoque ſalutem, quaerit, vt quaeramus nos quoque, pie, ſerio, conſtanter, donec inueniatur.

IV. *Annon arrogans, tam inſolens quid tentare?*

28. *Nimium eſt dicet quis, ſapientiam ſibi, reformandi totius mundi tribuere?* reſpondeo. *Omnes hoc faciunt qui in publicum ſcribunt: modo tantum differimus, & applicatione.* Ex. gr. Qui ſcribit Logicam, Ethicam, Phyſicam, Hiſtoriam &c. ad quid ſcribit? an vt lumen inferat mentibus? vtique. Sed quibus mentibus? quibuscunque. Omnibus enim conuenit talia ſcire, ſi velint. Vniformes enim ſunt hominum mentes: vnam ſi noris, omnes noris. Ergo *quisquis aliquid ſapienter ſcribit, reuera omnibus ſcribit. Nos ergo nihil vltra alios, praeter applicandi modum:* quod putemus quaerendas omnino rationes, per quas quicquid DEVS in commune bonum humani generis deſtinauit, & offert, & quicquid a ſapientibus reſeratum eſt, commune fiat. Quid hic inſolens?

V. *Annon metus ſubſit vani, ſicut hucusque conatus?* Reſp. Non ſubeſt, quia cauſae negati eatenus ſucceſſus non iam ignorantur.

29. *Ad ſpem denique tam indulgentiae diuinae, quam boni ſucceſſus* (ſi hic gnaui fuerimus) *accedit ipſa cauſarum* (cur hactenus tentata errorum humanorum remedia parum proceſſerint) *iam tandem diuina bonitate detecta ratio.* Quas ſi vere deprehenderimus, remedii principium vere in manu habebimus: ſicuti medicus vbi morbi radices videt veras, verum opponere ſe poſſe morbo pellendo remedium confidit. Quidni ergo confidamus nos quoque errorum poſſe reperire remedia: ſi totius mundi, omniumque retro ſeculorum, erroribus adiuti, non errare tandem didicerimus? videmus certe iam, *vnde aberratum* ſit. Videmus ergo ſimul, quo redeundum ſit. Videmus, *quae media hactenus inutiliter fuerint tentata*: videre ergo ſimul poſſumus quae amplius non tentari, ſed illis oppoſita, oporteat. *Tandem enim aliquando ad errorum etiam fundum veniri neceſſum eſt.*

Cum medicis igitur deprehenſa verius morbi cauſa denuo res aggredienda.

30. Solent certe medici per ipſos errores, ſuos & alienos, proficere; vt medicationem hac, illa, iſta via non procedere videntes, *aliis tandem, etiam contrariis, tentent idem: atque tum ſaluberrima ſaepe reperiunt conſilia, quibus vel deſperata mala expugnant.* Hoc vt nobis noſtro in propoſito ſperare cum Deo liceat, libeat iam audire, quam pulchrum quiddam, & boni ſucceſſus praegrandem ſecum ferens ſpem, tentandum reſtet.

Caput

CAPUT IX.

Emendationem rerum humanarum tentari oportere, ſi tentanda eſt, viis nondum tentatis, prorſus catholicis: nempe via vnitatis, ſimplicitatis, ſpontaneitatis.

IN harmoniam reducendi homines, humanasque res omnes, viam nondum tentatam, eam tamen facilem, amoenam, patentem, oſtendit DEVS triplicem; *viam vnitatis, viam ſimplicitatis, viamque ſpontaneitatis.* Quas ſi recte habuerimus explanatas, illisque inſtiterimus recte, tam impoſſibile videtur omnes nos, & omnia noſtra, non deſideratum illum attingere harmoniae terminum, quam impoſſibile eſt aliquem per viam communem, qua omnes incedunt, euntem, non eodem quo caeteri veniunt venire.

Via emendationis nondum tentata triplex: 1. Vnitatis. 2. Simplicitatis. 3. Spontaneitatis.

2. Fruſtra vero quis ſuſpicetur, aliquid hic viae nouae, aut miraculoſae, iactari. Vetus eſt, generi humano coaeua, & quam DEVS ſemper hominibus oſtendit, eaque in conſpectu noſtro ſemper ipſe vtitur: ſed homines in illa obſeruanda parum attenti, nec viderunt eam diſtincte ſatis, nec ingreſſi vnquam ſunt ex toto, per ſua dilapſi diuerticula. Videamus iſta propius, primum ſingula, mox coniunctim.

A DEO quidem nobis monſtrata, a nobis vero nunquam ſerio tentata.

3. *Vnum* vocamus, *quod omnibus ſuis partibus inter ſe connexis ita cohaeret, vt moto ipſo toto, moueantur omnia eius.* Qualiter ſol in coelo vnus eſt, radiis licet infinitis coruſcans. Omnes enim ei cohaerent, mundoque lucem omnes ſimul miniſtrant. *Vnitati huic opponitur multiplicitas*: vbi res disiunctae ſunt, nec cohaerent, ideo nec ſe mutuo mouent, aut trahunt, aut afficiunt. Qualiter accenſi apud nos ignes per diuerſa loca diuerſi ſunt, nec ſe inuicem participant.

Vnum & vnitas quid?

4. *Simplex* autem vocamus, *quod ex pluribus intra ſe compoſitum non eſt: ideoque ſibi vndique ſimile, ſeipſo contentum, inuariabile.* Vti eſt ſplendor ſolis, a proprio fonte veniens, ideoque inexſtinguibilis. *Compoſitum* contra, in quo ſe plura miſcent: ideoque ſui diſſimile, variabile, inconſtans. Vt flamma ignis noſtri, pinguedine ligno-

Simplex & ſimplicitas quid?

Digitized by Google

rum alteriusve materiae ſuſtentata: ideoque ſeipſa non contenta pabula extra ſe quaerens, ac per conſequens diſſipabilis, h.e. exſtinguibilis.

Spontaneum & ſpontaneitas quid?

5. *Spontaneum* denique eſt, *quod ſua ſponte, h.e. libere, propriaque inclinatione, aut fit, aut operatur.* Vt cum flamma ſurſum fertur, radios vero in circuitum eiaculatur. Opponitur huic *coactum*: quod non ſuo, ſed alieno aliquo motu fieri, aliquidue agere, impellitur: vt cum lapis ſurſum proiicitur.

Ad vnitatem, ſimplicitatem, ſpontaneitatemque redire, quid?

6. *Patere iam aliquantulum poteſt, quid in praeſenti propoſito per vnitatis, ſimplicitatis, & ſpontaneitatis viam intelligamus.* Senſus eſt: *redeundum nobis eſſe a multiplicitate, in quam dilapſi ſumus, ad vnitatem:* h.e. ab infinitis partium ſtudiis, quibus infinito diſtrahimur, ad vnam communem communis ſalutis curam. *Redeundum item a perplexitatibus variis, quibus intricamur, ad concreatam nobis & rebus ſimplicitatem. A violentiis denique, quibus omnia noſtra impleuimus, ad congenitam libertatem.* Certe enim ſi omnia noſtra eſſent ſimplicia, ſine nodis & tricis; & omnia blanda, ad ſe vltro inuitantia, ſine terriculamentis; & omnia denique in communem vſum directa, vtque poſſint ab omnibus participari ſapienter omnibus attemperata: quam longe alia eſſet rerum noſtrarum facies quis non videt?

Tria hic obſeruanda maximi momenti.

7. Plenius tamen explicandum eſt: *Primum*, quomodo illam vnionem, illam ſimplicitatem, illamque ſpontaneitatem, DEVS in nobis & rebus fundauerit: quomodoque exemplis perpetuis, ita eſſe procedendum, oſtendat (a §. 8. ad 18.) *Secundo*, quomodo nos has vias & amiſerimus pridem, & in illas regreſſi non ſimus hactenus (a §. 19. ad 21.) *Tertio*, quomodo tandem regrediendum ſit, ſi vnquam meliorem rerum ſtatum optamus (a §. 22. ad finem.)

I. Quomodo tria illa in nobis fundauerit DEVS.

8. *Vnitas, & dehinc vnio & communio, diuinitatis imago eſt.* DEVS enim vnum quid eſt, & tamen omnia eſt: omnia eſt, & tamen vnum eſt. Vnum eſt eſſentia, omnia virtutibus: quia radices, ideas, virtutes omnium, in ſe vno continet. Quas cum extra ſe porrexiſſet, rerumque omnem multitudinem diſpandiſſet, omnia tamen connexuit ordine vno: vt in toto vniuerſo nihil non toti ſuo cohaereat, illique ſeruiat. Sed miſſa nunc machina mundi: quam ſibi inuicem ipſos homines adunauerit rerum ſator conſideremus!

Vnionis in nobis poſita fundamenta tria. 1. Habitaculi vnitas.

9. *Fundamenta vniuerſalis inter homines vnionis & communionis, vt poneret immota DEVS, haec fecit. Formauit omnes ex vna eademque materia. Impreſſit omnibus idem eiusdem imaginis ſuae ſigillum. Exſtruxit commune omnibus habitaculum, mundum. Subſtrauit omnibus vnum*

com-

commune pauimentum, *terram. Superſtruxit communi habitaculo commune tectum*, *coelum.* Ad ſuſtentandam vitam ordinauit eadem omnibus media, terrae prouentus. Ad obeundum idonee actiones, praebet omnibus idem lumen: quod in coelo, communi proſpectu, ſuſpenſum, oriri quotidie facit omnibus ſimul, ad vrgendum coniunctim labores; rurſumque abireomnibus ſimul, ad capiendam coniunctim quietem.

10. *Maioris conſiderationis eſt, quod cum potuiſſet omnes homines creare ſimul, ſicut creauit angelos vnumquemque ſeorſim, ex ſe & ſibi exiſtentem: ille creauit vnicum, tanquam ſtirpem, moxque reliquos, tanquam eiusdem ſtirpis ramos*, ex illa vna radice progerminare iuſſit: apertiſſimo voluntatis ſuae, de arctiſſima inter omnes vnione & communione, indicio. Ita enim *reuera inter nos coniunctiores ſumus, quam angeli inter ſe*: cum illi ſint tanquam diuerſae plantae coeleſtis paradiſi, quaelibet ſeorſim ſtans, ſuis propriis radicibus nixa: nos vt vnius eiusdemque arboris rami, vna radice omnes nixi, ex eaque haurientes vitam & omnia. De eadem enim natura quae primo illi concreata eſt, participamus omnes totam naturam integre: ſicut quilibet arboris ramus, frondes, foliaque ſingula, de tota arboris natura participant. Quae ſanguinis & naturae identitas perfectae cuiusdam neceſſitudinem infert vnionis, & communionis. 2.Stirpis vnitas.

11. Accedit: *quod vtut nos creator noſter per faciem terrae diſperſit, montibusque, ſiluis, hominibus, maribus diſterminauit, tranſitus tamen patentes & liberos vbique reliquit*? vt iam in alterum quoq; orbis hemiſphaerium (nauigationis beneficio) aditum patere videamus. *Et licet etiam ſeculorum interuallis nos ab inuicem ſeiunxit* (dum nonniſi alios poſt alios in theatrum prodire, rurſumque in abſconditum redire, voluit.) ſic tamen etiam commercii mutui aperuit viam, ſcripturae beneficio, quo nos neceſſaria quaeque poſteris noſtris tradere; illi vero tanquam nobiscum viuerent noſtra intueri, ſuos in vſus vertere, tandemque ad poſteros rurſum ſuos noſtra illa & ſua transmittere, poſſunt. *Sic DEVS, ecce, qui vnus eſt OMNIA, nos imaginem ſuam OMNES eſſe vult VNVM.* Veniamus ad ſimplicitatem! 3.Diſtantium copulandorum detecta ratio.

12. *Simplicitas veſtigium DEI*, recte dictum eſt. *Ille enim vt in ſe ſimpliciſſimus eſt*, nullisque ex partibus compoſitus (pura potentia, pura ſapientia, pura bonitas) *ita opera eius ſimpliciſſima ſunt, eius & noſtri reſpectu. Ipſius*; nihil enim cogitat, vult, operatur, cum ali- *Simplicitatis fundamentum in DEO.*

qua difficultate, obſtaculis, niſu, lucta, ſed ſimplici intuitu videt omnia quae ſunt, ſine hallucinatione; ſimplici voluntate vult omnia quae vult, ſine haeſitatione; ſimplici nutu operatur omnia quae operatur, ſine inſtrumentorum apparatu. Ipſe enim ſibi eſt oculus, manus, os, cor, omnia. *Noſtri reſpectu opera DEI ſimplicia ſunt:* quia quas ſemel rebus (ſecundum praeuiſas ab aeterno ideas) impreſſit formas, eas nec tollit nec variat. Eadem ſcilicet eſt natura bouis, aquilae, delphini, pomi, roſae, ferri, auri &c. nunc, quae ab initio: eadem hic, quae alibi. Tametſi enim in diuerſas ſpecies, ſeu gradus, res diductae ſint: vti tamen diductae ſunt ita manent, ita conſeruantur. Vagum & incertum in operibus DEI nihil inuenit mens humana, tametſi interdum affingat; ſibi ea ratione, non DEO & operibus eius, illudens.

Inde translatum in nos imaginem DEI.

13. Et quia ipſe quoque homo DEI opus eſt, adeoque vltimum, h. e. perfectiſſimum: *certum eſt in homine ſimplicitatis DEI non veſtigium duntaxat, ſed imaginem exſtare, h. e. hominem ita eſſe factum, vt aliunde quam minimum pendeat, ſibi ipſe* poſt (DEVM) *ſufficiens.* Nempe DEVS, vt ſciat aliquid, non opus habet alieno oculo, aure, lingua, h. e. relatione ſeu narratione, ipſe videt omnia. Ergo veriſimile eſt, *hominem quoq; ſic eſſe factum, vt oculum intellectus intra ſe habeat, quo contempletur, & contemplando diiudicet, omnia; non vero iudicio de rebus pendeat aliunde.* Similiter DEVS, vt velit aliquid non opus habet aliena ſuaſione, multo minus mandatis, aut imperio: quia ipſe ſibi & omnibus pondus eſt, ad ea quae vult per ſe inclinat libertime. Veriſimile igitur eſt *hominem quoque ſic factum, vt quae vult libere velit, cogi nolit, habens ſuas inclinationes, & inſtinctus in ſe, tanquam addita rationali naturae pondera, quae voluntatem ad obiecta ſua trahant.* Denique ſicut DEVS ad edendum opera ſua omnipotentiam ſuam in ſe habet, externis auxiliis non egens: ita veriſimile eſt *homini datas internas vires, quibus ea quae naturae ſuae conueniunt efficiat, h. e. quae intelligit & vult exſequatur.*

Animae noſtrae ſimplicitas ad tria maxima ſufficiens *intellectionem, volitionem, operationemque* omnium rerum.

14. Et vero videamus *animae noſtrae* (qua potiſſimum homines ſumus) ſtructuram, apparatum illum inueniemus. Conſtat enim anima noſtra *facultate trina, intellectiua, volitiua, poteſtatiua. Facultas intellectiua eſt mens*, internum illud rerum ſpeculum: in quod quicquid per ſenſuū canales infertur, figitur, ibiq; reſplendet. *Facultas volitiua eſt ipſa voluntas,* intima illa actionum arbitra, libere ſe rebus obuertens aut ab illis auertens. *Facultas poteſtatiua eſt ipſa vis hominis,* ea quae intelligit & vult exſequendi. *Quae tria infinitae ſunt capa-*

capacitatis: quia mens infinita cogitare, voluntas infinita appetere, facultas infinita machinari (aliud ex alio) poteſt, & ſolet. Tam euidenter trinum infinitudinis ſuae (omni ſcientiae, omnivolentiae, omnipotentiaeque) characterem animae noſtrae impreſſit DEVS! Sed & ſimplicitatis ſimul, iisdem in rebus. *Ecce enim vnicum mentis ſpeculum omnibus rebus ſufficit!* imo quo ſimplicius, acceſſoriisque minus oneratum, eo melius & purius. Sicut *& voluntas vna omnibus deſiderabilibus*, quae in tempore & aeternitate inueniri poſſunt, *ſufficit*: quoque fuerit ſimplicior, impertinentibus non diſtracta, eo melius. Tandem & *facultates naturales omnibus agibilibus ſufficiunt*: quo ſimpliciores & puriores, eo melius. (Nemo enim excogitauerit in aeternum, quomodo melius conſtrui, aut locari, poſſit hominis oculus, auris, manus, & reliqua omnia.

15. *Non tamen ſatis viſum fuit, virtutibus illis animam inſtrui: additae ſunt normae, ſeu directoria, intellectum, voluntatem, actionesq; a noxiis erroribus praemunientia.* Nempe, ne intellectus rerum veritatem veſtigans a falſis; voluntas rerum bonitatem perſequens a malis; vix exſequutiua in opera ſe effundens a mendis, obruatur; & pro legitimo conceptu, amplexu, effectu, conceptuum, amplexuum, effectuum monſtra producat. Habet itaque mens noſtra intra ſemetipſam *dictamina quaedam intima, ceu luces innatas*: ſecundum quas omnia cogitare celerrime diiudicat, veraque a falſis diſcernit. Quae quia omni homini inſunt, *communes notitiae* dicuntur. Habet & voluntas *dictamina* ſua, ſeu *libramina*, veluti pondera quaedam innata: quibus ad bonum, vbiubi oblatum, mox impellitur, a malo vero repellitur. Haec rurſum quia omni homini inſunt, *communes inſtinctus* dicuntur. Habet deniq; vis *exſequutiua ſua organa*, ſibi & actionibus ſuis bene proportionata: per quae, quicquid intelligit & vult, ſcite etiam operari poteſt. Et haec quia rurſum omni homini inſunt, *communes facultates* dici merentur.

Additae his normae, communes notitiae, communes inſtinctus, communesque facultates.

16. *Haec tria ſunt ſimpliciſſima illa, & tamen ſufficientiſſima, omnis verae ratiocinationis, omnis bonae volitionis, omnis efficacis operationis, ab ipſo creatore DEO in nobis omnibus poſita fundamenta: vniuerſalis inter omnes conſenſus & concordiae, ſi nos intra cancellos noſtros contineamus, baſes.* Communes enim notitiae ad menſuranda omnia intelligibilia; communes inſtinctus ad regulanda omnia volibilia; communes facultates ad moderanda omnia agibilia, ſufficiunt; *DEO ſic hominem ad fines ſuos ſufficientibus inſtruente mediis.*

Haec tria quia omnibus eodem modo inſunt, & ad omnia ſufficiunt.

N. B.

Digitized by Google

Vniuerſalis igitur emendationis radices intra nos habemus.

17. Vnde duo ſequuntur: *primo* de notitiis communibus, tanquam particularum notitiarum norm s, recte dixiſſe Auguſtinum; *nemo iudicat de illis, ſed per illas.* Recteque de communibus inſtinctibus dici poſſe; *nemo inſtigatur ad illos, ſed per illos.* Et de communibus potentiis, ſeu facultatibus: *nemo parat ſibi illas, ſed alia per illas. Secundo ſequitur*: ſi omnes *omnia vera vere* iudicaremus *per illa*; & ad *omnia bona bene* inſtigaremur per illa; eosdem fore omnium hominum de obiectis iisdem ſenſus, eosdem erga eadem affectus, eadem circa eadem ſtudia: id eſt, harmoniam inter homines, pacem, & concordiam. Quia DEVS primas illas, puras & ſimplices, normas ſimiliter indidit omnibus hominibus. Inde enim eſt, quod *quicquid omnes eodem modo naturaliter ſentiunt, indubie verum eſt. Quicquid omnes eodem modo naturaliter appetunt, indubie bonum eſt. Ad quicquid omnes naturalia organa habent, indubie poſſibile eſt.*

Spontaneitas, ſeu libertas, diuinus in nobis character.

18. *Veniamus ad ſpontaneitatem*, de qua merito pronuntiamus magnum illud, *libertas diuinitatis character.* DEVS enim cum ſuperiorem non habeat eſſentia, nec habet a quo dependeat voluntate. Et quia nec potentior illo eſt: nec ergo vnde potentia eius ligari aut impediri poſſit, eſt. Liber itaque ſibi eſt, facit quicquid vult. *Quem eundem characterem ideo imagini ſuae, homini, impreſſit, vt in variis, liberisque illius, tanquam ectypi ſui, actionibus, ſeipſum tanquam archetypum ſpectaret, oblectationemque haberet.* Subiecit ergo illi omnia: (nempe non creaturas tantum inferiores, ſed & corpus proprium, animamque:) *vt in manu ſua haberet quid facere vellet, & quomodo: ſi bene, ſuo bono; ſi male, ſuo malo.* Vt tamen bene cogitare, velle, operari queat, monet eum,, docet, hortatur; ſed non cogit. Vt non male, dedocet, dehortatur; deterret, non tamen vi cohibet: quia obſequii ſpontaneitatem tollere, & arbitrii libertatam ſemel datam deſtruere (h. e. ex homine facere non hominem) non vult. Hinc eſt, quod vbi res male aguntur, culpam a ſe amouet, iraſcitur, caſtigat, punit: (quippe dederat homini, vnde bona velle, vera noſſe, facienda poſſe, poſſet:) vbi autem bene, hominibus id quoque tribuit, laudat, de re bene geſta gratulatur, praemia promittit, redditque. *Et quemadmodum ipſe vim humanae naturae non infert, ita ſi aliunde inferatur admodum aegre fert.* Quod ex eo patet: quia contra infirmiorum a potentioribus oppreſſiones tam crebro proteſtatur, rationabilem & placidam cohabitationem ab omnibus requirens.

Digitized by Google

19. Ita videmus, quam aperte DEVS nobis & actionibus noſtris vnitatis, ſimplicitatis, ſpontaneitatisque commendet viam! *Sed quam male illa commendata fuerit nobis hactenus, res loquitur. Et primumquidem, quantum ad vnionis & communionis, h. e. vniuerſalitatis viam, vix vsquam apud nos ſatis iuſta eius veſtigia.* Fruſtillata & lacera ſunt omnia, in doctrinis, religione, rerum & actionum (politico & oeconomico, & quocunque alio) ordine. Vix vsquam ſatis res cohaerent: vix vllum eſt regnum, eccleſia, ſchola, domus, animus, vbi ad inſtar machinae automatae omnia omnibus tam commenſurata ſint, vt nil ab aliis impediri, ſingula ſingulis iuuari, neceſſe habeant. Cauſſa eſt: *vix vsquam in commune laboramus, partium ſtudia vbique obtinent.* Non opus eſt gentium, linguarum, religionum, philoſophiarum, rerumpublicarum, allegare diſſidia; quot capita tot ſenſus, tot voluntates, tot ſtudia diuerſa. Quisque ſe ſapere ſolum putat (aut ſi multum praeſtat, ſuos,) delirare caeteros. Quisque bene eſſe vult, & laborat, ſibi tantum (aut ſane ſuis:) caeterorum nulla cura. Inuidia potius, & metus, ne quid praeripiant ſibi. Praeripit enim quisquis poteſt: tanquam hic eſſemus in ludo, vbi in direptionem bona proiiciantur. Imo pro augendis commodis ſuis nemo vel ſanguini alterius parcit: homo hominem, ſocietas ſocietatem, populus populum, depaſcit ac depraedatur.

II. Quomodo aberrauerimus nos omnes.

1. *Ab vnionis & communionis via.*

20. *Aberrauimus & a ſimplicitatis via enormiter, totum humanum genus.* Quod obſeruans Hebraeorum ſapiens dixit: *hoc inueni, quod hominem DEVS rectum fecit, ſed ipſe ſe infinitis miſcuit quaeſtionibus* (Eccleſ. VII. 30.) *Nempe non acquieſcunt homines a DEO inditis notitiis*, fingunt ſibi particularia phantaſmata infinita: & dum quisque id quod opinatur eſſe credit verum, vult alios credere idem: diſſeminatque opiniones ſuas, & alius rurſum ſuas! & ſic diſſenſiones diſſenſionibus cumulantur ſine fine. Item, *dum non acquieſcunt communibus inſtinctibus* (h. e. veris illis bonis, ad quae DEVS & conſcientia impellunt) fingunt ſibi particularia quaedam bona, monſtroſiſſimo ſaepe appetitu, & plerumque ad interitum intendente: in quibus rurſum diſſidia & contentiones. (Quia dum ab vno & ſimplici diſceditur, terminos inuenire difficile eſt.) Denique *dum non acquieſcimus menſura virium noſtrarum, facultatum ſcilicet a DEO nobis aſſignatarum, ſed tentamus alia quaeuis, ſecundum phantaſmatum deliria: fit, vt temeraria, vana, ſucceſſu caſſa, pleraque mortalium ſint conamina.* Ita per deſcriptionem communis illius, a DEO

2. *A ſimplicitatis via.*

Digitized by Google

a DEO omnibus praeſcriptae, ſimpliciſſimae viae, in multiuia dilapſi, diſſenſiones experimur mentium, voluntatum, ſtudiorumque & actionum, infinita varietate. *Ita quilibet aedificat minutam ſuam Babylonem* (quanquam alii aliis maiorem) *omnes autem ſimul magnam illam*, quae eſt teterrimarum confuſionum abyſſus, interminabileque chaos.

3. *A libertatis ſia.*

21. Vnde & *libertas amiſſa: violenter, coacte, ſeruiliter, pleraq; fiunt in ſcholis, templis, foro.* In ſcholis certe, & vbicunque docemus alii alios, & diſcimus alii ab aliis, raro ſua ſponte influere ſentimus rerum intellectum. Quia doctrinae non ex innatis notitiis, per lucis canales rectos, fluunt: ſed ex collectis aliunde opinionum lacunis, per methodi durae flexuoſos tubos, vi intruduntur. Vnde fit, vt aſſenſum in plerisque nonniſi precario obtineamus, aut ſuaſionibus eliciamus, vel extorqueamus vi, vel denique extundamus minis & plagis: vt ſe aliquid intelligere, credere, velle, poſſe, putent aut dicant, qui reuera, ſi propius inſpicias, non intelligunt, non credunt, non volunt, non poſſunt. Non aliter fere fit in religionis negotio: coacta & dehinc ſimulata ac fucata, apud plerosque ſunt omnia. Res politica quam plena vbique ſit violentiae, nullis puto verbis opus eſſe, clamant omnia.

III. Quomodo redeundum ſit eo, vnde aberratum eſt.

22. *Si ergo redeundum eſt, ad principia redeundum eſt: vnde aberrauimus, eo reuertamur! a diſperſione ad vnionem; a multiplicitate ad ſimplicitatem; a violentiis, ad ſpontaneitatem.* Haec erit *via* vere *regia*, regis regum via: via lucis, pacis & ſecuritatis; *via emendationem rerum tentantibus nondum tentata*, iam autem in ſancto DEI nomine omnino tentanda!

Via haec triplex quo ſenſu nondum tentata dicatur.

23. *Nondum tentatam dixi: quia licet particularia multa pulchre emendentur, hic, illic, iſthic; vniuerſaliter tamen omnes & omnia emendari nondum eſt tentatum.* Notiones enim innatae omnes, Inſtinctus natiui omnes, facultates naturales omnes, in numerum collecta, in ordinem redacta, humanisque cogitationibus, deſideriis, actionibus, tabulaturae inſtar adaptata nondum ſunt: nedum vt a ſupercumulatarum opinionum & errorum colluuie liberata ſint. Inde eſt, quod plerique mortalium intra ſemetipſos propriasque cogitationes, concupiſcentias ſtudiaque & actiones ſuas, tanquam in denſiſſimis ſyluis, inperuiisque ſaltibus, oberrant. (Cultiores viderint, annon & ipſi varios intra ſe labyrinthos experiantur!) Prorſus huc accommodandum videtur illud Salomonis: *per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti:*

&

& ecce totum repleuerant vrticae, & operuerant ſuperficiem eius ſpinae, & maceria lapidum deſtructa erat. (Prouerb. XXIV. 30.) Ecce enim cordis noſtri agellos vndique vrticis, ſpinis, ruderibusque oppletos! o vtinam nobis hic Salomonis ſit mens, qui de ſe ibidem; *quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.* Vtinam audiamus conſilium DEI apud prophetam *nouate vobis nouale, & nolite amplius ſerere ſuper ſpinas!* (Ier. IV. v. 3.)

24. *Vrticas itaque noſtras exurendi, ſpinas euellendi, maceriam reparandi, tempus eſſe credamus!* tempus inquam, deſerendi ambages noſtras, infeliciterque pro via publica trita diuerticula! Redeundi autem ad viam vere publicam, regiam, diuinam, ab erroribus nos liberare, ſecurosque praeſtare, ſolam idoneam. *Viam* nempe *vniuerſalitatis, ſimplicitatis, ſpontaneitatis.* Quae ſingula quid requirant, & quam certa verae catholicae rerum emendationis ſpes inde pendeat, & quam praxi facilia haec ſint, quamque nihili ſit quicquid inde metus aut diffidentiae alicui oboriri poſſit, ordine videamus!

Et quanta boni ſucceſſus ſpe omnino tentanda ſit.

25. *Via vniuerſalis docebit nos iungere quaecunque iungi poſſunt, ac debent, h. e. OMNIA.* Omnes puta res corruptas, in philoſophia, religione, politia. Et quidem in communem vſum omnium hominum. Sumtisque in auxilium omnibus diuinitus conceſſis mediis; ne eorum quicquam (per ingratitudinem aut incuriam) omittatur. Verbo, OMNIA, OMNIBVS, OMNIMODE.

Via vniuerſalitatis docebit tria magna.

26. *OMNIA pro emendationis materia ſumi neceſſe eſt! quia omnia in rebus cohaerent. Non tamen dato vel vno, corruptio ad caetera redibit; & ſic in eadem relabemur ſemper.* vide horologium corruptum, emendandumque. Non prius id recte emendatum dici poterit, quam vſum ſui recte praeſtet. Non autem prius praeſtabit: quam per omnes partes ſui reſtitutum: deficiente, aut vacillante, aut incuruo, vel vno denticulo, motus impedimenta habebit, non procedet. Similiter ſe res habet cum corpore humano morbis affecto, morbisque liberando. Quamdiu non omnia reſtituta, radices morbi ſublatae fuerint, a recidiua ſemper periculum erit: quia pars affecta trahet ſinceram, inficietque denuo. Gaudet enim ſemen in terra relictum, vel reciſae arboris radix quantulacunque fuerint, germinare: & in nouas integras herbas & arbores excreſcere. Semperque res facilius corrumpuntur, quam fiunt. Nec igitur *rerum humanarum corruptelas* (quae licet ſint multae, vnum tamen corpus faciunt) integre poſſe reſtitui

1. Pro emendationis materia ſumi OMNIA: totam ſcilicet corruptelarum maſſam.

ſpes ſit, niſi omnia quae corrupta ſunt, ad radices vsq; reſtituantur.

2. *OMNES*: totum ſcilicet humanum genus.

27. *Sed & neceſſe, omnia reſtitui in* OMNIBVS: *quia omnes homines itidem vnum corpus ſumus, per omnia ſui membra cohaerens.* Iam autem vidimus, non reſtituto integritati vel vno membro, caeteris eſſe periculum. Ideo Medici cum vlceribus totum ſcatens, aut phthiſicum aut hydropicum, vel febricitans, ante ſe habent corpus, non naſo aut pedi applicant emplaſtrum; ſed indunt medicinam corpori, vnde vis eius per omnes corporis, partes ſeſe diffundens humores noxios vndique pellendi, vitales contra potentias (compedibus liberatas) vbique ſe recolligendi, & naturae vigorem reparandi, vias inueniat. Pariter igitur cum *totum humanae ſocietatis corpus* laborat, fruſtra reparationem a reparata parte aliqua ſperes: quia nec procedit medicatio, vicinis membris nouum ſemper contagii virus affundentibus; nec ſi procedere videatur, diuturnum eſſe poteſt, quando corpora corporibus miſcentur mortua viuis: membra ſcilicet morbida ſanis.

(Particularitatis ſtudium aeterna confuſionum baſis.)

28. Attendatur & hoc! prima primo homini corruptionis origo non alia fuit, quam quod communi fonte relicto, ad priuatam ſui curam ſe conuertit. *Nec aliae hucusque corruptelarrm, ſiue cauſſa ſiue occaſio, vnquam deprehenditur, quam infelix particularitatis ſtudium: Dum non communi ſaluti operam damus, ſed ſibi quisque. Nec ex toto nobis etiam proſpicimus, vt vndique, ſolida ſint omnia noſtra: ſed fruſtillatim alius in hoc, alius in illud, exardet, aliorum magis forte neceſſariorum oblitus,* Ita diſcerpta ſunt omnia, imo confuſa: praemiaque particularitatis noſtrae referimus *iurgia aeterna, cum inuicem, & ſecum quisque, & cum DEO.* Qui cum ſit omnia, & crearit omnia, & amet curetque omnia; partialitatem non odiſſe, non punire, non poteſt. Hinc dum Nimrod regnare quaerit ſolus, ſibique aedificat Babylonem, confuſio fit linguarum & gentium. Dum philoſophi ſapere volunt quisque ſibi, ſupra alios & contra alios, ruunt in contradictiones; fitque confuſio ſenſuum & mentium. Et dum religio quaedam regnare vult ſola, fiunt odia, contemtus, & dehinc aut perſecutiones & lanienae, aut profanitas & atheiſmus. Ita dum ſe reformat vna ſchola, eccleſia, genus, ſine altera, non procedit, corruptelae redeunt: quia vnum corporis membrum ſine caeteris nunquam vere vigeſcit. *Pereat itaque partialitas in omnibus vbiq;, vt redeat vniuerſalitas (verus catholiciſmus) in omnibus deniq;.*

3. *OMNIMODE*: toto ſcilicet auxiliorum apparatu.

29. *Opus denique emendationem vrgeri OMNIMODE: mediis ſcilicet in auxilium aſſumptis, quaecunque DEVS oſtendit, omnibus.* Illa quippe

pe demum ſimul ſumpta dare poterunt emendationi fundamentum tam vniuerſale, vt omnibus ſuperſtruendis; & tam firmum, vt omnibus ſuſtinendis, ſufficere valeat. Quale habitationis hic omnium noſtrum fundamentum habemus, terram; ex qua nemo poteſt aufugere, terminis eius incluſus: nec prolabi, firmiter ab illa ſuſtentatus. Secure non tantum per illam ambulamus, ſed & illi domos, turres, vrbes, ſuperaedificamus. *Simile* ergo *quaeramus noſtro huic propoſito fundamentum*; *tam vniuerſale, vt nihil effugere, tam firmum, vt nihil non ſuperaedificari, poſſit.* Niſi enim aliquando ad tam ſtabiles, aeternas, inuariabilesque rationes nos & noſtra omnia redegerimus, nunquam veniemus in conſenſum, diſſidebimus ſemper: quo magis diſputabimus & litigabimus, eo magis. Quia ingenium, voluntas, facultatesque omnes hominis, infiniti imaginem in ſe habentes, per infinita errant, niſi immobilibus affixa. Nec vnquam quicquam apud nos ipſos ſtabile erit: mutabimur ſemper, & nobiscum omnia noſtra, opiniones, ſtudia, actiones, vti hactenus. Penelopes tela erunt omnia: quam alter texet, alter retexet. Imo idem ille ſuam telam (vt Penelope) interdiu texet, noctu retexet.

30. Si quis cogitat, *nimia hic proponi, & impoſſibilia*: reſpondetur, *Non poſſibilitatem tantum his propoſitis ſubeſſe, ſed & facilitatem: maiorem quam cum res, homines, media, fruſtillatim ſumuntur.* Demonſtrandum id eſt, naturae & artis exemplis. Sol, quando terrae habitatoribus ad labores lumine opus eſt, non particulariter ad hanc vel illam prouinciam, vrbem, agrum, hortum, radios extendit: ſed ſe eodem tempore omnibus ſimul eleuat, aſcendensque in altum e ſublimi intuetur omnes, miniſtratque lumen, calorem, vitam, omnibus: vt ſe nec abſcondere, nec rurſum de ſui neglectu conqueri, quicquam poſſit. Similiter cum opus eſt nocte, aeſtate, hyeme, pluuia, vento &c. ſimul illa miniſtrantur eiusdem plagae habitatoribus. *Confuſionis, iraeque DEI ſignum eſt, ſi quando ſuper vnam ciuitatem pluit, ſuper aliam non pluit*, (Amos IV.7.) Similes ſunt alibi naturae proceſſus, quos ars recte paſſim imitatur: cur ergo non hic etiam? nempe facilius arborator efficit vegetam, formoſam, foecundam, arborem totam, ſi prouide plantet, riget, curetque totam: quam ſi partem duntaxat. Tum ſi marcere incipit arbor, facilius decorticatam totam, radicibusque ex toto circumfoſſam & ſtercoratam reſtituet: quam ſi reſtituere vellet, aut retinere in vigore, partem eius aliquam. At nos omnes ſtirps vna

Obi. *Via haec vniuerſalitatis an poſſibilis?* Reſp. *Imo & facilis.* Quod oſtendunt 1. Naturae & artis exempla.

 ſumus

ſumus, corruptionumque noſtrarum omnis propago ab iisdem radicibus venit. Facilius item medicus reſtituit corpus totum, ſi morbidum ſit totum, procedendo catholice; quam ſi partem duntaxat curare velit vnam empirice. Facilius itaq; ſpiritualem quoq; medicinam catholicam, catholico morbo oppoſitam operaturam, ſpes ſit, propinatam toti gentis humanae corpori, quam ſeorſim.

α. Naturae humanae identitas.

31. *Tollit quoque impoſſibilitatis imaginationem identitatis naturae conſideratio. Homines enim multi: ſed natura humana vna. Vnum ſi noris, omnes noris: vnum ſi docere, curare, regere ſcieris, omnes ſcieris.* Nam quod vnus vult, volunt omnes: eſſe, ſeu viuere; habere, ſeu poſſidere; ſcire aliquid, & poſſe aliquid. Imo multum poſſidere, ſcire, poſſe, & quidem vere poſſidere, vere ſcire, vere poſſe: quia falli nemo vult, cur enim velit? Id quod ab hac radice venit, quod quisque hominum ſeipſum amat, ſibique bene eſſe optat, & miſerias refugit. Et quidem optat vere bene eſſe: ſi quando ſecus eligit, errore deceptus eligit. Et optat totaliter ſibi bene eſſe: hinc ſalutem ſui totius partis iactura, ſi aliter nequeat, redimit. Et quidem optat ſine fine eſſe: hinc mortem, tanquam ſui deſtructiuam, horret. Hinc poſt mortem ſi quid reſtat, beatum eſſe optat. In ſumma, non beatus fieri nemo deſiderare poteſt: vsque adeo, vt etiam qui mortem cupiunt, aut etiam ipſi ſibi inferunt, id amore ſui faciant, ſc. mali alicuius impatientia, vt eius inueniant finem. Ita ergo *inſtinctus omnium hominum eodem tendunt*: ſi modo vias noſſent omnes. *Innatarum notionum ſimilis eſt ratio.* Quod vnus natura magiſtra nouit, nouit & alter. Ex. gr. *Totum eſſe maius ſua parte: bis bina eſſe quatuor: ſi aequalibus addas inaequalia, reliqua erunt inaequalia, &c.* Et talium multa millia: quae ſe inter cogitationes de rebus, tanquam recti iudicii neceſſariae normae, vltro offerunt. *Nec aliter comparatum eſt cum facultatibus naturalibus.* Quod poteſt vnus, poſſunt omnes: res videre, guſtare, palpare, proſequi, aſſequi, in ſuos conuertere vſus, mille modis. (Gradus enim ſolum variant, & occaſiones, non res ipſae.) Id quod inde eſt: quia ſimilem membrorum & facultatum apparatum habent omnes, intus & extra. *Nempe quia finem eſſe ſine mediis ad finem, vel rurſus media ſine fine, nec DEVS patitur, nec ipſa rerum natura.* Omnem itaque hominem natum, natura humana inſtrui oportuit: rurſumque omnem natura humana dotatum, ad naturae humanae munia rite obeunda facultatibus inſtrui, neceſſe fuit. Haec de vniuerſalitatis via.

32. *Via*

Digitized by Google

32. *Via SIMPLICITATIS,* docebit nos, *nolle ſapere vltra quam ſapere nos vult DEVS: nolle cupere vltra illa bona quae offert DEVS: nolle agere vltra ea, ad quae agendum conſtituit nos DEVS.* Hoc erit redire nos ad principia: eo ſcilicet vbi non diſſentimus, nec erroris periculum eſt: quia pura, clara, certa, tuta ſunt omnia. Nempe ſi conſtitutum fuerit, (id quod naturalis ratio ſuadet) *nihil a quoquam praeciſe affirmari, niſi euidenter verum; nihil negari, niſi euidenter falſum; de caeteris* (ἐπέχειν) *aſſenſum ſuſpendi.* Item, *nihil abſolute approbari, niſi manifeſte bonum: nihil reprobari, niſi manifeſte malum; caetera in medio relinqui.* Denique, *nihil quenquam conari, niſi prius rei neceſſitate, poſſibilitate, facilitate, recte perſpecta: nihil non conari* (in rebus neceſſario requiſitis) *niſi impoſſibilitatis aut difficultatis clare perſpectis obicibus;* caetera haberi indifferenter. Haec ſi recte ſeruentur ab omnibus, annon ad ſapientiam, prudentiam, omnesque virtutes, ſimpliciſſima foret via?

Via ſimplicitatis docebit verae ſapientiae compendia.

(Poſtulata)

33. *Atque tali via opus eſt, ſi perplexitatibus noſtris aliquando inueniendus eſt exitus.* Vt a circumferentiis, per quas diſperſi ſumus, in centra nos recolligamus. *Tum demum aliquid intellecturi, ſi nos prius: & ſubacturi nobis alia, ſi prius nos ipſos: & habituri a rebus ſecuritatem, ſi a nobis ipſis prius.* Certe arbor etiam ſtabilitatis ſuae (aduerſus ventorum impetus, & ſolis ardores, aliasque iniurias) in radice quaerit ſecuritatem; deſectaque e radice ſeipſam reſuſcitat. Medici autem in deſperatiſſimis morbis (vbi medicinae, etiam compoſitiſſimae, nihil proficiunt) ad ſimpliciſſimum diaetae praeſidium refugiunt. Indicitur ſcilicet aegro ſola temperantia, reliqua permittuntur naturae, h. e. per ſimplices naturae vias operanti DEO; admirando ſaepe ſucceſſu. Poſtquam igitur ad morbos generis humani loco mouendos multipliciter commixta illa & violenta remedia (adinuentae humanitus, & in immenſum cumulatae opiniones, leges, ritus, diſputationes, ſubtilitates; tum & rixae, odia, bella, caedes & clades) nihil profuere: *ſimpliciſſimum hoc remedium, contemperatam ſcilicet ex ſolis communibus inſtinctibus, notitiis, facultatibus, diaetam experiri quid vetat?* Multa ſub eſt ſpes! quia prouidentia DEI venenis noſtris antidota (quod millies ingeminandum) vbique in proximo poſuit. *Vnde pernicies, inde ſalus. In inſtinctibus, notitiis, facultatibusque deprauatis, tota corruptio noſtra: in rectificatis ergo inſtinctibus, notitiis, facultatibus, tota rurſum ſalutis ſpes.* Non ſecus ac in corpore noſtro a tartaro impuro omnes fere morbi; a tartaro depurato eorundem omnium remedia.

Sola ſimplicitas omnium confuſionum antidotum ſufficiens.

Via ſpontaneitatis emendationem promittit certam.

34. *Via* SPONTANEITATIS, obtinere quaerit, *vt homines vera noſſe, bona velle, faciendaque facere, vltro appetant.* Quod fieri non poteſt, niſi retectis in conſpectu mentis rerum rationibus; vt quid vere certum aut incertum, bonum aut malum, poſſibile aut impoſſibile ſit, clare peruidendo, ipſam hanc mentis lucem, blandum omnium agendorum omittendorumue ducem, intra ſeipſos habent, eoque cum lubentia ſequantur. Vere enim Salomon: *dulce eſt lumen & delectabile oculis,* (Eccl. XI. 7.) Vt ergo caecus duce opus habeat (quem tamen nec ipſum ſine metu trepidationeque ſequi poteſt) certe qui oculis lumen, & in lumine ante ſe viam, ipſe videt, alio duce non eget: vltro pergit laetus, ſuique ſecurus. Ita prorſus interne caecus, rationes rerum ignorans, vt agat quod cur fieri neceſſe ſit non intelligit, cogendus eſt & impellendus. Qui ipſe videt, videre ſe gaudet: proque adipiſcendo vero bono, vel auertendo vero malo, quicquid expedire iudicat facit. Senſus ergo eſt: *emendationem rerum non proceſſuram, ſi non quicquid violentum eſt in rebus humanis, ſublatum fuerit. Nec violentias tolli poſſe, niſi reſtituta hominibus libertate, qua eos donauit rerum conditor. Reſtitui vero hanc prius non poſſe, quam ſublatae fuerint ab oculis tenebrae: in quibus quam diu ſunt, ſibi permitti non poſſunt.*

Citra ſpontaneitatem impetratam nihil vnquam procedet.

35. Quicquid ergo pro emendatione rerum humanarum vnquam tentatum eſt, vel adhuc tentari queat, niſi acceſſerit (vnde tandem obuentura) illa de qua loquimur ſpontaneitas, omnia fruſtra erunt. *Componatur ex vniuerſalitate & ſimplicitate quicquid concinniſſimum excogitari poterit; ſine addita tamen ſpontaneitate, inutilis erit machina, cui ſcilicet anima motusque defuerit.* Perinde ac ſi ad profectionem paratum habeas currum, & in illo omnia; nullos autem praeiunctos equos. Aut paratam ad nauigandum triremem; nullum autem ventum, aut remiges. Aut artificioſe conſtructum automaton; ſed illi appenſa pondera nulla.

Spontaneitatem ad bona impetrare, an poſſibile?

36. Quaeritur autem: *an ab hominibus talem ad res bonas ſpontaneitatem obtinere poſſibile ſit?* Reſp. Si perſtat, *inſtinctus naturales omnibus ineſſe*, plane poſſibile eſt vt omnes ſponte quod agendum eſt agant. *Inſtinctum* enim *obiectum adaequatum eſt bonum:* ad quod non vltro ferri impoſſibile, per omnes facultatum differentias. Offer alicui videndum quod videre deſiderat: non obuertere oculos non poterit. Da auribus obiecta ſua grata, da palato, da ventriculo, da animo, da voluntati; vltro aſſilient. *Cuilibet facultati obiectum ſuum*

Digitized by Google

ſuum illecebra eſt, pabulum eſt; non obuertere ſe illi ſponte ſua, non delectari illo, non poteſt. Modus tantum tenendus, ne quid intempeſtiue, ne quid nimis: alias ſuauiſſima etiam nauſeam parient.

37. De trina illa via obſeruandum tandem eſt, *ſimplicitatem rebus emendandis ponere fundamentum; ſpontaneitatem emendatis imponere faſtigium.* Nam quaecunque corrupta reſtituuntur, reductione ad principia reſtituuntur: iuxta illud Chriſti abuſus emendantis, *ab initio non fuit ſic.* Iam autem *principia annon propter ſimplicitatem ſuam principia ſunt?* vtique. Et quia ſimplicibus, varie componibilibus, quiduis ſurgere poteſt: patet e ſimplicitate immediate fluere vniuerſalitatem, etiam in illa quam intendimus rerum humanarum reſtititutione. *Simpliciſſima enim omnes habent, ſciunt, poſſunt*: aut certe oblata non acceptare, non ſcire, non poſſe, non poſſunt. *Vnde* demum *ſpontaneitas ſequitur*: quia ſeipſum ſequi, ſi ſe duce progredi poſſe videat, nemo non poteſt: cum ſui iuris eſſe velle, innatum ſit omnibus, & naturae humanae inſeparabile. Et quia *quicquid omnes volunt, indubie bonum eſt; quicquid omnes intelligunt, indubie verum eſt; quicquid omnes poſſunt indubie facile eſt*: patet quam certa conſenſus tandem aliquando vniuerſalis via ſit, dummodo placeret ille ad principia illa nobiſcum nata, (inſtinctus communes, notiones communes, facultatesque communes) regreſſus. Et quam certae ſpei (de deſerendis tandem non inuite aliquando ſubingreſſis, & in tantum vbique cumulatis, tricis & ſpinis) hic certum ſit fundamentum.

Iunctam tamen vniuerſalitati, & ſpontaneitati.

38. *Ergone ad deſtructionem hodiernarum philoſophiarum, religionum, politiarum, tendit noua haec via?* dicit aliquis. Reſp. *Via haec nihil abolere, omnia perficere, quaerit.* Nempe quod vulgaribus intricatis viis aſſequi non licuit, ſimpliciore hac vt liceat. Quid iſthuc? *veritatum, bonitatum, ſtudiorum, coadunatio.* Quaeſo enim conſideretur hoc. *Stulte aliquid opinari, nulla ex profeſſo docet philoſophia: impie agere, nulla religio: res humanas turbare, nulla politia. Et tamen alii alios ſtultarum opinionum inſimulamus, blaſphemiarum accuſamus violentiarum arguimus: nec vane.* Reperiuntur enim verae abſurditates, verae impietates, verae tyrannides: quia ſe, nolentibus etiam nobis, intermiſcent veris falſa, bonis mala, pacisque ſtudiis turbae. Hoc igitur quod ſe impertinenter admiſcet, ſeparandi modus quaeritur: quem in ſacra illa *inſtinctuum, notitiarum, facultatumque ſuppellectile* inuentum iri, omnia ſpem faciunt. Nempe

Obi. *Haec via, annon ad receptorum iam deſtructionem tendit?* Reſp. *Ad perfectionem.*

ſi

Digitized by Google

ſi *notitias communues* a ſubingreſſa confuſione haberemus extricatas, haberemus lampadas, ad omnem rerum cognitionem clare nobis praelucentes: intelligeremusque nos omnes per omnia. Siq; *inſtinctus communes*, deſideriorumque leges recte intelligeremus, & a ſpuriis ſeſe intermiſcentibus liberare ſciremus: haberemus ad beatos fines (communes & priuatos) inſtinctuum ſatis: conueniremusque voluntatibus belle, nec bellis eſſet opus. Denique, ſi *facultates communes* diſtincte cognitas, & ab admiſta confuſione liberatas haberemus omnes, poſſemus omnia omnes, quae no poſſe voluit DEVS. *Ex his ergo ſimplicibus, planis, certis, ſi conſtruerentur* (praeeunte DEO) *ſciendorum, eligendorum, agendorumque ſyntagmata: quid eſt, cur aliquis ſuae philoſophiae, ſuae religionis, ſuae politiae, metuat?* cum ſcilicet hic veri, boni tranquilli, perire queat nihil: colligi tantum, & in communem theſaurum comportari, debeat.

2. Obi. *Recepta tamen circumciderentur.* Reſp. *Vtique a ſuperfluis.*

36. Oggeri adhuc poſſet. Sed *ſic in anguſtos redigeretur terminos philoſophia, religio, politiaque ſcientia noſtra.* Reſp. DEVS quid nobis ad ſapienter, bene, beateque viuendum ſatis ſit, ignorare non potuit: huius ductui acquieſcere tutiſſimum. *Praeſtat inſiſtere certis, quam litigare de incertis: & ire per viam communem, errorum ſecuram, quam aberrare per diuerticula intuta.* Si ergo *philoſophia ſimplicior*; modo rebus, ingeniisque modeſtis, ſatisfaciat. Sit ergo *religio ſimplicior*, modo ſatisfaciat DEO ſimplicitatis fonti, conſcientiisque rectis. Sit & *politia ſimplicior*; modo ſatisfaciat fini ſuo, vt in pace ſeruetur humanum genus.

Concluſio capitis.

40. Ita nobis vniuerſalitatis, ſimplicitatis, ſpontaneitatisq; viam ſatis fore ſperabimus commendatam, vt illi nunc iam inſiſtere incipiamus omnes: quum ad tam vniuerſalem intentionem nihil particulare ſufficere; ad tantas diſſoluendam tricas nihil multiplex & intricatum idoneum eſſe; ad tantas mitigandum exacerbationes, tollendumque violentias, nihil praeterſpontaneum conſenſum vim habiturum, nimis ſit in aperto.

CAPVT

Digitized by Google

Caput X.

Conſultationis legitimae forma legesq́, ad quas magna haec conſultatio attemperanda erit.

OMne opus, quod rationabiliter ſuſcipiendum eſt, praecedit *conſilium*: aut, ſi negotium fuerit momenti maioris, & ad plures ſpectans, *conſultatio*: h. e. conſiliorum plurium, donec pateat optimum, collatio. At nobis eſſe ſub manu *negotium maius ac vllum ſub ſole, iam cognouimus: quippe & omnes, & omnia, & omnimode, concernens. conſultatione igitur opus omnino*: at quali? *conſtituamus nobis quaeſo conſultandi leges certas: vt ne quid interueniat, quod opus coeptum turbet, vel abrumpat, vel ſine vſu eſſe faciat.* Ante opus, conſilio opus, aut conſultatione.

2. Leges vero iſtas non aliunde quam a ſapienter inſtituendae conſultationis Idea, recteque deprehenſis ibi requiſitis peti poſſunt. Ne igitur ſubſiſtere, & rem hanc circumſpecta mentis indagine ſcrutari pigeat, obſecro. Conſultationis leges vnde petendae.

3. *Conſultare, eſt de re quapiam optata, ſed difficultatibus implicata, an quaerenda* ſit, & *per quid* inueniri, *quomodoue* facile obtineri poſſit, *inter plures amica & prudens diſquiſitio.* Conſultare quid.

4. Concurrunt itaque in omni conſultatione tria: Concurrentia in conſultatione tria.

(1) *Propoſitum*: res aliqua vtilis, ſed ob interuenientes ſcrupulos, aut impedimenta, dubia.

(2) *Perſonae plures*, eadem inter ſe agitantes.

(3) *Placida & prudens in omnia quae obueniunt inquiſitio*, donec omnibus videatur idem. Tum enim ceſſat *conſultatio*, incipit *exſequutio.*

5. Materiam conſultationi dare dixi rem aliquam vtilem, ſed dubiam: nec enim aliter poteſt. Nam (1) Materia conſultationis.

Axioma) I. *De nihilo conſultatio eſt nulla.*

II. *De re inutili conſultatio eſt ſtulta.*

III. *De re certa conſultatio eſt otioſa.*

(Si nempe conſtet aliquid eſſe nihil; eſſe inutile; eſſe certum.)

6. *Perſonae requiruntur plures neceſſario*: vt ſit (1) *qui caſum proponat*, conſiliumque exquirat. (2) *Qui conſilium expromat*. (3) Qui rurſum ventilet, donec euentilatis omnibus certi aliquid conſtituatur. (2) Perſonae plures.

atur.

atur. Praeſertim ſi plures ſint conſulentes, aut conſulti, aut etiam conſilia ipſa: quorum nullum relinquendum eſt inexpenſum. Vnde axiomatum inſtar haberi poſſunt iſta:

VI. *Nemine conſilium requirente, conſultatio non inchoat.*

V. *Nemine conſilium expromente, conſultatio non procedit.*

VI. *Nemine conſilium terminante, conſultatio non abſoluitur.*

(3) Modus obſeruandus trinus. Nempe vt excutiantur.

7. *Conſultationis modus* in eo eſt, vt diſquiſitio fiat (1) *in omnia quae interueniunt*, (2) *placide*, (3) *prudenter*.

1. Omnia quae ad rem.

8. *In omnia:* nempe (1) in *ſcopum* conſultationis: vt pateat *quid optetur*? (2) *in media: per quae* ſcopum nos aſſequi poſſe *ſperetur*? (3) in *modos*:: quibus media iam inuenta adhiberi poſſint recte. Horum quicquid inuenitur & profertur, ventilandum eſt, *an* ita recte? & *quare*? donec *finis optati vtilitas*, & *mediorum repertorum poſſibilitas, modique agendi facilitas,* omnibus pateſcat; nec reſtet cui videatur aliter. Ergo

Ax. VII. *Conſultantes neceſſe eſt conueniant ſcopo.*

(Inter enim diuerſa volentes conſultatio nulla: ſicut inter diuerſa loca petentes, comitatus nullus.)

VIII. *Conſultantes mediis conuenire neceſſe eſt.*

(Niſi enim de mediis fuerit conuentum, conſultatio diſſoluetur: vt ſi viatorum alius velit terra, alius aqua: hic pedibus, ille curru &c. diuelluntur neceſſario.)

IX. *Conſultantes conueniant neceſſe eſt de modis quoque agendi.*

(Nam ſi alius ſic, alius aliter, rem inchoari, & continuari volet, nec inchoari, nec continuari poterit: erunt cum finis, tum media quantumcunque ille deſiderabilis, & haec certa, ſine vſu.)

2. Amice ac placide.

9. Additur, requiri conſultando *diſquiſitionem amicam, & placidam.*

10. *Amicam*: quia inimici, quatenus inimici, non conſultant, ſed rixantur.

X. *Conſultantes amici ſint, & amice agant, neceſſe eſt.*

11. *Placida* diſquiſitione opus eſt: quia inter amicos etiam diſquiſitio, quoties vehemens eſſe incipit & impetuoſa, altercatio fit & contentio; raro vtilis, bonumue ſortiens effectum

XI. *Conſultantes lente ac placide procedant.*

(Affectus enim, quia miniſtri ſunt non intellectus, ſed voluntatis; neque hoc ſimpliciter, ſed in ordine ad actiones, tanquam illarum ſtimuli, & ſic medium quid inter voluntatem & facultatem: caven-

vendum eſt ne in deliberando, vbi rerum pondera expendi debent, adhibeatur affectuum concitatio. Seruandum id eſt ad extremum, vbi inuentorum iam conſiliorum vrgenda eſt exſequutio. Sancti igitur conſultoris non eſt accendere affectus (praeſertim triſtes illos, metum, iram, odium) ſedare potius ac placare. Nemo ſanus libens bibit aquam turbidam, ni eam prius ſinat quieſcendo fieri limpidam. Ita ergo nec animo vtendum ad conſilia commoto: *impedit ira animum, ne poſſit cernere verum.* Amor autem ſui & ſuorum, vt & odium alienae cauſae, prauum ſunt perſpicilium, res vltra verum augens aut minuens, alioue ſitu, figura, colore, quam ſunt, oſtentans.)

12. *Prudentia* denique requiritur in conſultantibus: *tum ſcilicet in conſilium requirente, quam dante, & ventilante.* 3. Prudenter.

13. In conſilium requirente prudentia requiritur, vt *quid velit, & vbi* circa rem illam *haereat*, *& quid eum haerere faciat*, exponat. Idque *ſincere* quantumque poteſt, *breuiter*, ac *dilucide*: vt is a quo conſilium petitur, dextre omnia percipiat. Prudentia in conſilium requirente qualis requiratur,

XII. *Conſilium requirens rem recte proponat.*

XIII. *Scrupulos circa eam ſuos detegat.*

XIV. *Scrupulorumque ſimul cauſas explicet.*

(Alioqui manca & obſcura conſultatio, mancum & obſcurum pariet conſilium.)

14. *In conſilium dante requiritur*, (1) *vt omnia plane percipiat*, (2) *rerum momenta recte expendat*, (3) *quicquid optimum apud ſe inuenit*, *ſincere aperiat.* *Primum* illud requirit hominem attentum & diligentem, qui *hoc agat.* *Secundum*, fundamenta rerum intelligentem, aut certe in ea circumſpecte inquirentem. *Tertium*, virum bonum, qui etiam inimico fidele det conſilium. Et qualis in conſilium dante.

XV. *Quaeſtionis ſtatu non percepto, conſilium eſt temerarium.*

XVI. *Rei fundamenta ignorantis ſolutio eſt dubia.*

XVII. *Subdola controuerſiae deciſio eſt impia, & in DEVM, veritatis authorem, blaſphema.*

(Conſilium enim res ſacra eſt, venerabiliter tractanda.)

15. In conſilium ventilante requiritur, vt expendat (1) *an verus ſcopus petatur?* (2) *an media, quae oſtenduntur, eum recte petant?* *an adhibendi media illa praxis oſtendatur facilis?* Poteſt enim fieri vt aliquid bonum ſuadeatur, nec tamen ad conſulentis mentem: poteſt vt media bona ſint, ſed ad obtinendum aliud quid, quam in prae- Qualis deniq; in conſilium ventilante.

ſens petitur: poteſt, vt ad hoc ipſum bona ſint, ſed vſurpatu difficilia. Quod faciet, vt conſilium videatur impoſſibile: quia difficilia pro impoſſibilibus habentur. Ergo

XVIII. *Conſilium an verum petat ſcopum, vide.*

XIX. *Media num ſcopum attingant certo, obſerua.*

XX. *Modus agendi an ſit facilis, expende.*

Quo maior conſultantium numerus, eo maiori prudentia opus.

16. Quod ſi ad quampiam conſultationem plurimos contingat vocari, aut venire, prudentia noua erit opus

(1) *Vt deſideria ſua explicare nemini non permittatur.*

(2) *Vt a ſententia dicenda nemo excludatur, nedum pellatur.*

(3) *Vt nihil niſi communi omnium conſenſu decernatur atque concludatur.*

Puta, vbi iis qui conueniunt idem ius eſt in res, quorum cauſa in deliberationem conueniunt. *Tum demum enim conſultatio eſſe poterit & plena, & facilis, & ſolida; ſi nihil niſi omnibus conſentientibus & proponatur, & tractetur, & concludatur.* Modo ad easdem communes leges (nempe, vt *ſemper primo de fine, tum de mediis tandem de mediorum prudenti vſu*, agatur.) Suam aliis ſententiam tanquam oraculum obtrudere, nemini liceat: audire prius aliorum & ſententias & rationes, omnes parati ſint. Etenim hae ſi concordabunt, firmior prodibit concluſio: ſi diſcordabunt, melius expendendi omnia, donec pateat aliquid optimum, occaſio erit. Sententiarum quippe & rationum diuerſitas, ſemper materiam fert ſolidius aliquid & quaerendi, & inueniendi, quod nemine contradicente concludi poſſit. Ergo

(NB. Conſultandi methodus perpetua.)

XXI. *Ad conſultandũ congreſſi propoſitiones habeant communes.*

XXII. *Quorum propoſitiones ſunt communes, communes ſint & ſententiae, ac ratines.*

XXIII. *Quorum ſunt communes ſententiae, eorundem ſint & concluſiones communes.*

Quippe tum demum exſequutio quoque eſſe poterit vnanimis: de qua itidem aliquid hic monendum.

Conſiliorum exſequutio quid requirat.

17. *In conſiliorum exſecutione tria ſunt obſeruanda.* (1) *Ne ſit praeceps.* (2) *Ne diu dilata.* (3) *Ne arrogans & praeſumptuoſa. Praecipitantia*, vt alibi ita in conſultando & conſilia exſequendo, res euertit. Raro ſimul eſſe duo iſta, *cito & bene*, contingit. Saepius quod cito fit, cito perit: caniſque properans caecos parit catulos. *Cunctatio* rurſum in rebus bene praeuiſis plerumque damnoſa eſt: dum conſul-

Digitized by Google

ſultando agendi quoque tempora transmittuntur, occaſionesque rerum gerendarum manibus elabi ſinuntur. Si quis denique *fiducia* prudentiae ſuae nimia de conſiliis, conſiliorumque euentu, ſibi & aliis promittit, facillime fit vt in ſecuritatem & negligentiam prolapſus euentuque fruſtratus, ludibriis ſe exponat. Ergo

XXVI. *Deliberandum diu, quod ſtatuendum ſemel.*

XXV. *Deliberatum recte ſemel, executioni dandum cito.*

XXIV. *Exſecutionis bona ratione ſuſceptae euentus exſpectandus, qualem dabit DEVS.*

Exſecutionem conſiliorum ſuadere, vbi omnia bonum promittunt euentum, boni viri eſt: euentum ipſum polliceri (praeſertim in rebus ambiguis, quas fortuitas vocant) non eſt prudentis. Maxime ob hominum ingratitudinem: qui, ſi bene cadat conſilium, cuius fida manuductione eo ventum ſit facile obliuiſcuntur: ſin aliter, conſultorem accuſant. Quaſi vero euentum quoque dare poſſit, qui potuit conſilium. Videatur quid hic ſapiens Salomo ſub ſole ſe obſeruaſſe teſtetur, Eccleſ. IX. 11.

18. Atque hae ſunt legitime obeundae conſultationis iuſtiſſimae, vti confidimus, leges; quas ſi nobis magna in conſultatione noſtra obſeruandas eligimus (debemus autem certe) quid noſtri officii ſit, & futurum ſit, peruidere ſatis promtum eſt. Innuamus praecipua quaedam repetendo, vt ne quidquam eorum ignorari a quoquam poſſit. Applicatio horum ad praeſentem magnam conſultationem.

19. *Quia cauſſa eſt communis*, *RES HVMANAE* (quarum emendationem optare, quaerere, moliri, per ipſam naturae humanae participationem nemini non conuenit) *nemo igitur homo ab hac conſultatione excludi, nemo ſeipſum excludere, debet.* Nos igitur quoque communi iure proponimus, propoſiturique ſumus, omnes qui nos vrgent ſcrupulos: alii autem omnes, an vrgeant merito, eodem iure expendant. 1. Vt hinc nemo excludatur.

20. *Et quia in cauſſa communi cuicunque intereſſe licet, conſilia quoque dare licet; iure noſtro vtrinque vtamur.* Nos quidem, vt quid in ſingulis propoſitis caſibus nobis videatur aperte proferamus: vos autem eadem eodem iure aperte excipiatis, & diiudicetis. 2. Nemoque non audiatur.

21. Tandem, *quia conſultandum nobis eſt, non rixandum; affectum ergo afferamus omnes vndique purum & ſerenum*: qualem ego a me promitto, ab aliis ſtipulor. *Stipulor* inquam, a me & aliis, in hac tam ſancta conſiliorum tam ſanctorum collatione, primum *candorem* 3. Sed omnes hic puriſſimo candore agant omnia.

candidiſſimum, deinde *ſeueritatem ſeueriſſimam*, tertio *attentionem attentiſſimam*. Tum *audiendi patientiam debitam; iudicandique libertatem placidam, & diſſentiendi modeſtiam. Perpetua denique ad DEVM ſuſpiria, fiduciae plena.*

22. Verum enimuero quia communi omnium alloquio ad conſiliorum communionem omnes inuitare, conditionibusq; & pactis certis obligare, animus eſt, iſtuc iam veniamus!

CAPUT XI.

Ad placidam de rerum emendatione conſultationem omnium hominum inuitatio.

Conſiliis opus, quando negotium eſt cum creatura rationali.

QVando agrum conſerere paramus ſeminibus, aut demetere fruges: aut aptare aedificiis ligna & lapides, aut reparare collapſa aedificia, vel ſimile quid: reſpectare quidem ad res iſtas (quid de ſe fieri patiantur, aut deſiderent, viſuri) ſolemus: conferre tamen cum *illis* conſilia nihil eſt opus, quia ſub poteſtate noſtra ſunt: manibusq; noſtris, falcibus noſtris, ſecuribus noſtris, reſiſtere neſciunt. Non ita vero eſt, quando cum creatura rationali negotium eſt: quae arbitrii donata libertate, nihil de ſe ſine ſe ſtatui permittit.

Quod omnes concernit omnes ſciant.

2. Cum ergo opus hoc noſtrum homines concernat, clam illis nihil ſtatuere poterimus. *Et quia concernit omnes: cum omnibus communicandum eſt.* Ideo nos in aperto haec agimus, coram ſole hoc: vt eadem haec audiant, videant, diiudicent, agant etiam nobiscum, illi ipſi, quos haec ipſa tangunt omnia, omnes: adeo illa ad rerum emendationem requiſita *vniuerſalitas, ſimplicitas, ſpontaneitas*, in ipſa iã conſultatione hac neceſſario veniunt obſeruanda.

Quod omnibus dicitur, ex communi dictatura hauſtum ſit.

3. *Quicquid ergo hic dicetur, omnibus dicetur: & tam ſimpliciter, vt intelligi non poſſit non omnibus: & relicta iudicii plena libertate maximo & minimo cuique.* Ex omnibus enim principiis loquemur omnibus omnia. Nempe, vt nobis *communes omnium hominum inſtinctus oſtendant communes*, omnibusque deſiderabiles, *fines*: *communes* autem diuinitus omnibus conceſſae *facultates*, communia ad fines noſtros *media*. *Senſus* denique *communes*, & inſcriptae cuiusque cordi notiones, oſtendant *modos*, mediis illis ſic vtendi, vt fines non aſſequi non liceat.

4. Scri-

Digitized by Google

4. Scribunt Pythagoram dicere ſolitum: *Si quis puerum octennem intelligenter de quibusuis philoſophiae partibus interrogare ſciat; rationabiliter ad omnia reſponſurum: eo, quod rationis lumen, ſi ſciamus uti, omnium rerum menſura ſit.* Incipiamus huius rei praxin in praeſenti negotio! confido, ſi intelligenter quaeſtiones proponere ſcieremus, neminem fore qui haec legat, quin ad omnia interrogata conſilium vel reperturus ſit apud ſeipſum, vel approbaturus ea quae afferri videbit. Praeibimus enim: neque caſus proponemus ſolum, ſed & remedia; tandemque determinationem, quid inter plura (vbi erunt plura) videatur optimum. In praeſenti magna conſultatione promittitur omnibus. 1. Conſiliorum euidentia.

5. Non erit igitur cur aliquis ad haec conſilia accedere vereatur, vbi nemo illi praeiudicabit; ſed ipſe ſibi in omnibus ac ſingulis actor, iudex, teſtis, erit. Speramusque hac via profectum aliquem, vbi nemo in ignotam ſibi *auctorum ſiluam* protrudetur: ſed per apertum *rerum campum* ſic deducetur, vt propriis oculis, non alienis perſpiciliis, omnia & videre & palpare poſſit. *Solae quippe res, quia ſunt id quod ſunt, reducere nos in conſenſum poſſunt: qui de rebus inter ſe ipſimet litigant, nunquam id praeſtabunt.* 2. Suffragiorum libertas.

6. Patebit iam tandem, ope DEI: tria illa omnibus nobis innata, *cognoſcendi, volendi, operandique principia* (notitias, inſtinctus, facultatesque communes) *eſſe depoſitae in nobis ſapientiae DEI ſacroſanctas pandectas*: quibus ſi quid non continetur, neceſſario ſpurium ſit. Eſſeque *inſculptas nobis, tanquam imagini DEI, aeternas leges:* a quibus vt quis recedit longius, ita ſe erroribus, ſceleribus, miſeriisque, implicat profundius. *Et aureas baſes, adamantinaque fundamenta:* quibus omnis humanae ſapientiae, virtutum, operumque ſuperaedificatur ſtructura. *Et fixiſſimos cancellos:* quibus cogitationum, deſideriorum, actionumque noſtrarum omnium vias omnes ſepſit DEVS: e quibus *quisquis* euagatur, ſeipſum in certiſſima errandi, peccandi, pereundi, praecipitet pericula. *Eſſe polos & axes:* circa quos omnia noſtra cogitata & cogitanda, dicta & dicenda, facta & facienda, vertuntur: a quibus quicquid aberrat, eccentricum, anomalum, vagum & errabundum eſt. *Soles denique & ſidera noſtra*, intus nobis lucentia, quoquo nos vertimus nos comitantia, & ab erroribus, vitiis, periculis, praemonentia: ſine quibus quicquid eſt, tenebroſum eſt. *Conſultatio ergo haec noſtra, tam communibus principiis innixa, erit communis illa, magna, tuta, amoena via; nos eo, vbi nos intelligere & ſubleuare incipiamus, deducere ſola vna idonea.* 3. Decernendorum certitudo. (Innatarum notionum, inſtinctuum, facultatumque encomia.)

7. Ve-

Digitized by Google

Inuitantur omnes gentes, linguae, ſectae.

7. *Venite igitur*, quibus ſua & generis ſui ſalus cordi eſt, *ex quacunque gente, lingua, ſecta, omnes DEI timentes*, omnes confuſionum humanarum pertaeſi, omnes meliorum cupidi! venite, & a tam communi de communi ſalute conſilio conſilia veſtra ne ſeparate! Miſereſcat vos miſeriarum generis noſtri: vt ſi a quoquam quidquam conſilii vel auxilii ferri poteſt, in commune conferamus.

1. Ad ſpectandum communium deſideriorum fines, media, modos.

8. *Venite, finem habemus bonum, imo excellentem*, corruptelarum noſtrarum emendationem: DEO in honorem, Satanae in confuſionem, generi humano in ſalutem. *Habituri & ad ſcopum tam excellentem media pulchra; nec non modos mediis illis vtendi amoenos:* vt exitus bonus, benedicente conatibus noſtris DEO, non poſſit non ſperari.

2. Et ad quaerendum communem lucem, ſolatia, quietem.

9. *Venite! audeamus cum libertate reſumere animos*, veritatem rerum, in rebus ipſis ſpectandi; & bona noſtra quaecunque ſunt, ab admiſta illuuie liberandi; communibusque vſibus adaptandi! nempe vt quicquid nos a luce mentium excludit, quicquid a DEO communi creatore ſeparat, quicquid ab inuicem diſſociat, tollatur, id communi ope quaeramus!

3. Et ad examinandum varietatem religionum. Politiarum. Philoſophiarum.

Venite! *diſquiramus inter nos placide*, num certi aliquid de omnibus illis, quae nos ſic vsque diuellunt, haberi poſſit? num ſit DEVS? & qui ſit? quiue cultus eius verus? vt vni illi ſoli ſeruiamus brachio vno omnes; aberret ab illius voluntate nemo. *Diſquiramus*: numnam aliis ſuper alios aliqua ſit poteſtas? & qualis illa? vt non ſic opprimamus conculcemusque alii alios. Et quia ſimiles habemus ſenſus, mentem, manus, reliquumque naturae apparatum, omnes; resque ſimiliter ſe praeſentant nobis omnibus omnes; *Diſpiciamus* quaeſo, numne fieri poſſit vt eodem modo videamus, audiamus, ſentiamus, intelligamus, cupiamus, agamus omnes, ea quae ſunt, & facienda aut expectanda ſunt? faſcinare nos non permittentes iis quae non ſunt, vel facienda non ſunt, nec expectanda.

4. Et ad communicandum nobis inuicem quicquid vsquam repertũ fuerit optimum.

11. *Venite quaeſo: diſpiciamus numnam forſan alicubi veritas ſit ſine falſitate; pietas ſine ſuperſtitione; ordo ſine confuſione*? ſi alicubi eſt, vos penes quos eſt oſtendite: bonumq; veſtrum, vt bonum commune fiat, efficite. Vos qui veram habetis ſcientiarum lucem, exponite eam mundi candelabro, vt in commune luceat. Vos qui DEVM habetis verum, eiusque colendi tenetis leges veras; vt animarum illa beata lux aliis ſimiliter luceat, efficite. Si qui tandem regiminis vere liberi & pacifici (ſeu regni, ſeu ciuitatis, ſeu domus

Digitized by Google

domus, ſeu ſuipſius) veram noſtis formam, communicate: vt deſinamus ſurſum & deorſum volui, & in inuicem ruere, & ſine fine dilabi!

12. *Si forſan nihil adeo abſolutum, quod omnibus & ſufficiat & placeat, repertum fuerit: quaerendi tamen meliora, quam quibus adhuc diſtinemur, occaſio erit*: atque adeo iam haec ipſa eſt. Venite igitur, quaeramus meliora, quaeramus optima! quaeramus nobis, quaeramus omnibus! quaeramus conſtanter, quaeramus ſemper, dum hic ſumus. Quid enim melius agi poteſt in vita, quam vt quaerendo veritatem, inueniamus & veritatem, & pacem, & vitam.

5. Aut ſi nihil vsquam perfectum inuenietur, ad veſtigandum tamē perfectiora quam hactenus.

13. *Nos nihil quaerendum proponere proponimus, niſi quod omnibus prorſus deſiderabile videatur: nihil ſuadere, niſi quod eſſe poſſibile omnes homines mox ipſimet agnituri ſint: nihil denique polliceri, niſi cuius iam explanatae, aut certa faciliue ratione explanabiles, oſtendi poterunt viae.* Si quid tale non fuerit (vt ex aequo omnibus deſiderabile ac poſſibile, ac ſi res cum ratione ſuſcipiatur facile, videatur) indictum eſto, deletor, conſilii non boni, aut certe inutilis, nota damnator. Qua occaſione excitabit aliquem DEVS, qui meliora & certiora, quae in commune magis proſint, oſtendere poterit.

6. Et ad audiendum nos placide, de his conſilia requirentes placide.

14. Quod vt ſperare liceat, venite amici, quaeramus (DEI nos miſerantis ope) e tenebris noſtris, e tricis noſtris e profanitatibus noſtris, exitum! Et quidem omnes, vt bene ſit omnibus! Si non obtinebimus, deſiderium noſtrum totum, totum tamen fruſtra eſſe non permittet bonitas DEI. Saltem obtinere nos faciet, vt plus ſit in orbe terrarum lucis, caliginis minus; plus DEI, Satanae minus; plus pacis & ordinis, minus diſcordiae & confuſionum. *Si omnibus morbis non inueniemus remedia*; at ſaltem vt reperiantur quam plurimis, magisque ſonticis, videamus. *Ignorantiam ex humana vita omnem tollere ſi nequeamus* (futurae vitae forſan id ſeruatur) ſaltem ignorantiae ignoratio vt tollatur, danda eſt opera: tum ne putemus nos ſcire, quae neſcimus; tum vt quantum illud ſit quod neſcimus, ſcire; & ad vitam illam, vbi cum aliis bonis ſcientiae quoque aſſeruentur theſauri, appetitum magis extendere incipiamus. *Si non omnem impietatem tollere poſſumus*; ſaltem, vt ne tamen tantis impetatur blaſphemiis ſanctiſſimum numen, annitamur. *Si denique non omnes lites noſtras tollere poſſumus*; ſaltem ne ita perpetuo conflictemur, & nos conteramus, obtineri poterit: ſi non tamen conſtanti temeritate cum DEO, rebus, nobisque ipſis, agemus, omnes tamen aliquando vias rationis ſequuti. In

7. Et ad participandum bonos ſucceſſus, qualeſcunque futuri ſunt.

Digitized by Google

ſumma: *ſatius eſt, ad quaedam non penetrare, quam negligere omnia.*

8. Aut certe ad participandum horrorem, qui ex obſtinatione malorum noſtrorum orietur.

15. *Quo maior haec res eſt, eo obligatiores ſumus ad eam quaerendam omnes: eo etiam excuſatiores, ſi forſan euentu deſtituemur.* Magnis auſis excidere etiam melius eſt, quam non aggredi *Sed excidere in totum non poſſumus.* Nam vel inueniemus quod quaerimus, vel certe quo plures & maiori niſu rem hanc quaerimus, & quo minus ſucceſſuum reperiemus, eoque haec etiam via inefficax apparebit: adaperietur nobis eo magis horrenda corruptionis noſtrae abyſſus, cui ſola DEI omnipotentia ſufficit: eoque magis hominum ſuſpiria ad DEVM, vt brachium exſerat, inardeſcent: magisque tandem aeternitatem ipſam, vbi dies erit plenae reſtitutionis omnium, omnes pii anhelabunt.

In ſumma, ad communicandum de communis ſalutis ſolicitudine.

16. De quibus tantis rebus quicunque iudicare poteſtis, adeſſe, conſiliaque audire & ferre, ne aſpernemini! *Nemo ſibi tam hoſpes in mundo videatur, vt haec aliena a ſe putet. Nemo tam ſublimis, qui non ſe huc demittat. Nemo tam humilis, qui non hic ſe attollat. Omnis vallis exaltetur, omnis mons & collis humilietur: quia Domino paratur via.*

In ſpecie rogantur, vt huc mentem advertant, quibus rerum humanarum commiſſa eſt cura.

17. *Ante omnia vero euigilate, quibus praeeſſe rebus humanis datum eſt? Vos generis humani paedagogi, philoſophi: Vos animarum a terreſtribus ad coeleſtia duces, Theologi: Vos orbis interea arbitri, pacisque inter populos ſequeſtri ac cuſtodes, poteſtates ſeculares! Omnes vos ſimul humani generis medici eſtis; pro obiecto habemus intellectus, voluntatis, facultatumque morbos. En vobis aegros veſtros ſiſtimus omnes ſimul, totum mundi noſocomium!* Venite igitur, in commune conſultate! id acturi ad quod vos DEVS vocauit, aegerque ipſe, ſalutem ſuam vobis committens, ſuppliciter a vobis requirit! ad minimum certe, dum haec ſic de commmuni ſalute deliberanda proponuntur, vos prae aliis, & ante alios, attendetis: vtque deliberatio recte procedat advertetis. DEO reddituri rationem, ſi quid ſomnolentia veſtra fuerit admiſſum, quo aut rebus humanis fraus inferatur, aut ſalutare aliquid intercipi & perire permittatur.

Quid hic videndum
1. Philoſophis.
2. Theologis.
3. Politicis.

18. *A vobis philoſophi, quorum eſt rationes rerum ſcrutari, in ſpecie poſtulo:* vt videatis, num quod proponitur, per omnia ſit rationabile; & num rationes rerum ſic recludantur melius, quam vulgatis vis? *A vobis autem theologi, quorum eſt ſeparare pretium a vili, & ſic eſſe quaſi os DEI.* (Ierem. XV, 19.) vt attendatis & iudicetis, num hic ſatis caute ſeparentur pretioſa a vili? hominesque a vanis mundanis ad vera coeleſtia ſic traducantur melius? *a vobis denique politici, quorum eſt videre ne quid reſpubl. detrimenti capiat, poſtulo* vt videatis, num redu-

reductis hoc modo ad legis DEI & naturae omnibus, reipublicae mundanae a detrimentis & cladibus ſic ſatis cautum iam fore ſperari poſſit?

19 *Paciſcamur vero iam in operis limine conſtituti religioſe, tanquam in conſpectu DEI, omnes nos. Primum*, vt nobis omnibus *ſcopus nonniſi vnicus ſit*, SALVS GENERIS HVMANI. *Quomodo* nimirum *liberari poſſit mundus* (1) *a partium ſtudiis*, quibus infinite ſcindimur, in ſcholis, Eccleſia, Politia, (2) *a multiplicitate*, qua infinite intricamur ac perplexamur, in ſcholis, eccleſia, politia: (3) *a coactionibus & violentiis*, quibus diſtorquemur & affligimur infinite, in ſcholis, eccleſia, politia. Reducique omnes queant ad communis (ſed integrae per omnia) ſalutis ſtudium; ad ſimpliciſſimam in omnibus veritatem; ad placidiſſimam deniq; rerum omnium tranquillitatem. *Poſtulata ſolennia & opus hoc aggrediamur.* *1. Sincere*, communis ſalutis promouendae ſcopo.

20. *Cumque ſuſceptum hoc opus DEI ſit, agendum id omnes ſuſcipiamus reuerenter quidem, magna tamen fiducia; de DEO ſic, quomodo maieſtatem eius decet: ſentiendo.* Statuamus eſſe *bonum*, qui non aliud velit quam bene eſſe creaturae ſuae: & *ſapientem*, qui inuenire ſciat media voluntati ſuae idonea; & *potentem*, cui decreta ſua exſequi in manu ſit. 2. Confidenter

21. *Tertio, conſentiamus in eo, vt de his rebus quae generis humani ſpectant ſalutem ſermones conferamus, auide* ſine tergiuerſatione; *& placide*, ſine tumultu: *& rationabiliter*, ſine ſophiſticatione. Nempe *vt nemo inter nos omnes reperiatur, qui votis omnibus reluctari, aut manifeſte veritati repugnare, aut quod in communis boni augmenta conferre poſſit, non conferre, impedire potius, animum inducat.* Si quis tentauerit, DEVS vindex eſto! 3. Concorditer.

22. *Quarto, vt toto in opere nullus alius nobis omnibus, quam communis ſalutis reſpectus ſit. Reſpectus perſonarum, gentium, linguarum, ſectarum, in vniuerſum ſeponatur:* ne ſe forſan conſiliis noſtris amor aut odium, inuidia contemtusue aliorum, mali ad concordiam conſultores, intermiſceant. Cur enim alii deſpiciamus alios? vnius mundi ciues ſumus omnes; imo ſanguis vnus omnes. Odiſſe hominem quod alibi natus ſit, quod aliam loquatur linguam, quod aliud quid de rebus ſentiat; quod plus aut minus quam tu intelligat; quae incogitantia? Deſinamus obſecro! homines enim ſumus omnes: imperfecti ergo omnes: iuuandi ergo omnes: debitores igitur hac in re omnibus omnes. Praeſertim quos DEVS prae aliis ſapientia, vel conſilio, aut robore inſtruit, DEVM imitentur, fiantque omnibus omnia. Et quia DEVS diuerſimode ſua 4. Affectu alii in alios puro.

Digitized by Google

largitur dona, vt alius hic, alius alibi, vel videat vel caecutiat magis, ſaepiusque: & contemptioribus nonnunquam vtitur organis (vt vbi minus ſpei, ibi aliqua ſapientiae DEI ſcaturiat vena) relinquamus quaeſo morem ſuum DEO, vt quibus vult vtatur organis: ſuggeratque in praeſenti etiam conſultatione quicquid boni conſilii vult, ex quacunque gente, tribu, ſecta, primo vel vltimo, prout vult. Ipſius enim ſumus omnes, ille nos nouit omnes; ille diſponit de nobis omnibus ſecundum beneplacitum ſuum. Non ideo quod nos inuicem toruum aſpicimus, aut oculos alii ab aliis auertimus, ſol etiam coeleſtis nobis aliquibus radios ſubtrahet ſuos; aut aliter hos, quam illos, intuebitur. Multo minus aeternae miſericordiae fulgor noſtris ſe immiſcebit affectibus: vt luceat quibus nos volumus, non luceat quibus nolumus. Iterato igitur obteſtor & proteſtor: *conſultationis hoc opus tam commune ſit omnibus, vt communes ſunt confuſiones illae, quibus remedia quaerimus; & DEVS ille, a cuius miſericordia miſeriarum leuamen expetimus, & exſpectamus.*

5. In rem autem ipſam intentione ſeuera.

23. *Dehinc poſtulo, oro, obteſtor, vt dum corruptionum quaerimus emendationem, veram & realem quaeramus, non fictam aut pictam: ne conatus ſerii in luſum exeant, aut ludibria.* Quaerendum proponamus rerum cognitionem, ſed veram: quaerendum numinis cultum, ſed verum: quaerendam humanae ſocietati pacem, ſed veram, ſolidam, duraturam. *Falſae philoſophiae quis vſus eſſe poteſt, obſecro? & quis falſae religionis? quis politiae falſae?* Decipiantur perpetuo qui decipi volunt! nos ne amplius decipiamur, vera bona quaerendi ſtet propoſitum! fucata, quae decipiant, nemo ſanae mentis optet.

6. Et praeconceptis opinionibus interim ſepoſitis.

24. *Et quia nos*, gratia diuina freti, hoc conſultationis opere *oſtendere poſſe ſperamus* quae ille videre dat, ante omnia *lucis vniuerſalis fontes veros; tum in hac luce expanſum rerum orbem plenum; & dehinc mentibus humanis ſcientiam rerum blande inſtillandi infundibula certa; diducendique lucem hanc per omnes gentes canales paratos; melioris denique ſeculi faciem formoſiſſimam*: poſtulamus, *quinto*, vt quisquis haec ſpectatum venies, oculatus venias! oculis tamen puris, & aſpectu libero, perſpiciliis amotis; ne ſi quid nouum, & quaſi inſolens, obueniat, praeiudicio abripiaris! Dilapſi enim ſumus in opiniones, non eodem modo de rebus iudicamus. *Quod moneo, non vt credulitate quisquam pecces, & forſan decipiaris; ſed vt videas, annon hic aut illic decipiaris. Apertis itaque oculis accede nihil time: videbis omnia per claram lucem.* Quae ſi aeque vidiſti antea, gaudebis te iſta non ignoraſſe, circa illa non erraſſe. Si non vidiſti, aut aliter vidi-

Digitized by Google

vidiſti, gaudebis magis etiam, te ignorantia & hallucinatione tua liberari. Si denique melius quam nos aut vidiſti, aut occaſione hac proſpexiſti, maximo tuo & noſtro gaudio meliora illa caeteris oſtendere, communemq; ſic locupletare theſaurum, poteris.

25. *Poſtulo ſextum: cuicui conſultationibus his intereſſe libuerit vt ſimul libeat non prius quam poſt audita conſilia omnia, ſeſe ſubducere.* Vniuerſalitatem merito hic etiam vrgemus, particularitatem deprecamur. De toto propoſito iudicandum eſt: aut omittendum totum. De toto autem qui iudicare vult, totum prius cognoſcat neceſſe eſt: quia de re ignota, aut parum nota, male iudicatur. 7. Et aſſumto propoſito conſultationem edurandi.

26. *Septimo, in toto hoc opere paciſcor affectus vndique ſedatos, a contentionis pruritu puros. Nolite rixari in via*, dixit ad fratres ſuos Ioſephus. Neque igitur nos in hac fraternae conſultationis via rixemur, exprobrando alii aliis priſtinos aliquos errores, aut ſuſpicando. Nouos noua communis veritatis, comuniter iam iam omnibus affulſurae ſpes, meliora nos duntaxat proſpectare; eorum quae a tergo ſunt obliuiſci, faciat. *Ne rixemur quomodo incendium ortum ſit: potius quomodo ſit exſtinguendum laboremus. Nemo amplius cum filiis tonitrui, Iacobo & Ioanne, ignem irae de coelo ſupra contradicentes deuocet; omnes cum Chriſto ignem charitatis de coelo mutuemus, vtque ſuper terram ardeat optemus.* Nec infiemur ſcientiae opinione alii aduerſos alios: ſed per charitatem demittamus nos ad ſeruiendum alii aliis; certo perſuaſi, *magis curae DEO eſſe humiliter errantes, quam per veritatis viam ſuperbe incedentes.* Ita nobis coram DEO humilitas, & erga confratres charitas, veritatiſque cognoſcendae amor purus, fidi ad vniuerſalem conſenſum duces erunt. 8. Pacateque agendi.

27. Si nihilominus tamen oculatus aliquis, cur a nobis cum ratione hic aut illic diſſentiat, inuenerit: *poſtulamus*, octauo, *vt amice diſſentiat, non hoſtiliter; h. e. propter diſſenſum vna & altera in re conſenſum in reliquis, aut etiam toto tam hormonico opere, ne deſerat.* Non fruſtra hoc monemus qui diſſenſionis vim ad turbandum conſenſum non ignoramus. Corporis noſtri valetudo blanda humōrum ad invicem temperatura potiſſimum conſtāt: ſed quam vel vnius membri affectio dolorifica turbat, omnibuſque membris non bene eſſe facit. *Idem in rerum ſcientia, hominum regimine, Numiniſque cultu, euenire videmus, vt vnica diſſenſio plus aeſtimetur, quam conſenſiones mille.* In tota Mahomedi doctrina conſentiunt Turcis Perſae: diſſentiunt in leuiculis quibuſdam, & quam atrocia ſibi ideo faciunt bella? Iudaei noſtri cum Iſraelitis Aſiaticis Moſen & 9. Etiamque diſſentiendi nonniſi amice,

Digitized by Google

Prophetas pariter amplectuntur: propter traditiones tamen Talmudicas, a noſtris receptas ab illis reiectas, horrendũm in modum ſe inuicem exſecrantur. Et quid nos Chriſtiani? omnes totam Chriſti doctrinam acceptamus, interpretationibus tantum, ſed eheu quam hoſtiliter, diſſidemus! *Tam ſcilicet harmonice fecit nos Creator noſter, vt diſharmoniam nullam ferre queamus.* Sed delicati eſt nihil ferre poſſe: Vir fortis tolerat omnia, & ſi poteſt emendat: quod vtrumque DEVS ipſe nos exemplis docet perpetuis.

10. De ſolicitando communibus votis DEO.

28. *Tandem* peto, *omnes vnanimiter DEVM oremus, ne noſtra haec, pro emendando miſero noſtro ſtatu molimina, maieſtati ſuae diſpliceant: iuuet potius benigne, ſucceſſuque optato coronet.* Negotium hoc certe non noſtrum eſt, ſed illius, cuius nos ipſi miſera creatura. Corpora quippe noſtra, animae noſtrae, vita noſtra, omnia noſtra, ſicut & mundus ipſe eius ſunt qui fecit, quanquam noſtri cauſa fecit, noſtraeque fidei concredidit. Quae ergo emendare quaerimus, eius ſunt: aliena vero tractare inuito Domino nemini convenit. Et quamuis per bonitatem eius liceret, per imbecillitatem tamen noſtram citra auxilium eius quid nos poſſe ſperemus? Corrumpere; quae recte conſtituit ſapientia eius, ſatis gnara eſt ſtultitia noſtra! reſtituere illius eſt, non noſtrum opus. Tum vero *quia lucis opus inimicum eſt regno tenebrarum, colluctandumque hic neceſſario erit, non tantum cum inſcitia, ſed malitia quoque & peruerſitate, & contumacia, humana & diabolica, aſſuetas ſuas tenebras tutantium: ſi operari luci, & lucis parenti DEO, pergimus, nonniſi ſub ipſius auſpiciis, directione, ſcuto, operari poterimus. Ad illum itaque conuerſi omnes, ex intimis viſceribus viſcera miſericordiae eius ſolicitemus omnes!*

Caput XII.

Communia generis humani ad DEVM ſuſpiria.

A*Dorande mundi Praeſes, ſancte DEVS deorum, ſolus vnus, verus, viuus DEVS,* extra quem non eſt alius, *DEVS vniuerſae terrae, quem adorant etiam qui adorare neſciunt.*

2. Ad te conuerſi omnes laudamus benedictum nomen tuum, pro omnibus in nos collatis beneficiis tuis: qui nos, & noſtri gratia mundum, condidiſti: noſq; per

per tot generationes, totque iam annorum millenarios, vna cum iſthoc habitaculo noſtro, tam mirabiliter conſeruaſti. 3. Sed prolapſi ſumus, eheu! Domine, in tot miſerias, quas tu vides: imo in tot abominationes, quos odit anima tua. 4. Corrupti enim ſumus omnes: totum generis noſtri corpus morboſum eſt. 5. A planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas, ſed vulnus, & liuor, & plaga tumens. Non eſt circumligata, neque curata medicamine, neque fota oleo. 6. Quia tu indignatus peccatis noſtris, ingredi ſiuiſti gentes omnes vias ſuas, nunquam licet ſine teſtimonio te reliquiſti: benefaciens, & de coelo dans pluuias, & implens cibo & laetitia corda noſtra. 7. Et tempora quidem ignorantiae noſtrae conniuendo diſſimulans, nunc annuntias omnibus hominibus vt poenitentiam agant. 8. Nos igitur, *Domine*, ecce comparamus nos quaerere faciem tuam, quaerere emendationem viarum noſtrarum! 9. Sed quia nos miſelli nihil nos poſſe ſentimus, niſi manus illa quae creauit nos ſubueniat nobis: oramus per miſericordiam tuam, ne nos miſeriis noſtris remedia quaerere prohibeas, quaerentesque illa ne deſtituas! 10. Da videre, *o lux aeterna*, quicquid vtile eſt! da ſequi, quicquid bonum eſt! da tandem exſequi, quicquid placitum eſt tibi! 11, Tua ſumus progenies, miſerere noſtri! noſque a te, & inter inuicem, ſic ſine ſine diſſidere, errare; labi ne permittas! 12. Ah delectarisne tenebris noſtris, morbis noſtris, interitu noſtro? 13. Abſit tam impia cogitare de bonitate tua! qui mortem non feciſti, neque delectaris perditione viuorum. 14. Creaſti enim omnia vt eſſent, & ſanabiles feciſti nationes orbis terrarum. 15. Misereris omnium, quia omnia potes: & diſſimulas peccata hominum, vt reſipiſcant. 16. Diligis enim omnia quae ſunt, & nihil odiſti eorum quae feciſti: nec enim feciſſes, ſi odiſſes. 17. Reſpice quoq; nos diſperſos per vniuerſum orbem tuum! 18. Ecce *Domine*, multiplicaſti nos ſecundũ promiſſionem tuam! vt iam impleuerimus *Europam*, *Aſiam*, *Africam*, *Americam*, omnesque *Inſulas maris!* Sed nondum multiplicaſti nobis omnibus gaudia. 19. O miſerere igitur iam tandem! o iam tandem miſerere! lucemque & benedictionem tuam ſuper nos omnes demitte, omnes pro omnibus oramus! 20. Vnum enim ſumus, & tamen non ſumus vnum! quia noxie diſſidemus. 21. Quod vnum ſumus, a te vno creatore eſt: quod diſſidemus, a potente aliquo & aſtuto impoſtore, hoſte tuo & noſtro. 22. Semperne impoſterum hunc tolerabis? conſtanterne tibi tuam progeniem,

geniem, quam tu tibi, non illi, genuiſti, abduci ſines? 23. In aeternum tenebras noſtras ſpectabis, & eas diſpelles nunquam? 24. Scimus noſtram eſſe culpam, quod vanitates ſequuti te lucem amiſimus noſtram. 25. Sed reuertere ad nos, vt reuertamur ad te, *Domine!* 26. Euibra potenter lucis tuae radios, *o lux aeterna!* vt diſiiciantur tenebrarum noſtrarum caligines! 27. Non aliud quaerimus, quam quod ſeruiat gloriae tuae, *o DEVS!* vt tam vnum in te ſimus omnes, quam tu omnium conditor vnus es: recollecti omnes ad agnoſcendum te vnum, extra quem non eſt alius DEVS; & ad ſeruiendum vno humero tibi, praeter quem non eſt alius Dominus. 28. Si qui iam videmus in lumine tuo lumen, da vt caeteri quoque videant, & exultent! 29. *O Pater luminum*, depura in nobis omnibus mentis lumen! vt omnes videamus te, & quae a te, & ſub te ſunt, ſicuti ſunt. 30. *O animarum amator*, da vt exardeſcant in te animae omnium noſtrum, vt te vno puroque amore proſequamur omnes! 31. *O Rector vniuerſi*, corrige vniuerſas exorbitantias noſtras! vtque ſub vniuerſali tuo ſceptro, in hoc ſubcoeleſti tuo regno, rationabiliter cohabitemus iam tandem omnes, effice! 32. *Domine da nobis Philoſophiam veram: da religionem puram: da politiam quietam!* vt ſapienter, ſancte, tranquille, degamus in praeſenti ſeculo, donec transferamur ad te: & cohabitemus tibi in beata, nunquam deſitura, aeternitate tua! 33. *O creator omnium*, eſto quoque miſerator omnium! 34. Qui omnes radiis ſolis tui circumfulges externe, eosdem quoque omnes miſericordiae tuae radiis circumfunde interne! 35. *O amor! o bonitas!* da ſentire de te in bonitate! da quaerere te in ſimplicitate! da inuenire gratiam! 36. *Domine miſericordia tua in ſeculum!* opera manuum tuarum ne deſpicias!

AMEN, AMEN, AMEN.

Digitized by Google